

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Tehilim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 595 [1834 oder 1835]

[ישילש רפס]

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9144

תהלים עג

עג

אם דרך רשעים צלחה הלא כבוא יומם כרגע יאבדו, אולם הצדיקים גם אם ישחו כוס החרעלה אחריהם יצלה לגעת.

(א) מִזְמוֹר לְאַסָּף

אֵךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים
לְבָרִי לִבָּב:

(ב) וְאֲנִי בְמַעַט נְטוּי רַגְלִי

כְּאִין שִׁפְכָה אֲשָׁרִי:

(ג) כִּי קִנְאַתִּי בְהוֹדְלִים

שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה:

(ד) כִּי אִין חֲרָצְבוֹת לְמוֹתָם

וּבְרִיא אֹלָם:

(ה) בְּעֵמֶל אֲנוֹשׁ אֵינִימוֹ

וְעַם-אָדָם לֹא יִנְגָּעוּ:

(ו) לִכֵּן עֲנִקְתָּמוֹ גְּאוּה

יַעֲטֶפֶה-שֵׁית חָמֶם לָמוֹ:

נטיו קרי. ששבו קרי יצא

בצבור זה שאין יסורין באין עליהם העניקותם הגאוה לעלות על זוארס גסות הרוח: יעטף שית חמם למו. החמם שעושין עושה אותן שמיים ועוטף את שזותיהם וענבותיהם בעובי זומן ובשר: ילא

ב א ו ר

עג (א) אך טוב, כל אך הוא למצע הקודם או הפך הענין הנזכר עליו, וכן באן תרגמו הרב (דעננקך), כלומר אצ"פ שלפעמים נראה כאלו יעדר השגחת השם בעולמו ברבות לרות הנקי

ה מ ע מ ר

עג (א) אך טוב, סרס המקרא ודרשהו: טוב לישראל אלהים, אך לברי לבב, כלומר אך ברי לבב יבינו כי טוב לישראל אלהים, אס גם המלא ימלא לדיק ורע לו רשע וטוב לו, ויתורגם: (גיטיג חויט גחטט געגען ישראל, דךך מור דיח ריינעס הערלענס זינד פֿיה זען עס). (ד) חרצבות, הנכון כדעת הרד"ק שענינו יסורין (ואס גם מלת חרצב הונח בעלם וראשונה על הקשור פתח חרצבות רשע (ישעי"ו) כי בן נחמר מן חבל חבלי יולדה) למוחם שצורו כדעת ר"מ הכהן שהביא הראש"ע עד מותם, ויתורגם: (טוערלענעפרייח בלייבען זיח בייז חין איהרעק טחדע).

ר ש י י

עג (א) אך טוב לישראל אלהים. לפי שענין

המזמור מדבר בלרו' הבאו' על ישראל לכך פתח בו כך והוא פירושו אצ"פ שאני צועק ומתמה על לרותיהם של ישראל ידעתי כי הקב"ה טוב להם ולטובתם הוא מביא עליהם את הרעה כדי לזכותם לחיי העולם הבא: (ב) ואני. מטרים שומי זאת אל לבי כמעט נטיו רגלי וזככו אצורי לטות מאחרי המקום: (ג) כי קנאתי בהוללים. במערבני דרניהם אשר הייתי רואה את שלומם. בהוללים מערבנים כמו (ישעיה א') סבאך מהול במים (סא"א): (ד) כי אין חרצבות למותם. לי אסירה כמו (אס"ג) פתח חרצבות רשע. מסגרי כבלי רשע שאוסרין בהן הענוים אף באן אין יסורין למיתתם המתים מהם מתיס בריאים כאולם בלא יסורין. ורבותינו פירשו חרצבות נוטריקון שאין חרדין ועלבין מיו' המית'. ד"א שאין הקב"ה מאחר לביונס (פירוש רבנוס): (ו) לכן ענקתמו גאוה.

תהלים עג

עג

דאו ווזהלערגעהען דער גאטטלאזען שווינדעט
שנעלל וויעדער דאהין, דאו ליידען דער פראם-
מען הינגעגען, פערואנדעלט זיך אין אייגע
בלייבענדע גליקועליגקייט.

(א) פאלם אספ'ס.

דעננאך האט ישראל צום טראכטע גאטט!

דיעס פיהלט, ווער ריינעס הערצענס איזט.

(ב) צוואר ווארען מיינע פיסע פאסט געזונקען;

איין ניכטס, זא גליטען מיינע טריטע היך!

(ג) שאן פייג איך אן פעררוכטע צו בעניידען,

ווען איך בעגליקטע פערעלער זאה;

(ד) קיין קנאטען העמט איהרער טאגע לויף,

איהרע קראפט בלייבט אונגעשוועכט;

(ה) זיא ליידען ניכט, וואס ערדבעוואנהער ליידען,

דער מענשהייט פלאגע טריפט זיא ניכט:

(ו) דארום שטאלצירט דער טראטץ אן איהרעם נאקקען,

אונד פרעפעל איזט איהר ליעבלינגסשמוק.

אויס

ג באור

הנקי והשלמת הרע, מ"מ
אלל ישראל אשר הראו
לדעת את ה' דרכיו ומדות
הוא ידוע ובלי ספק שמי
אלהים וכל פעולותי בלדק
משפט ומישריו וזאת נחמתם
בעינים. תבין מזה כוונת
הר"ם, שתרגם כפי הענין
לכד לא כפי המלות. לברי
לבב, וזה אין ספק בו אלל
ברי לבב המכירי האמת
אל כון (הסוכני) וכענין
הזה תרגם הרב: (ב) ואני,
ו"ו לעורר על ההפוך.
כמעט, לא הייתי אני חושב
כאותו ברי לבב, כי אם
נטיו רגלי לסיל תחת משא
המבוכה וההתלונות נגד
הטוב האמיתי, וטעם
הבחיב, נטיו לדעת הר"ק
מטעם פעול כלומר כמעט
הייתי נטיו רגלי והנכון
כמעט הקרי נטיו ע"ד
השלמים כמו יסיו בו.

כאין כ"ע במלות אונות, דבר מועט נאין הי' מפסיק בני יובין שפיכת אשרי. שפכה, בה"א נתיב וטעמו
טעם המקור שפיכת אשרי, אלל היותר נכון הוא כמעט הקרי שפכו, וטעם שפיכה כאן כאלו
נמסו העלמות המחזיקות את הרגלים ונשתכחו לארץ כמו דבר הנוזל שאין בו נח להעמיד את
עלמו. אשרי, יש לתת טעם כנוי הזה לרגלים להיות מעמידים את האדם עמידה ישרה
(אויפערעכט העלטען): (ג) בי, כבר החלתי לקנא את הרשעים בעבור שלומם וטובתם ונקל
הי' להקנאה, הוא החסן להיות גורלי כמוהם להוליד בי הרצון לעשות כמעשהם, יתכן שבזון
הר"ם לזה נתיבת (טון) שהוסיף בתרגומו. בהוללים, כל הוללת הוא מענין שגעון, כשנהג
אדם א"ע אחרי תאוותו לבלתי הכניע אותו תחת סדרי הנאה והמנונה הרע והטוב (אויסגע-
זאמטענהייט, איבערזוטה, רולאןגיגקייט). אראה, טעם העתיד כמעט אעבור בסך (עיין
לעיל שיר מ"ב): (ד) בי, ידוע שנמשל הקדמוני ידמה ימי חי האדם לפתיליו המטיה אשר
אם יהי' גם קשרים דקים תעמוד מרולתו ולא ילך מגלל לגלל או ינתק לגמרי וזה שאמר כאן
כי אין תרלונות למוחם, כלומר לא יכלו בחלי ימיהם, וטעם דרצונות ידוע, מן פתח תרלונות
רע וטעם למוחם מענין יום ברנוי ו"ו ת"ו כי כן זכר ימות עולם והיו"ד נכלעת במצא,
תבין מזה כוונת הרב המתרגם. אולם, מן איל כדרך אונם מן און והדומה לו, והטעם
כחם בריא תמיד, וכן תרגם הרב: (ה) בעמל, שהוא נחלת אנוש מפאת היותו אנוש, יראה
כאלו אין להם חלק בו, כי ישגו כל מבוקשם בלי עמל ויגיעה. ועם, שאר בני אדם המוכים
בנגעים הולדים בסנת היותם עפר מן האדמה המה לא ינוגעו, ומה מאד השכיל הרב לתרגם
תיבה אנוש (דיא הענטשהייט) ותיבת אדם (ערדבעוואנהער)! אך הקדים המאוחר ואמר המוקדם
כפי לחות המליכה בלשון אשר תרגם בה: (ו) לכן, ישנו עלמם חסונים משאר ב"א. ענקחמו,
פועל עבר, ור"ל הגאווה נעשתה להם ענק לגרגרותיהם, כי הנה המתגאים ילכו על הרוב נטיו
גרון (מדברי אבן ימיאל), תבין מזה כוונת הר"ם. יעטף שיח, במקף, והוא גשוא המאמר
אשר גושאו תיבת חמם שהוא יעטף שית להב, ולכונן הפעל במשקל זכר, ויפה אמר הראב"ע
טעם יעטף מגזרת המעטפות, וטעם שית כמו שית זונה ע"כ. רלונו בזה שהוא שם כללי
למלבושי הנאים אשר הנשים מקשטות אותן גם (פוטץ, טווק) ושהוא פרטי לקשוט הראש (דער
קאפץ. פוטץ) בעבור קשוט המאיר שזכר עתה, וכן יאמר בל"א על קשוט הראש (אויפזעטלען,
פאן

- (ז) יצא מחלב עינמו עברו משכיות לבב:
- (ח) ימיקו וידברו ברע עשק ממרום ידברו:
- (ט) שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ:
- (י) לכן וישב עמו הלם ומי מלא ימצו למו:
- (יא) ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון:

(ז) ילא מחלב עינימו. עיניהם בולטות מרוב שומן כל אדם בחוש עיניו משוקעות: עברו משכיות לבב. יותר ממה שלבם מייחל ומלפס בזה להם תאותם עברו בהם בהשגת ידם את תאות לבם: (ח) ימיקו. את ריעייהם: וידברו ברע עושק. לעזוק אביונים: ממרום ידברו. בגון פריעה וסנחרב וכו' מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות ה') מי בכל אלהי הארלות (ישעי' לו) אעלה על צמתי עב (סס י"ד) והו שתו בשמים פיהם: (י) לכן ישוב עמו הלום. לפי שצמו רואין דרך הרשעי' ללחש ישובו על דרך הרשעי' לאחור בדרכיהם: הלום.

הנה

ישוב קרי

כמו מי הביאך הלום (שופטים י"ח) הלום פה: ומי מלא ימצו למו. ומי של פלג המלאה הם ד"ת הם נחשבים למו תמלית ומולולים בעיניהם: (יא) ואמרו איכה ידע אל. איכה נוכל לומר שיש דעה בהקב"ה ותורתו אמת:

הנה

ב א ו ר

שאן אויפגעשעלט זיין) שהוא מענין שות. וכת"י כלילא דמשוין בראשיהוון, ושעם המאמר שלא די שעושי' החמס אבל גם מקשטים ומתפארים בו, כי בזה יראה תקפס וגבורתם: (ז) יצא מחלב עינימו, עיניהם בולטות מרוב שמן, כל אדם בחוש עיניו משוקעות, (רש"י ובזאר הוסיף הרב אבן יחיאל לבאר הטעם) לרוב היוצא הגובר בו, וההסך לשמן בייה' בולטות מרוב החלב והשומן הגובר בהם ע"כ, וכ"ת הרב, אך שלדעתו מ"ם מחלב אינה מ"ם הסבה הגורמת כ"א מ"ם המקום שממנו, ובוה הגביר המאל כי נראה כאלו נכרס העין לכאף מבין החלב הסובב אותה (אויס פייטטען קרייזען דרייקט זייהר אויג' הערפער), ושעם ההמשך, בעבור זכר

ה מ ע מ ר

(ז) יצא, יותר נראה כי פעל עברו מוסב על עינמו, כלומר יעברו להביט, והכוונה כי עיניהם יראו יותר בטובה ממה שלבם חספן. ויתורגס: (זייהרע אויגען אויס פעטטען קריי. זען דרייגענד, ערבליקקען זעהר פאס זייהר הערן זוינטט). (י) לכן, יונתן תרגס בכן תבוי על עמיא דה'. לאלהיותהוון ומחוגון במרוזפין ודמעין סגיאון מחתין להון עכ"ל, הנה לדעתו יהיה הלום (כדעת ר"מ כהן שהביא הראב"ע) מענין הולם פעס, ומי מלא כנוי אל הדמעות, וא"כ ימצו הוא על נכון מנחי למ"ד ה"א, וישב הענין פעס אחר פעס, ואלה הרשעים יאמרו איכה ידע אל וגו', ויתורגס: (זאגד זאן ווירד זיין פאוק אוזאוויפהערליך געדרייקט, אוזנד טהרענעכטערעמע איהנען, אויסגעפרעסטט, אוזנד יענע טפרעכען זונ"ו).

- (ז) אוים פייסען קרייזען דרינגט איהר אויג' הערפאָר , איהר ליסטערן הערץ איזט איבערוואַטט ;
- (ז) זיא האָהנען, לאַסטערן, רעדען בובענשטיקקע , פאָן איהרער שטאַלצען הַה' הערצב ;
- (ט) געביעטהען האָך, וויא ווען'ס פאָם היממעל קאָמע , אונד אויף דער ערדע גילט איהר וואַרט ;
- (י) בעטהאַרט, פאָלגט איהם דאָ פאָלק אין גאַנצען הויפּען , שטרעמט איהם, וויא וואַסערפלוטהען נאָך .
- (יא) זיא וועהנען : „ קאָן גאָטט וויססען, וואַס געשיעהט ? „ וויא קאָן דער העכסטע היערויף מערקען ?

אזכר קאזט גופס זכר נים תארים שהוא שמן מאד לסימן המנוחה וההשקט אשר נפל בגורלם. יעא עינימו, כלל ידוע הוא שהמעל הקודם לשם לא ישמור לא המין ולא המספר בדנתיבו והיא אשׁים טמזי' ולא נמלא נשים יפות. עברו משכיות לבב, ר"ל וסיבת בריאותם הוא שמחחס, כי יותר ממה שלנס מלפה ומיחל נאה להם תאותם, עברו נהגות' יותר מאשר ליירו וחשבו

זעהט

להשיג, (מדברי רש"י והרב אבן יחיאל), אף כי בלי ספק תאווה רבה התאוו, העיר הר"ם ע"ו בתיבת (זיסטערן) שהוסיף והשלים בה המליכה. משכיות, לשון ליוור (עיין בס' נתיבות השלום להר"ם ויקרא כ"ו ובמדבר ל"ג): (ח) ימיקו, מטעם המק נשרו, והטעם ימסו וימאסו את רעיהם בדברי דופי, שיעלו בס מומין ומסרונות למען פקות מדרגת כלס תחת מדרגתם ובתרגום הרב (ההנהגות). וידברו ברע, המזורר יעבור מקל לחמור, כלומר לא די שיאמרו עליהם כי הם פחותי המדרגה, אצל גם יאמרו שהם בעלי מדות רעות, ובתרגום הרב (זיסטערן), וזה למבן הלדק השמס שעושים להם, כדמוסיף ואומר. עושק וגו', גם בזה יעבור מן הקל אל החומ' דהיינו מן האמירה גרידא אל העשיה, כי ממרום, שחושבים להיות בו מחין מרום יותר עליהם, כמו שהעיר הר"ם על זה בתיבת (טטחולען), הנה מאותו המרום ידברו, אל האנשים הסרים למשמעתם לעשות עושק, כתרגום הרב (געביעטהען) וכדמבאר: (ט) שחו וגו', הכוונה כמו שתרגם הרב, אף שהוא לא יגיע עוד ליופי משל המזורר, השת פיהם נשמים והולך לשונם בארץ, וכולל בזה (א) דמיון השמש בחלי השמים המשלחת קרנים על מול פני כל הארץ, כן המה ממרום ידברו וקולם מגיע עד קלוי הארץ, עם (ב) דמיון הליכת לשונם בארץ ממקום למקום לאמר עשו כן! עשו כן! בעבור הפעולות הנראות בכל הארץ הנולדות מן לוויס, גם (ג) חין ערך קבלת הדלתות, כאשר יעעם המבין. שחו, מן שות בדגש תמורת הנח (הרד"ק), והטעם לנחות המבטא, אס לא נאמר שיורה על התאמנות מה בפעולתם שחו בחוקה ונטעם הנכד: (י) לכן וגו', אחר אזכר הנמשך משלות אלה האנשים בנתיבת מתשבותם, זכר גם מה שנמשך ממנו בנתיבת מתשבות אחרים, ואמר בהיות כי חין חרכבות וגו', לכן ענקתמו, לכן ישוב עמי הלום, כי עי' יהיו נפתים לפנות אחריהם, וזה שתרגם הרב (בעטהאָרט), המיר תיבת היחס הוא הטרפות המאמרים בהלטרפות הדברים עלמם הנאה פה יותר לפי נחות ל"א. ישיב, טעם הכתיב או שהדבר הזה הזכר לעיל או שכל אחד מאלה השלוים ישיב את העם הלום, אבל הנכון כטעם הקרי ישוב עם הלום. עמו, כפי בעלי הכתיב יהי' טעם הכנוי על כל ח' מאלה השלוים בהשיבו אנשים רבים אליו הנעשים עמם ע"י חזקס ללכת אחריו למען היות להם חלק בגורלו, אף כפי בעלי הקרי תהי' הוי' נוספת, לנחות המבטא כוי' אונימו, ענקתמו, למו, כלומר לא אנשים מעטים יפנו אחריהם כי אס ישוב עם הלום קבוץ רב, וזה שתרגם הרב (חין גחולען הויפּען). הלום, הנה כמו אל תקרב הלום (הרד"ק), והטעם על דרך אלה האנשים הנזכר עתה. ומי מלא, חסר הנסמך ומי הנהר מלא, ההולכים במרוכה ובחזקה, כן יחולו עליהם אנשי דורס, דמיון המליכה ונהרו אליו כל הגוים (ישעי' ב') ובתרגום הרב (זוטטרן ווען, כנאכטערן ווען). ימצו למו, יהיו נמלאים אכלס דינו ימצאו ונא כדרך בעלי הה"ח כנליעת האלף, וחזירו מלו תונך חמס (יחזקאל כ"ח) דינו מלאו: (יא) ואמרו, כי כנר אמר כל אחד מהנלוים אל לבו, למה אל אלק אחריהם? מיראת עונש? איבה ידע אל, מה הנעשה

תחת השמש:

(יב) הנה אלה רשעים ושלוי עולם
 השגור חיל:
 (יג) אך ריק זכיתי לבבי
 וארחץ בנקיון כפי:
 (יד) ואהי נגוע כל היום
 ותזכחתי לבקרים:
 (טו) אם אמרת אם ספרה כמו
 הנה דור בניה בגדתי:
 (טז) ואחשבה לדעת זאת
 עמל היא בעיני:
 (יז) עד אבוא אל מקדשי אל
 אבינה לאהריתם:
 (יח) אך בהלקות תשית למו
 הפקדם למשואנת:

(יב) הנה אלה רשעים. הם ועובדים על תורתו והרי הם שלוי בעולם ומגדלים כח ועושר: ושלוי עולם. לשון שלוח: השגור. הגדילו. ומנחם פירש ישוב עמו הלום. ישוב הרשע להלום את עמו של הקדוש ברוך הוא והראשון למדתו מדבריו של ר"מ בר יצחק שלי"ח כבוד ז"ל: (יג) אך ריק זכיתי לבבי. כל זה מוסב על ואמרו אינה ידע אל וגם אומר אך לריק ועל חנם אנו אומרים מלותיו של הקב"ה והרי אנו נגועים כל היום: (יד) ותזכחתי. נראית כל היום מבקר לבקר מתחדשו לרות מדעות: (טו) אם אמרת אם ספרה כמו. אמר אסף אם אמרתי בלבי לספ' את הכל כמו שהוא כל מה שעמו אומר על זאתי הנה דור בניך בגדתי כלומר אשי' אותם בוגדים ורשעים: (טז) ואחשבה. בלבי: לדעת זאת. מה היא מדתו של

הקב"ה בן הוא עמל בעיני נראית היתה מדה זאת לי עמל ולא משפט: (יז) עד. אשר באתי אל מקדשי אל. אשר בירושלים. וראיתי מה שאירע בסמךב ואז הבינתי לאחרית הרשעים שהיא לאבדון ואמרתיו אך כל הטובה הנא להם חלקות הם שהקב"ה מחליק להם הדרך שלהם שתהא נוחה ומלקה למען לא יתנו לב לשוב אליו ויאבדו: (יח) אך בהלקות תשית למו. כל הטובה הנאה להם שהרי סופם הפלתם למשואנת:

ב א ו ר

(יב) רשעים, נשוא המאמר, ור"ל הנה אלה האנשים הם רשעים ונכל זה המה השלויים תמיד נגד מדת הזכמה והבלק, ולכן מן ההכרח שאין דעה בעליון. ושלוי עולם, הירובה לנארו מטעם השלויים בעולם (דיון גויקויכען דער וועלט), אינו אלא טועה, כי כל עולם שנמקרא מלשון נצחה הוא ואינו לשון חבל כי אס בפי חז"ל, ולכן האמת כדרך שתרגם הרב

ה מ ע ר

(יב יג יד) הנה שלשה הפסוקים נלמדים, והמה דברי המנחמים אשר ילכו בזרירות לבם, ויאמרו הלא תראו כי אלה הנודעים לרשעים השגור חיל, וא"כ אך לריק אזכר לבני, כי אהיה רק נגוע כל היום וגומר. (טו) אם אמרתי, כבר אמר הראב"ע כי כמו ענינו, כמו אלה, ונחמר מלת אלה כמוה' הטוב יכפר בעד ע"כ. ולזה יראה לי כוונת הפסוק שאם אחשוב לספור כל האנשים, אשר יחשבו מחשבות עול כאלה וידיהם חמס מלאו, הנה אבגוד בדור בניך, כי על כל אחרעם, יען הכל סר יחדו נאלחו, ויתורגם: (ווקולטע חיד פולע דיעוע [דיון זך דענ, קען] חויפלעהעווען, חיד וויסטע חיד געגען דען גענלע געטלעכט דייכער קינדער פערגעעווען).

תהלים עג

באור ה

(יג) „וועהט דיעוע פֿרעפֿלער היער! זיא בליהען
„(אין שטעטעם גליק אונד איבערפֿלום.

(יג) „זאלל איך אומזאָנסט מיין הערץ דעם גוטען ווייהען?
„אונד מיינע הענד' אין אונשולד וואַשען?

(יד) „נור נייע פֿלאַגע ברינגט מיר יעדער טאָג,
„אונד יעדער מאַרגען אַנדערע נאָטה.

(טו) אַפֿט דאָכטע איך פֿאַמט וויא דאָ; — אַלליין זאָ
(וואַרען, גאָט! דיינע קינדער יאָ פֿערדאָמט.

(טו) איך דאָכט' איהם נאָך, אונד זוכטע וואַהרהייט;
דאָך אַללעס פֿאַרשען וואַר נור קוואַל:

(יז) ביז איך אינ'ס הייליגטהום דעם העררן געקאָממען,
איהר ענדע אַכצוועהען געלערנט.

(יח) ערהאַבען זיטצען זיא אויף גלאַטטען האַהען;
איין אַבגרונד דראַהט רונד אומהער.

הרב, אהם שלום תמיד
כי כן הוא מדרך ל"ע
לחבר הדבר המתואר עם
המקרה אשר יתואר בו
ניחאם ההלטרפו' כמו פהחי
עולם, (פתחים העומדים
לעולם) גישמי ברכה (גשמי'
המצרכי') ודומיהם, ויראה
הכוונה להורות על אמתות
הצנו' כאלו לא יזכר זה בלי
זה כדון המלטרפוס, עיין
מלת הגיון שערי י' וי"א
וחלקי הדבור בספר אור
לנתיבה והבן ע"ז. השגו,
הגדילו, וחזירו רבים
במקרא: (יג) אך, דבר
ריק הי' כאשר זכיתי לצני
בשעבר כי לא נלחתי בו,
אם ארמץ עוד להבא
וויא

בנקיון כפי לא די שיהיה לריק, אבל אדרבה ימשך ממנו שיהיה גוע תמיד בידי
הרשעים התקפים: (יד) ואהי, ענינו מושך אחר עמו, איכי אהיה נגוע, ותוכחתי תהיה
מזוי' אללי בכל דבר ונקר: (טו) אם אמרתו וגו', מכאן ואילך דברי המזורר, כלומר אני
לא ידעתי לאיזה נד אפנה כי אם אמרתי בלבי לדבר כמו הם, הנה דור וגו', ואם אפנה
לדעת זאת, הנה עמל וגו': אפסרח, כמעט מה לך לספר דלעיל (שיר נ' ט"ז), להיותם
באמת בעיני המזורר דברים שאין בהם טעם (טוואַטלען): כמו, טעמו נהם, כי כן טעם למו
כמעט להם. הנה דור בניך, כלל הכלים והתמימים המתנהגים הנהגה ישרה כראוי לבניך,
ונפל אם דר על הכלל, כדרך שנאמר בל"א (דמו ענטשענגעטאעכט), וטעם בניך להיותם
יזרי כמו של הקב"ה. בגדתי, אשים אותם בוגדים ורשעים (רש"י), דהיינו במה שכפי הדעה
הנפסד' הזאת שמתהילקס בחלק הראוי לבוגדים ורשעים, תבין מזה כוונת הר"מ:
(טו) ואחשבה לדעת זאת, כלומר ואם אפנה מזה הדרך ואחשוב מחשבות רבות למלוא מענה
לזאת הטענה מדוע דרך רשעים ללכת, הנה אך עמל הוא בעיני, טרחה שלא להועיל, כי
לא יכולתי דעת אותה. היא, בדרך הכתיב מוסב על הדעת בתי"ו רפויה על משקל נקבה,
וטעם הקרי הוא, על הדבר הנלכך לדעת, והענין אחד: (יז) עד אבוא וגו', ר"ל לא השגתי
בדבר הלז עד שבאתי אל מקדשי אל וסודותיו באמנעית רוח הקדש ואז הבנתי אחריתם כי מרה
תהי' באחרונה לרשעים והכל הולך אחר התכלית (אבן יחיאל), ויתדמה המזורר אשר חננו אלהים,
להתנוון בדרכיו דרכי הקדש, כאלו הביאו ה' חזרו להיכל קדשו בשמים מקום משפטו, והראו
שם את כל הרעות הנמשכות לרעים מפאת רעתם. אבוא, עתיד תחת עבר כאלו ידבר על
זמן עומד (ראב"ע), וכבר דברנו פעמים ושלש מטעם הרכבת העתיד בהוה כשיתהוו הדברים
בדרך כל עוד, ר"ל שלא יחלטו בזמן אחד דוקא כמו כאן שכל עוד שיתשוב לדעת זאת יהי
עמל בעיניו אם לא יבוא להתנוון אל התכלית, ולכן נקרא הוכן הוא בשם המורכב או הבלתי
מחלט. אבינח לאחריהם, אם הי' אומר אנינה אחריהם ביחס הפעול הי' טעמו עד אשר
בינתי אחריהם (שהיא מרה), עכשיו שאמר אנינה לאחריהם ביחס הגבול שאליו, יהי' דעתו
בזה עד אשר לקחתי את עלמי להתנוון על אחריהם (הטובה תהי' אם רעה), ואם שבאמת
הענין כמעט אחד בשניהם, הנה בכל זה המדקדק ההגיוני יעמוד על ההבדל שבין אלה שני
הדבורים: (יח) אך בהלקוח, כלומר וכאשר באתי אל מקדשי אל אנינה שאלו המקומות
הגבוהות אשר בהם תשית להם מושבם אינם כי אם הרים וסלעים חלקים עד שאי אפשר
שלא ימדעו קרסולם מהרה, ובוה כבר הפלתם. למשוואח, שם שממה וענינו על התהום הסובב
כל עת הסלעים הגבוהים והכל ע"ד משל, והרב תרגם כפי הענין כאשר תראינה עיניך כמעט
בכל הכתובים מזה המזורר:

(יט) אֵיךְ הָיוּ לְשִׁמְךָ כְּרַגַע
 סִפּוֹ תִמּוֹ מִן־בְּלֵהוֹת:
 (כ) כַּחֲלוֹם מִהֶקִיץ אֲדָנִי
 בְּעִיר | צִלְמִם תִּבְזֶה:
 (כא) כִּי יִתְחַמֵּץ לִבִּי
 וְכִלְיוֹתַי אֲשַׁתּוֹנֵן:
 (כב) וְאֲנִי־בַעַר וְלֹא אֲדַע
 בְּהִמּוֹת הַיֵּיתִי עִמָּךְ:
 (כג) וְאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ אַחֲזֶה בְיַד יְמִינִי:
 (כד) בְּעֲצָתְךָ תִּנְחַנִּי
 וְאַחַר כְּבוֹד תִּקְחֵנִי:
 (כה) מִי־לִי בַשָּׁמַיִם
 וְעִמָּךְ קִאֲחַפְצֵתִי בָאָרֶץ:

(יט) מן בלהות. מן שדים:
 (כ) בחלום מהקיץ. כשינה
 שאין לה קץ שהיא שינת
 עולם כן היתה להם וילא
 מלאך ה' ויך במחנה אשר
 (ישעיה ל"ז): ה' בעיר
 ללמס תבזה. בירושלים
 שהרעו עליה שם נתבזה
 ללס דמותם ונשרפו כלס:
 (כא) כי יתחמץ לבני.
 מטרס שראיתי מפלה זו
 ברוח הקודש היה לבני
 מתחמץ על דרך הרשעים
 שללחה. ובכליותי הייתי
 משתונן. לשון חרב שנון.
 ובשהוא מתפעל התי"ו
 ניתנה באמלכע שורש התיבה
 כדרך כל תיבה שיסוד
 תחילתה שי"ן: (כב) ואני.
 הייתי בער ולא הייתי יודע
 מה היא המדה וכנהמה
 הייתי עמך. ואני אע"פ
 שהייתי רואה כל זה תמיד
 הייתי עמך ולא זזתי
 מיראתך: (כג) אחזת ביד
 ימיני. להחזיקי ביראתך
 כשקרבו רגלי לנטו' מדרכך

כלה

כמו שאמר למעלה כמעט נטיו רגלי: (כד) תנחני. נחיתני: ואחר כבוד תקחני. אילו היה טעם
 על כבוד היה פתרונו לאחר שהשלמת לסנחרב כל הכבוד שפסקת לו תקחני אליך הפלאת
 נסיך לישראל והסרבת את סנחרב עכשיו שהטעם על ואחר זה פתרונו ואחרי כן לכבוד תקחני
 משכתי אליך לכבוד ולתפארת: (כה) מי לי בשמים. שום מלאך שנחתי לי לאלוה לא
 נחתי

ה מ ע ר

(כ) בחלום מהקיץ, כבר פתר יונתן הפסוק הזה על יום דינא רבא, ואם גם אנכי כל אחר בדרבו
 בעיקר הנונה, בעקבותיו אלך. אולם טרם אנאר הפסוק הסתום הזה אקדם לך, כי לדעתי בלהות
 הזכר בפסוק הקודם הענין על מלאכי שחת, אשר משכנס בשאול כמו מלך בלהות (איוב י"ח י"ד) שעורו
 מלך שאול. (ואולי הוא בהיפוך להבות חואר נכון לשאול כגודע) והנה בא הפלתי עליהם פתאום
 עיר ובהלות (ירמי' ע"ו ח') ובהלות ובלהות אחד המה במונן, ולזה הבי"ת של בעיר קמולה,
 להורות על הידיעה; ולזה אומר אני כי כאשר יקראו מלאכי שאול בשם בלהות או בהלות, כן
 יקראו השאול עלמו בשם עיר, וזה מבמה טעמי' אס שהוא מענין ויהי עריך מל' שנאה ומשטמה,
 (וכן הבינו המפרשים מלת עיר במקום הנוכר, עיין שרשים לרד"ק), או שעיר הוראתו בעברי
 כמו בערני מערה (וכבר דברנו מזה בשם החכס געעניוס נזיר ל"א כ"ב) והואשאל השם הזה
 לשאול, מפני שהוא לפי הדמיון במעמקי תחתיות הארץ כמו שיקרא צור ונאר שחת. וע"פ
 הדברים האלה נבוא לבאר הכתוב שלפנינו, והוא, הנה אשר ספו תמו מן בלהות, והמה מלאכי
 זעם, והוסיף בחלום מהקיץ (ושעורו בהיפך, כהקיץ מחלום כמו ותשם בפרך עיניה וכדומה)
 כלומר אס יקילו מחלום אשר חלמו בע"הו בעיר בשאול תחיתה, וא"כ תהי' גם הוראת עיר
 מזה הענין; אז יבזה ה' את כלמס והוא נפשם אשר בהפרדה מן הגוף נדמה ללל, ויחורגס:
 (חוגר ערוחכען ויח חץ דער העלוע פון חיחרעץ טרוימע, זין וורשט רוח ג'טט חיחרע טטטטען

דער

תהלים עג

באור ו

- (יט) וויא פלעטצליך שטירצען זיא פֿאַן איהרען האָהען, פֿערשווינדען וויא איין שרעקגעוויכט!
- (כ) רוא מאַכסט איהר שאַטטענגליק, אַ גאַטט! וויא טריימע, דעם וואַכענדען צו טאַהר' אונד שפּאַטט.
- (כא) ווען איטצט דער באַזען גליק מיין הערץ בעטריבט, אונד מיר אין מיינע נייערען שטיכט:
- (כב) זאָ בין איך גערן איין טהאַר, אונד ווילל ניכט פֿאַרשען, בין גערן פֿאַר דיר דעם פֿיעהע גלייך.
- (כג) איך בלייבע יאָ בייא דיר אויף איממער; רוא העלטסט אַן מיינער רעכטען מיד;
- (כד) דיין ראַטהעלום לייטעט מיך אויף דונקלעם פֿפֿאַדע, ניממט ענדליך מיד צו עהרען אויף.
- (כה) וואַס קאַנטט' איך נעבען דיר אים הויממעל ווינשען, וואַס היער אויף ערדען נעבען דיר?

פֿער.

(יט) לשמח, לשמח, לשמח, שנאכדה גדולתם. ספו, מנחי העי"ן, ולכן הנגינה מלעיל, ומטעם סוף כמו לא יסוף מזרעם (אסתר ט'), אבל וספוטתים רבים (עמוס ג') מצעלי הה"א ולכן הנגינה מלרע, ומטעם כלה. מן בלהות, תמו במהירות יותר מן הבלהות. המה החזיונות המנהילות את האנשים במקום של אור ולא חשך כשיתדמו לראות תמונת מזיקים וכשיתורו אחריהם במצות או באור זהיר נבהלו התמונות ואינם, כי לא היו כי אם נכח המדמה, וזה שאמר רש"י ז"ל, מן שדים, בל"א (געטעפענטט, טרעקגעוויכט), ועיי' בפרוש לשם זה (ביחזקאל כ"ו כ"א):

(כ) כחלים מהקיץ וגו', כחלום רע המבהיל ומרעיד

את החולם והוא נבזה מחמת ההקילה, כי אחרי שיקיץ האדם יראה שאין ממש נבהלי החלום וישחק עליו, כן אתה ה' תבזה כלם האנשים הרשעים האלה אשר בעודם חיים מפחדים את בני האדם וכשימותו יהיו לבוז ולקלון באין עוד לאל ידם לעשות רע; עבר המאורר ממשל הבלהות, שהם חזיוני לילה למשל החלומות, טעם הא' על הכליון הנמהר, וטעם הב' על שפלותם וקלונום. בעיר, ר"ל בין יושבי עירו. צלמם, נגזר מן צל בתוספת מ"ם האמנתיו (עיין לעיל שיר ל"ט), והוא גם כן חזיון בעלמא ואין בו ממש ויפה תרגם הרב (טחטטען גליק), כלומר שלותם אינה שלוח אמיתית כי אם כלם השלוה בלבד, נראים מלליחים ואינם כן: (כא) כי יתחמץ לבבי, ד"מ שיתפח מתוך כעס נחמץ (ספורני), וכן מתורגם בל"א. אשתונן, מטעם חץ שנון, וטעם ההתפעל על היות הוא בעלמו הסבה ע"י עשתנותיו ותחסר ב"ת בכליותיו, ושעור הכתוב לדעת הר"מ, כי יתחמץ לבבי עתה מתוך כעס על דבר מה בהנהגתך הנראה בעול, לא אשרת עוד לחקור אחריי, כי הללחת הרשעים כבר הורחני שמשפטי בני אדם בדברים נאלו מטעים ומתעים, אבל גם לא אלטער להיות בזה הענין כבער ובהמה אשר לא ידעו מאומה, לדעתי שאני תמיד עמך ושבעלתך תנחני, ומה לי לבקש יותר: (כג) ואני תמיד עמך, בע"ה וע"ה, כי (כד) בעצתך תנחני, בע"ה לתקן דרכי, מטעם הנא לטהר מסייעין אותו. ואחר, מותי. תקחני, לחמול כבוד שהוא גורל הדיקים לע"ה, מטעם כי לקח אותו אלהים: (כה) מי לי בשמים, עמך. ועמך לא חפצתי, מי בארץ, כת"י מאן כותך דילי בשמיא אלא את ועמך חברא לא לבית בארעא, ובענין זה תרגם הרב:

צור

המער

דער פֿערזאָכטונג פריי געבען). והרב המצא ז"ל בפירושו מלת בעיר על אנשי העיר לא ירד לעומק כוונת הרמב"ם ז"ל ולא נמלא רוחם לזה בתרגומו, כי אם נראה ברור שלדעתו היה בעיר במקום נהעיר, כמו לנחותם תחת להגזופם:

רש"י

בחרתי לא אותך: (כו) כלה שארי. נתאזה בשרי ולבני לך: כלה שארי. ל' תאזה כמו (לקמן קי"ט) בלת' נפשי לישועתך: (כו) זונה ממך. נפרד ממך: (כח) מלאכותיך שליותיך רוח הקודש הבא בלבי לאמרו:

עד (א) יעשן אפך. כל הנועם נחיריו מוליאין עשן: (ב) קניית קדם. לפני בריית עולם שנאמר (לקמן ל') מעון אזה היית לנו בערם הרים יולדו: זה שכנת בו. תקון לשון הוא כמו (ישעי' מ"ב) זו מעטנו לו והוא כמו אשר

באור

(כו) צור לבבי, אשר לבני נשען עליו: (כו) דחקיך, ציוני פועל ע"מ הכיר"י המתרחקים ממך, או המרחקים אותך מלבם והענין אחד: (כח) ואני, איני מכת הזונה ממך, כי אם קרבת אלהים היא לדעתי הטוב האמתי, ולכן שמתי בך ה' אלהים מחסי, שאל תרחיקני מעמך, כי אם תאלל מרוחק עלי. לספר כל מלאכותיך, הוא

העונג היותר שלם למשורר אלהי. והנה הקורא המשכיל יבין מזה המזמור שמתחיל המשורר את שירתו לפעמים בענין הכולל, כי ע"י ראות המשורר חזיון שלים הרשעים, וחמון לבבו עליו, והתבוננתו באחריותם האמתית, נתפעלת נפשו כ"כ עד שיסתפק לבו במאמר אך טוב וגו', ואחרי השקט לבו ע"י ההשתכחות, ספר גם הסנות הגורמות את ההתפעלות הזאת ואני כמעט וגו' וקיים בתענוג המשורר כשנתעורר ע"י קרבת אלהים לשיר תהלותיו, כמו שראינו בפתיחת השיר שלפנינו:

תחלים עג עד

(כו) כלה שארי ולבבי
צור לבבי וחלקי אלהים לעוזקם:
(כז) כיהנה רחוקה יאבדו
הצמתה כר-זונה ממך:
(כח) ואני וקרבת אלהים די-טוב
שתי ובאדני יהנה מחסי
לספר כל-מלאכותיך:

עד

קעה על תרבן בית אלהינו ועל החלואות שעברו על ראש אבותינו בארץ איביהם.

(א) משכיל לאפך

למה אלהים זנחת לנצח
יעשן אפך בצאן מרעיתך:
(ב) זכר עדתך וקניית קדם
גאלת שבט נהלתך
הר-ציון זה ושכנת בו:

הרימה

העונג היותר שלם למשורר אלהי. והנה הקורא המשכיל יבין מזה המזמור שמתחיל המשורר את שירתו לפעמים בענין הכולל, כי ע"י ראות המשורר חזיון שלים הרשעים, וחמון לבבו עליו, והתבוננתו באחריותם האמתית, נתפעלת נפשו כ"כ עד שיסתפק לבו במאמר אך טוב וגו', ואחרי השקט לבו ע"י ההשתכחות, ספר גם הסנות הגורמות את ההתפעלות הזאת ואני כמעט וגו' וקיים בתענוג המשורר כשנתעורר ע"י קרבת אלהים לשיר תהלותיו, כמו שראינו בפתיחת השיר שלפנינו:

משכיל

המעמר

עד (א) משכיל לאפך, אם גם בעיקר הענין לדקו דברי החכם המנאר, כי תקון השיר הזה היה צימי החורבן, מ"מ הראיה שהביא כי לא נוססה רוח נבואה בפי המשורר, ממה שאמר אין עוד נביא, הוא שגגה היוולדת מלפני השליט, כי כיון שיות נבואתו נשחתה אל ימים יזכרו מדוע לא יאמר על אותו הזמן אין עוד נביא?

ת ה ל י ם ע ג ע ר

ב א ו ר ז

(כו) עֵרְשָׁמָאֲטַעַט לִיב אִינְד זַעֲלַע, זָא אִיזְט גָאָטְט (שְׁטִיטְטס מִיִּינַעס הערצעננס טראָסט, מִיִּין טהִיל.

(כז) פֵּערֶלְאָרַען זִינְד, דִּיא זִיך פֵּאָן דִיר עֵנְטֶפֶערֶנַען, פֵּערֶלְאָרַען, ווער אום אַנדערע בּוהֶלט.

(כח) אָן גָאָטְט מִך האַלטַען, אִיזְט מִיר העֵבֶסטַעס גוֹט! (אִיך זִיכֶע מִיִּינַען שוֹטֶץ בִּיא דִיר, גָאָטְט! (מִיִּין העֶרר! פֵּערֶקִינְדֶע דִיִּינַע וואַינְדֶערֶטֶהאַטַען.

ע ד

טרויערליך זוענען דער צערשטערונג דעם טעם פעלס, אונד דער מענגע ליידען, דיא אונדערע פֵּאַרֶפֶאַהרַען אִין פֵּיִינְדֶעסֶלאַנד ערלעבטען.

(א) אונטערווייזונג אספ'ס.

וואָרום פֵּערֶווִירֶפֶסט דוא, גָאָטְט! נאָך אִימֶער אונד, רויכט איבער דיינע העערדע עוויגליך דין צאָרן?

(ב) אָך דענקע דער געמיינע, פֵּאַרֶמאַלס דיר ערוואָרבען! דעם שטאַממעס, דיר צום אייגענטהום בעפֿרייעט! דעם בערגעס ציון, דיר צום טהראָן ערוועהלט! ער-

ע ד (א) משכיל לאספ,

לדעת הראב"ע יהיה הטעם שהשכיל אסף בזה הענין למה וגו', אמנם תקון המזמור כפי הנראה מענינו היה בימי החרבן וברבות הלרות עוד כהנה וכהנה, כאמרו שלמו אש, עולה תמיד, ולכן אמרו שמוררי' רבים היו נקראי' בשם אסף, והם חיו כמה שנים זה אש"ז. וחד מן חכמיא אמר הטעם שהשכיל זה המזור לתקן מליכתו כפי זה הסדר שהיה מיוחד לאסף המזור הגדול אשר היה בימי דוד (כאשר הארכתי לדבר בזה הענין בהקדמתי השנייה), אך האומר שאותו המזור אשר היה בימי דוד תקן זה המזמור בנוואתו, הנה הוא שנת דברי המזור עכמו, אין עוד נביא (לקמן פסוק ט'), וכבר מנואך הוא במ"א שיש הבדל רב בין נבואה לרוח הקדש אשר היא אינה יודעת האזניות לאמור.

למה אלהים זנחה לנצח, לאן מרעיתך, ולמה אלהים יעשן אסף לנצח בכלן מרעיתך, ונתוח הדלתות כזה: למה אלהים

— זנחה לנצח — יעשן אסף — בצאן מרעיתך —

יעשן אסף, יען כי הכועס ילאו כוחותיו ורוחותיו ולחותיו חובה לעוזרו ולכן יתחמם ויתלהב ויתחמם סיו וינפחו, ומפני החוס יהי' כאלו ילא עשן מנחיריו (הרב אבן ישיא), וכל זה ע"ד הדמיון אל האדם, אף כי אל הנורא יתעלה הרחוק מכל גופני בתכלית הרחוק, והרב שכל לתרגם אסף (דיין לָרֶן) מטעם כי יבער כמעט אפו, כדי להרחיק ההגשמה, כי בזה יהי' הטעם על פעולותיו והוא מחמור ולא מפנים: (ב) ובר עדתך, אשר קנית קדם, כהדא דכתיב עס זו קנית, זה אשר גאלת ממלכים להיות שנט נחלתך, כהדא דכתיב עמך ונחלתך אשר סדית, וזכור הר ליון וגו', ונתוח הדלתות כזה:

זכור עדתך

— קנית קדם —

— גאלת — שנט נחלתך

— הר ציון זה שכנת בו

אולם לדעת הזני שהביא הראב"ע יהי' שצור הכתוב זכור עדתך ואשר קנית קדם ואשר גאלת להיות שנט בהר נחלתך הוא הר ציון אשר שכנת בו, והראשון הוא היותר נכון כפי לחות המליכה, כאשר יראה מתרגום הרב: זה שכנת בו, תקון לשון (לזוק הענין) כמו זו מטאנו לו (רש"י), אמנם אינה במקום אשר, כי חס תחקר המלה הזאת, להיות מובן המאמר הסמוך כמובן

(ג) הרימה פעמיה למשאות נצח
כל־הרע אויב בקדש:

(ד) שאגו צורריה בקרב מועדה
שמו אתתם אתות:

(ה) יודע כמביא למעלה
בסבך־עץ קרדמות:

(ו) ועת פתוהיה יחד

בכשיר וכירפות יהלמון:

(ז) שלהו באש מקדשיה

לארץ חקלו משכן־שמה:

(ח) אמרו בלבם ניגם יחד

שרפו כל־מועדי־אל בארץ:

ועתה קרי • הל' רפה אחותינו

אשר שנתנו בו: (ג) הרימה פעמיה למשאות נצח. הגבה פעימות ובהלות שלך שיהו לאויביך למשאות נצח על כל אשר הרע האויב בבית המקדש. כן חננו מנחם עם ותפעם רוחו. למשאות לשון חורבן כמו שפיה. (שסו) תשאה שממ' (סא"ח): (ד) מועדה. הוא בית המקדש אשר נאמר בו ונועדתי לך שם: שמו אותם. כשגברה ידם להחריבו אז שמו להם את אותות קסמיה' שהם אותות אמת ומה הם הקסמים קלקל בחלים שאל בתרמי': (ה) יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדמות. יודע האויב כשהיה מכה בשערי פתחי המקדש שהוא כמביא מכותיו למעל' ברקיע ומנין היה יודע שהרי היה רואה שיהיה העץ מסבך ואוחז את הקרדמות וכולען כמו

שאמרו רבותינו כולו בלעתמינהו חד תרעא דירושלים. בסבך עץ קרדמות לשון נאחז בסבך (בראשית כ"ב). העץ סובך אותם והם נסבכין בו: (ו) ועתה. אע"פ שהיה רואה שלפני הקב"ה קשה לא נמנע מלהלוס כל פתחיה וכל שעריה יחד: כשיל וכלפות. כלי משחית של נגרים הם. ובקרדמות באו לה תרגום יונתן בכשיליא. כלפות לשון ערבי הוא כד פירש דונש והוא מכלי הנגרים: יהלמון. האויבים: (ח) אמרו בלבם ניגם יחד. ניגם מושליהם, וכן (לעיל ע"ב) ינון שמו

ב א ו ר

כמוזן תואר גרידא, כאשר כבר הערנו על זה, ודוק. וטעם הפסיק בעבור אותיות הדומות במבטא: (ג) הרימה פעמיה, ללכת ולנאות במשאות נצח, הם כל אשר הרע אויב בקדש, וטעם הרימה פעמיה בלשון המליצה ועל דרך כבוד, כטעם וישא יעקב את רגליו בהגדה פשוטה. למשואות נצח, בעבור אורך הזמן, כי כן אמר זמח לנח, או שקראם כן בעבור תקפס, וכאלו יעמדו אלו המשואות נצח, כמו פתחי עולם, וזה שתרגם הרב (אונפערגענגליכען). הרע

ה מ ע ר

(ז) יודע, הרמז"מן נ"ע הגדיל לעשות כפי לחות שכלו בתרגום הפסוק הזה, אולם אם נובח האמת דרכו כל ידעתי, כי אין מדרך משוררי עמנו הקדושים לפנות במשליהם אל הבלי הגוים, ואם גם השכיל הזכס המבאר לשום הדברי' האלה כפי האויבים, בכל זאת דרך זר הוא כי משורר אלקי ישראל ישא על שפתיו קורות היכל אליל (דישכא) וידמה אותו לשריפת הבית הגדול והקדוש; לזה יותר יראה לי לתרגם ע"פ יונתן, והוא ששעור הכתוב כן הוא, יודע (האויב) התודע כלומר נראה) כמביא קרדמות למעלה בסבך עץ (כלומר בארזים הגבוהים), ויתורגם: (ז) יודע ערטיינען מיט עקסטען, ויודע שזן אייגנדייניגט אין דעם וויסלדעס וויספעען). (ו) פתוחיה, הנכון שהמשורר כוון פה אל שתי כוונות יחד והוא, פתח ופתח, ויתורגם: (ד) געטניטלטען פפארטען). וכילפות, אולי נחלק החי"ת בכ"ף, והוא כמו מקלפים הנזכר בעורא (א' ט') שהוא כמו שכתב הרד"ק בשם חלף מענין כריתה ע"ש, ובא על משקל נקבה.

- (ג) (ערהעכע דייע טריטטע צו יענען אונפֿערנענגליכען טריטטערן, וואָ אַללעס הייליגע דער פֿיינד פֿערהעערט.
- (ד) (לויט בריללטען דייע ווידערואַפֿער, אים טעמפעל דייער שטיפֿטונג: „האַ! טריפֿט זיאַ איין דיא פֿאַרבערדייטונג?
- (ה) („בעריהמט ווירד דיעזע טהאַט, „גלייך יענער, דאַ מיט אַקסטען „מאַן איינדראַנג אין דען דיִטען האַין.
- (ו) „אונד נון דאַ שניטצווערק אַללע „מיט בייל אונד האַממער נייערערשלוג. 4.
- (ז) (לעגטען פֿיער אַן אין דייעם הייליגטהומע, ענטווייהטען דייע רעזידענץ, דער ערדע גלייך.
- (ח) אים הערצען וועהנען זיאַ: וויר אונטערדריקקען אַללעס. (אַללע שטיפֿטונגס הייער גאַטטעס זינד נון פֿערבראַנגט אים לאַנדע.

הרע אויב בקדש, מאמר הנשחנה לשם, ולכן כל נלי אשר, והוא מתאר ומבאר מה שיקרא המזור בשם משאת נלח, ונמה שאמר הרע אויב ולא אמר האויב חזק הכונה לעורר כי זה שהרע הוא אויב, ולכן רעתו שלימה בתכלית הרע ולפ"ז ראוי לתרגם כל"א (חזין פיינד), ומד מן חבריא אמר שנפלה הה"א להקל על המבטא, ושלא להרבות באותיות הגרון ע' ה' א': (ד) מועדך, בית המקדש נקרא כן מטעם אהל מועד. שמו, הבוררים אותות קסמיהם אשר שאלו

מכהני עלזיהם אם ינלחו אם לא לאחות אמת, כי כן גברו ידם, וטעם שמו על התפארת בו כשישאגו לאמר הלא בא כאשר בשרו לנו אוחותינו, תבין מזה כונת הרב המתרגם: (ה) יודע, כלומר גם את זה שאגו לאמר יודע וגו', ולמען הבין כונת הר"מ לריך לדעת כי מעשה מפורסם הוא בספורי האומות מדורות הראשונים, הוא המכונה עתה אלל כל האומות בשם הספור ההנלי (דיו פֿאַבעז געטיכטע), שפעם אחד קלף מלך יוני על כהני אליל אחד, אשר הכעיסוהו בנבואתם עליו בשם זה האליל, וזוה להכרית כל האשרה אשר היא היתה מקודשת לעבודתו, כדרכם בימים ההם, לטעת יער קטן אלל מזבח אלהיהם, מלא עלים טובים ונאים, וענפיהם מפותחים ומסתבנים בליוורים נאים כדרך שאגו רואים עוד בגנות ופרדסים, והוא הנקרא כל"א (חזין חזין), את כל אלה לזוה זה המלך להשחית, וכן עשו עבדיו, ובהיות שבימים ההמה חשבוהו העזה גדולה ללחום נגד האלילים התקפים לדעתם, ה' שמע זה הדבר הולך בכל המדינות הקרובות והרחוקות. לכן בשאויב נלחם עם עם ה' גם הוא לא לבד בהם נלחם כל"א גם בה' וחרב מקדשו וחרפו בגדופים כנזכר בזה השיר, נתן המזור זה הדמיון בפי הבוררי' שישאגו לאמר הנה יודע הדבר ההוא ויהי' מפורסם להבא כזה שהביא קרדמות למעלה. בסבך עץ, במקום שסתבבו העלים בענפיהם כוון הר"מ לזה בתיבת (דיכטען), גם זה טעם למעלה בעבור הענפים שהם בראש האילן: (ו) ועתה, ע"י לווי. פתוחיה יחד, כלומר כל פתוחיה, מטעם פתוחי חותם, ובתרגום הרב (שניטלזווערק). בכשיל, שם המקבץ, להיותה מכשלת. וכילפוח, נ"ל שם הקרדום האד מלשון כלו פיוח. יהלומון, ההולמים, ובתרגום הרב (חזון), נקראוהו בשם הנסתר הבלתי נודע, (אוישפער. זאנש) בלע"ז, עד כאן שאגת הבוררים אשר נתן המזור בפייהם כדי לעורר על חרופיהם כי באמת אין חרף גדול מזה לדמות חלילה השם יתעלה אל האלילים. והנה הקורא הנעים יראה דרך מתרגם משכיל כמה שונה הרב מאמר שמו אותותם אותות במאמר ההתפארות עלמה, ע"ד שבארנו, שימה בפייהם למען לא יובדל בין הפעולה (שאגו) לפעול (הם הדברים שדברו). ודוק: (ז) שלחו באש מקדשך, טעם ההמשך כי ילמדקו הבוררים על התפארותם כמה שהם עושים במקדש ה' כפי מה שעה המלך הנזכר בסבך עץ האשרה. ואמר ראב"ע: הלמ"ד קל אע"פ שהוא מבוין הכבד וטעמו הפוך שהנכון שלחו אש במקדשך, וכדרך הזה תרגם הרב, ואמר עוד: ויתכן שהטעם שהי' האש סביב וכאלו המקדש משולח ע"כ, ולפי דעתי זה נכון, ויהי' הענין דומה למה שאומרים כל"א (אין פיייער אויפֿגעהען זאססען), והעד זאת העיר שלחו באש (שופטים א'). לארץ וגו', כלומר כ"כ חללו את משכן שמך עד שהגיע לארץ, והרב אבן יקייא אמר שלחו מקדשך באש לארץ, כלומר הורידוהו ע"י האש לארץ, באופן שחללו משכן שמך ע"כ: (ח) גינם, אמר ר' מריונס שהוא מגזרת לא תונו אף שכלת לא תונו מב"ה: וגינם מהקל כדרך ויורם ולפי דעתי שזה נכון, והעד חרב היונה (הראב"ע), ולפ"ז בא הקמץ במקום ליר" בשניהם, וטעם הכנוי על מועדי אל הקמץ, כמו שזכור עוד. כל מועדי אל,

(ט) אֶתֹתֵינוּ לֹא־רָאִינוּ אִיךָ עוֹד נָבִיא

וְלֹא־אֶתֵנוּ יוֹדֵעַ עַד־מָה:

(י) עַד־מַתִּי אֱלֹהִים יִחַרְף צַר

יִנְאֵץ אוֹיֵב שְׂמִיךְ לַנְּצִיחַ:

(יא) לָמָּה תָּשִׁיב יָדְךָ וַיִּמְיֶנְךָ

מִקֶּרֶב הַיְּקִיךָ כִּלְהֵ:

(יב) וְאַרְהִים מַלְכֵי מִקְדָּם

פַּעַל יִשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

(יג) אַתָּה פּוֹרֶרֶת בְּעֵזְבֶיךָ יָם

שִׁבְרֶתָ רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל־הַמַּיִם:

(יד) אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי לִוְיָתָן

תִּתְנַנְנוּ מֵאֲכָל לֶעָם לְצַיִים:

(טו) אַתָּה בִקְעַת מַעִין וַנַּחֵל

אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ נְהַרֹת אֵיתָן:

(טז) לָךְ יוֹם אַף־לָךְ לַיְלָה

אַתָּה הִכִּינוֹת מְאוֹר וְשֶׁמֶשׁ:

שמו. ואחריתו יהיה מנון (משלי כ"ט) כל מושליהם מחשבה א' להם הראשונים באחרוני' להזדווג לפטרונום של ישראל תחלה ואת"כ יזדווגו להם ותדע שהרי שרפו כל מועדי אל שהיו בארץ כל בתי וועד שלו. פלגים החריבוו שילה נבוכדנצר החריבו בית ראשון טיטוס החריבו בית שני: (ט) אותותינו, שהבטחתנו ביד נביאך אין אנו רואים אותם בימים רבים שאנו בגולה. נתבא אסף על ימי הגלות האחרון: עד מה. עד מתי נהיה בכרה זו: (יא) מקרב חיקך כלה. השליכה והולא אותה מתוך חיקך והלחם באויבך. כלה לשון גרש כמו (שמות י"א) כלה גרש יגרש: (יב) ואהים מלכי מקדס. והרי אתה תשועתינו מקדס: (יג) ראשי תניני'. הם מלכים שנקראו תנינים שנאמר (ישקאל כ"ט) התנים הגדול וגו': (יד) ראשי לוייתן. פרעה נקרא כן שנאמר (ישעי' כ"ו) יפקוד ה' בחרבו הקשה על לוייתן וגו': תתנו מאכל לעם לזייס. נתת

אתה

חיקך קרי

ממונו לעם ישראל לאכלו: לזייס. לכחות ולבזאות שהולאת. לזייס סיעות כמו (במדבר כ"ד) ולזייס מיד בתרגומו וסיען: (טו) אתה בקעת. לישראל מן הבור מעיינות: אתה הובשת. ירדן שהוא נהר איתן: (טז) לך יום. גאולתם של ישראל: אף לך לילה. ועמד היו בלילות הלילה: אתה הבינות מאור ושמש. אתה הבינות להם מאור התורה:

אתה

ב א ו ר

בתי וועד שלו (רש"י), וכן תרגם הרב, ושעור הכתוב לדעתו כך הוא אמרו האויבים בלבם ע"י קורבן הבית הזה נינס כל מועדי אל יחד, כי באמת בשריפה הזאת שרפו כל מועדי אל אשר יש בארץ ישראל ולזה המה חושבים בלבם בהיות שהגוי ההוא מובדל משאר האומות הנונים בתי וועד לאלהיהם בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך, והם אין להם כ"א מקדש אחד בכל הארץ וזה

ה מ ע ר

(יא) מקרב, לדעתי שרש כלה נאמר גם על המנוחה, כי כל דבר הבא עד תכליתו ישבות וינח, וא"כ נאמר כי המ"ס מקרב היא תמורת בי"ת כמנהג הידוע באותיות בכל"ס כי המר ימיר אותם המליץ, וענינו למה תכלה ימיןך בקרב חיקך, כלומר תניחנה שם, ומלת למה עומדת באקום שנים, ויתורגם: (אונד) לעסט דיינע רעכטע חין דיינען שוואַצע רוען.

- (ט) פֶּאֶרְבַּע־דִּי־יִנְגַס־צִיִּבְעֵן וְעַרְדֵּן אֹנֹן נִיבֵט מֵעַרְיָה ;
(ה) עֵר אִיזַט קִיין פֶּרְאָעֵט , נִיעַמְאֵנְד וְיִים וְיִיא לֶאֱיַגַע ?
- (י) וְיִיא לֶאֱנַע גֶּאָטֵט ! דַּעַר פֶּיִינְד זֶאָלֵל שְׁמַעְהֵעֵן ?
דַּעַר וְיִידַעְרוּצֶאָעַר דִּיִּנְעֵן נֶאָמַעֵן לַעֲסַמְעֵרֵן ?
- (יא) וְיִאָרוּם דּוּא דִּיִּנְע הַאָנְד , דִּיא רַעֲבֵטַע
דִּיִּנְעֵם אִיִּיגַנְעֵן שְׁאָסַע גֶּאָנְץ עֲנַטְצִיעֵהֶעֶסֵט ?
- (יב) דַּעַנְנֶאָךְ אִיזַט עִם גֶּאָטֵט , מִיין קַעֲנִיג פֶּאָרְמַאָלֵם ,
דַּעַר אַלְלַעֵם הִיִּיל נֶאָךְ אִיטְצַט אִויף עַרְדֵּן וְיִירַקֵט .
- (יג) דּוּרְךְ דִּיִּנְע קֶרְאָעֵט צַעַרְטֶרַעֲנַנְעֵסֵט דּוּא דֶאָז מַעַעַר ;
דּוּא צַעַרְשְׁלַעַגֶעֶסֵט דֶאָז הִוִּיפֵט דַּעַר מַעַעַרְעֶסֶסֶט אֹוֶנְגֶעֶהִיעַר ;
- (יד) דּוּא צַעַרְשְׁמַעַטְטֶרַסֵט דִּיא קַעַפֶּעֶ דַּעַר קֶרְאָקְאָדִילְלַע ,
גִּיבַסֵט וְיִא צוּר קָאָסֵט דַּעַם פֶּאָלְקַע אִיין דַּעַר וְיִיסַטַע .
- (טו) דּוּא עַאָנְעֵסֵט קוּעַלְלַעֵן , עַאָנְעֵסֵט בַּעֲבַע ;
דּוּא לַעֲסַסֶעֶסֵט עוּוִיגַע שְׁטַרַעַמַע פֶּעַרוּוִיעַנְעֵן .
- (טז) דִּיין וְוַעַרְק אִיזַט טַאָג , אֹוֶנְד נֶאָכֵט דִּיין וְוַעַרְק ;
דּוּא זַעַטְצַטְעֵסֵט לִיבֵט אֹוֶנְד זֶאָנְנַע אִיין !

דוא

וזה אשר שרפנו, הנה
כלינו א"כ הנלחמן נגד
אלהיהם נפעס אחד, הכי
יש חרוף גדול מזה ?
(ט) אותוחינו וגו', הס
שמו אותותם אותות, ואנחנו
איננו רואים אותות לנו,
כי אין עיד נביא, בנו
בארץ הגלות, ויהי תקין
המזמו' כפי הנרא' מזה מא'
המשורר' אשר הגלו ואשר
צבו על נהרות נבל, וירמי'
היה אז בא"י, או שכבר
מת, ולכן לא אתנו יודע
עד מה, שעורו עד מתי,
פסק המשורר לבלתי באר
מה עד מתי מב' טעמים.
(א) לכלול בו כל החרות,
(ב) שימנעוהו הלער מלדבר
עוד, עד שיטהה מעט
ויתקרר לעתו, ואז יוסיף

ויאמר עד מתי אלהים יחרף לך, וזה מיופי ה מילה: (י) עד מתי, פעול, (ראב"ע), כוונתו זה
המאמר הוא פעול הידיעה נס' הקודם, וכמו שבארנו בזה לא אתנו יודע עד מתי אלהים יחרף לך
שמך, או אם ינאץ אויב שמך לנלח, וכן לא אתנו יודע (יא) למה חשיב ידך, כדרך השיב
אחור ימינו (ראב"ע). ידך וימינך, מן הידוע יד סתם הוא כנוי אל המכה, וימין כנוי העור,
ויהי א"כ הטעם בזה למה חשיב ידך להכות בכרינו, וימינך לעזור אותנו. או שיהי טעם ימין
מבאר טעם ידך, שהכוונה על היד המושעת, וכדרך הנ' תרגום הרב. מקרב היקך, נביכול
מעצמך, ובתרגום הרב, והטעם על המקדש ועל הארץ אשר אלהי' באלדס האוהב את עצמו.
בלה, כבר אמר רש"י ז"ל שהוא מלשון כלהגרא יגרא (שמית י') וענינו כלו של דבר (פח'ווערס,
פעלויג, גאנץ), ואמר למה חשיב ידך וימינך מקרב חיקך מכל וכל, באופן שלא תחזירו עוד
שמה: (יב) ואלהים, וי' לעורר על ההיפך, ובתרגום הרב (דעננאך), כלומר ואין לומר שהשיב
ידו מרסיון חלילה, כי זה אלהים אשר הי' מלכי מקדס הוא פועל עוד עתה ישועות בקרב
כל הארץ, ואין קברה ידו מלהושיע אותנו: (יג) אחה פוררת, גורת ים סוף לגזרים.
ראשי תנינים, הם מזרים שנקראו תנינים שנאמר התנין הגדול וגו' (רש"י): (יד) לויחן, הוא
הגזרע הגדול הרובץ ברוך יאורי מזרים (קרןקאדין) בל"א, והוא ג"כ משל לפרעה ועמו
שנאמר יפ' ד' ה' בחרנו הקשה על לויחן וגו', וטעם ראשי לויחן כטעם ראשי תנינים אף שאין
רבו לשם לויחן, כי איננו כן בלשון. חתננו מאכל לעם לציים, זהו בזה הים שבו ישראל
שהיו עם ההולכים לל"ים (הרד"ק), וטעם המשל כי יש איזה אומות אשר יאכלו בשר לויחן כמו
יושבי המערב בארצות הפֶּרִיקָה כידוע מספורי יורדי הים: (טו) אחה בקעה, הלור עד
שלא ממנו המים (הג"ל). מעין-ונחל, על שם סופו כי לא יאפה הלחם ולא יטחן הקמח אלא
הבנק יאפה ויעשה לחם והמטיס יטחנו ויעשו קמח בן הלור יבקע ויהי מעין, (כ' שלמה בן מלך),
וכדרך הזה יאמר גם בל"א (בראך בחקקען). איחן, שם הוא בלשון ערבי לדבר העומד תמיד
בתקפו, ולכן הוא כנוי לנהרות גדולות ההולכים תמיד במרוכה ולא יחרבו בימי החורב, והטעם
על הירדן שהוא אחד מנהרות איתן: (טז) לך יוב וגו', לפי שזכר ההפני' שעשה לישועת
ישראל זכר ג"כ ההפני' שעושה בעולם בבדיחתו טבע כנגד טבע והכל ללורך הברואים (מדברי
הרד"ק). הלא יאמר בזה מה שאמרנו לעיל בשם הר"ם, שאלהים שהוא מלכי מקדס, ואשר
אתה פוררת וגו' רללית וגו' בקעת וגו' הכל לטובתי הנה הוא הפועל תמיד ישועות בקרב הארץ
כי לך יום וגו' אף אתה ילרת'. אף לך לילה, שלא יראה שיש בו תועלת גדולה לך היא,
כי אתה כוננת בו להיות מושך בחכי הזמן לתועלת הברואים כמו מנוחת בני האדם וטרף החיות
(מדברי הג"ל). מאור ושמש, השמש איננו האור עצמו, כי אם מושלת בו בלבד, כידוע לחכמי

(יז) אַתָּה הַצִּבְתָּ כָּל־גְּבוּלוֹת אֶרֶץ
 קִיץ וְחֹרֶף אַתָּה יַצְרֵתָם:
 (יח) זָכַר־זֹאת אוֹיֵב חֲרָף וַיְהוּה
 וְעַם־נָבָל נֶאֱצוּ שְׂמָה:
 (יט) אַל־תִּתֵּן רַחֲמֶיךָ נַפְשׁ תּוֹרֶךָ
 חַיִּת עֲנִיִּיךָ אַל־תִּשְׁכַּח קִנְצָתָה:
 (כ) הִבֵּט לְבַרִית
 כִּי־מָלְאוּ מַחֲשַׁבֵי־אֶרֶץ נְאוֹת
 חָמָס:

(יז) אתה הכנת. להם כל גבולות ארצם בכל עונ: קיץ וחורף אתה יצרתם. הכי זה דוגמות (ירמיה ה') שנועות חוקות קציר ישמור לנו. לא שנית לנו סדר השנים. (יח) זכר זאת אויב וגו'. ואחרי שכל תשובתינו כך זכור זאת אשר האויב חרף אותך בהשמידו אותנו: (יט) אל תתן לחיית. לנגודי הטובתי כוכבים ומזלות כמו (ש"ב כ"ג) ויאספו פלשתים לחיה: נפש תורד. תור שלך. ויונתן תרגם לשון תורים ובני יונה התור הזה משמת הזכר בן זוגה אינ' מזדווגת לאחר אף ישראל לא החליטו באל אחר אע"פ שראק' מהם והית' כאלמנ': חית ענייך. נפש ענייך: (כ) הבט לברית. אשר כרת את אבותינו: נאוו חמס. נוה חמס לשון מדור: (כא) אל ישב דך בכלם. אל ישב דך מלפניך בתפלתו בכלם: (כב) חרפתך. גדופיך כמו זאת אויב חרף:

(כא) אַל־יֵשֶׁב דָּךְ נִכְלָם
 עֲנִי וְאֶבְיוֹן יִהְלְלוּ שְׂמָה:
 (כב) קוּמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבָךְ
 זָכַר חֲרַפְתָּךְ מִנִּי־נָבָל כָּד־הַיּוֹם:
 (כג) אַל־תִּשְׁכַּח קוֹל צְרָרֶיךָ
 שְׂאוֹן קָמִיךָ עוֹלָה תִמְיֵד:

עה

שיר חודה על הכנעת הרשעים. והחרומת קרו הצדיקים
 (א) לְמַנְצֶה אַל־תִּשְׁחַח מְזֻמֹּר לְאַסָּף שִׁיר:
 (ב) הוֹדִינוּ לָךְ אֱלֹהִים הוֹדִינוּ
 וְקָרֹב שְׂמָה סִפְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ:

עה (א) אל תשחת. את ישראל: (ב) הודינו לך אלהים. על הטובה הודינו אף על הרע' וקרוב בפיו שמך תמיד: ספרו. דורותינו נפלאותיך תמיד: כי

באור

החולדות, וזה שתרנס הרב (ויכט חונד זאננע), וראש"ע אמר מאור הוא הירח והזכירו לפני השמש בעבור שהשלים במלות לילה כי ק' דרך המקרא ואתן לעצו ע"כ: (יז) כל גבולות ארץ, המה הנזמים (מקויחם) כל ג"ז, וכל נוף הפך האזר וזירו משונה מזכירו והכל לזיך הכרוזים (מדברי הכ"ל). ק' וכו', טגס להזכיר זה אלל נבולות ארץ כסוית במקום אחד קיץ ובמקום אחר חורף (מדברי הכ"ל) וזה ידוע לידעיתין כדור הארץ: (יח) זכר ואת וגו', כלומר אחרי שיש

תהלים עד עה

באור י

(י) דוא שטעללטעסט פֿעסט דער ערדען גרענצען,
דוא ערשופֿכט דירע אונד פֿראָסט!

(יא) בעדענק עס, וועלך איין פֿיינד דען עוויגען שמעהט!
וועלך ניעדערטרעכטיג פֿאַלק דיר טראָטצט!

(יב) גיב יעדעס רויבטהיער ניכט דיין טורטעלטייבֿען פֿריוו
(דיין געקוועלטעם טהיערֿען

(וואָללעכט דוא ניכט גאַנץ פֿערגעססען?)

(ג) שוויא אויף דיינען בונד!

(דען רויבערהעהלען פֿאַלל

(זינד יענע דיסטערע געגענדען דער ערדע.

(כא) אַך! לאַס דען צערקנירשטען ניכט בעשענטי ענטווייכען!

דאַס דיינען נאַמען פֿריווען אַרמע אונד בעדירפֿטיגע!

(כב) אויף! גאַט! אַ פֿיהרע דיינע זאַצע!

(בעדענקע דיא שמאַך, דיא טעגליך דיר

(אַן ויעדערטרעכטיגען ווידערפֿעהרט.

(כג) פֿערגס דעם אונגעשטיכס דער פֿיינדע ניכט!

נדינער יודטראַכער טאַבען

(נימכט אונאויפֿהערליך צו.

עה

דאַניק פֿיר דיא דעמיטהינג דער פֿרעשֿלער, אונד
פֿיר דאז ערהעבען דער טוגענדֿהאַפֿטען.

(א) דעם זאַנגמיכטער, פֿערטילגע ניכט; איין פּוֹאַלס
אַספֿ'ס צום זינגען.

(ב) וויר דאַנקען, גאַטט! וויר דאַנקען דיר!

(דאַס דיינע מאַיעסטעט אונד נאַהע זייא,

(פֿערקינדען דיינע וואונדער.

צום

לאַל ידך לעזור, אַל תשוב
אחור אַבל ראוי לך לזכור
זאת שהאויב שאינו אלא עם
ככל חרף אלהים חיים, ונא
אל תתן (יט) להיות
כבוד, על מזקל פלתי.

כי הו"א והתירו תשמנה
שתיהן לנקבה, וטעמו כסם
הכלל, כלומר לכל מיה
הנא, וכתרגום הרב. חורף,
המשיל המזורר את עמו
ליונה ותור להיותם עתה

חלופי הכח נטרפ'ולא יוכלו
לעמוד על נפשם. היות
ענין, חיתך הגעג' והחלוש,
כן שכל הרב לתרגם, והשלי
המליצה: (ב) לכרית,

בפת"מ הל"מ, ד, לאורות על
הדיעה כלומר הכרי' שנת
לאבותינו (הרד"ק), וכוון
הרב לזה בטעם הכנוי (דיי
נען). מחשבי ארץ,

מקומו הגלות שה' לישראל
חך ואשליה וחס מושבות
חמס שבבלי' חומסי' אותם,
וחמר מלאו, למי שכל
מקומות הגלות הם נאות

חמס (הנ"ל): (כא) דך,
כבר כזכרנוהו מלאן או דכו
במדוכה, וזה שתרגם הרב
(לערקנירטען). בכלם,
כשישוב ריקס מבלי שתשמע
תפלתו, ויתכן שכונן המזורר
על עכמו: יהללו, שאם
לח ישוב הדך נכלס לעולם
יהללו כל עני ואביון שמך

(הראב"ע), וכן תרגם הרב:
(כב) קומה וגו', בעבור
זכר שם ה' אשר חרפו האויב, יתלהב נפשו ויקרא קומה ה'. ריבה דיבך, כי כבוד שמך
תלוי בו. מני, היו"ד נוספת ללחות המצט"ז בעבור האותיות הדומות הסמוכות: (כג) קול
צורדיך. זה שאנו בקרב מועדיך, כי הנה שאון קמך עולה, ומתגבר תמיד, כן תרגם הרב,
וידמה בזה לנו סיוס המזורר באלו נבלע קולו ולא ישמע מחמת קול שאון האויב העולה ומתגבר תמיד:

עה (א) למנצח, כונת המזורר להבטיח לב הכזיקים בה' ואל יפחדו לעתות בלרה אַבל
יקוו אליו אשר הוא פועל תמיד ישועות בקרב הארץ ולא יתן יד לרשעים להשזית
את עולמו בחמס אשר הם עושים, ואמר (ב) הודינו דך אלהים, לך אשר קרוב שדך לנו
בכל קראנו אליו כי כן ספרו לנו נפלותיך, כלומר הנפלאות אשר עשית לנו בכל עת המה
יעידו כי קרוב אתה לעזרנו ולקחת משפטנו מן המעיקים אותנו ובעתה תחישנה, כן הוא
המשך הכוזבים לדעת הר"מ ז"ל. וטעם הכל בעבור השמחה בכל לב ובכל נפש: שמך,

(ג) כי אקח מועד. כשיט
 לנו יום טוב אין לנו עסקי'
 בנבול פה ובקלות ראש:
 אני מישרים אשפוט. אנו
 נותנין אל לבנו להללך
 ולשבתך מעין המאור' ליו':
 (ד) נמוגים ארץ וכל יושבי'
 וגו'. ביום מתן תורה כשהיו
 נמוגים הארץ וכל יושביה
 מתנאי שהתנית עם מעשה
 בראשי' אם לא יקבלו ישרא'
 את התורה תחזרו לתוהו
 ובהו: אנוכי. עמך ישראל
 תכנתי עמודיה כשאמרתי
 נעשה וגשמע: (ה) להוללתי.
 לרשעים המערבבים את
 ישראל: (ו) כי לא ממוחא.
 השמש וממערבו ולא מן
 המדברות שאתם מפרשים
 בשיירא להרבות ממון לא
 בכל אלה להרים קרן:
 (ח) כי אלהים שופט. על
 כל הרעה שעשיתם: זה
 ישפיל וזה ירים. הגבוהים
 ישפיל והנמוכים ירים:
 (ט) כי כוס. התרעלה
 בידו: ויין חמר. חזק.
 ויניו"ש בלע"ז: מלא מסך.
 הכוס מלא מזג למזוג
 ולהשקו' את כל הגוים: ויגר
 מזה. מזה הכוס יפיץ
 ויקלח את משתייהם ל' מים
 המוגרים

(א) כי אקח מועד
 אני מישרים אשפט:
 (ב) נמוגים-ארץ וכל-יושביה
 אנכי תכנתי עמודיה סלה:
 (ה) אמרתי להוללים אל-תהלו
 ולרשעים אל-תרימו קרן:
 (ו) אל-תרימו למרום קרנכם
 תדברו בצואר עתק:
 (ז) כי לא ממוצא וממערב
 ולא ממדבר הרים:
 (ח) כי-אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים:
 (ט) כי כוס ביד-יהוה
 ויין חמר ומלא מסך
 ויגר מזה
 אך-שמריה ימצו ישתו
 כל רשעי-ארץ:

ואני

ב א ו ר

כבודך, מטעם יודעי שמך וזה שחרגם הרב (אחייעסטעט): (ג) כי אקח וגו', דברי השם נבי'
 המאור, לאמר אל תחשבו כי אני ישן ולום רשעי' ארצה ולא אענישם, כי אקח מועד ויום
 מיוחד לשפוט את כל העולם ביושר, ואם אתמהמה הוא להיזותי ארך אפים ולהמתיני להם
 למען ישובו (הרב אבן יחיאל), וטעם כי לאמת, וטעם אני, בכנודי ולא אחר, ואם גם
 נמוגים

ה מ ע ר

ע ה (ז) כי לא, לדעתי הכוונה כי מקרי בני אדם חלויים במקום מושבותם, כאשר חשבו
 גויי הארבות לאמר, כי האליל הזה ילחץ עם קרובו בכל מקומות ממלתו, ואליל
 אחר יגן בעד עם אחר במקומות זולתם, כאשר אמרו ארם אלהי הרים אלהיהם (מ"א כ' כ"ג)
 אבל אינו כן, כי ה' ישפוט מקצה הארץ ועד קצהו, ויידו לבדו כוס הגמול, והזכיר מולא
 (והוא מזרח) נגד השמש שהוא האליל הגדול כנודע, ומערב מקום הים הגדול נגד שר של יש
 ומדבר מקום ממלת השעירים והרים נגד אלהי ההרים. (ט) ויין חמר, פירש"י חזק ויניו"ש
 בלע"ז; מלה מקושעה והיא veneroux (גיפטיג), זכנן לועז לקמן (ק"מ ד') חמת
 ענשז ע"ש. (ד"ה)

ת ה ל י ם ע ה

ב א ו ר י א

- (ג) „צום צייטפונקט, דען איך מיר ערוואה, „ווערד' איך גערעכטיגקייט אויסאיבען.
- (ד) „לאסט ערבאלל אונד בעוואהנער שוואנקען; „איך שטעללע זיינע זיילען פֿעכט.
- (ה) „שפרעכע צו דען טאָבענדען: טאָבט ניכט!
„צו דען גאָטטלאָזען: העכט דאָ האָרן ניכט האָך!
- (ו) „העכט ניכט אייער האָרן היממעלאַן!
„טראַטצט מיט שטאַררעם האַלזע ניכט זאָ זעהר!“
- (ז) דען ניכט פֿאַם אויפֿגאַנג, ניכט פֿאַם ניעדערגאַנג,
אויך פֿאַן דער וויסטע ניכט, ווירדס קאָממען;
- (ח) ניין, גאָטט איזט ריכטער! ניעדריגט דיעזען, העכט יענען.
- (ט) דער הערר האַט איינען בעכער אין דער האַנד.
ראַטה איזט דער וויין, דאָך פֿאַללער מישינג,
דער ערלע זאַפֿט פֿלייסט איבער;
דאָך פֿרעפֿלער טרינקען ביו צור נייגע
(דיא העפֿען אויס.)

(ד) נמוגים ארץ וכל יושביה, מפני החמס הנעש' בה, אל תדאגו כי אנכי תכנתי עמודי' סלה, ואמרת כי צעת ההיא להוללים וגו': (ה) אל חרימו קרן, משל החוקק והעזות: (ו) אל חרימו קדנכם, וגד מרום כלומר וגד השמים, ואל תדברו בלואר זקוף כמו ירון אליו בלואר, ועתק פעול הדבור כמו ילא עתק מפיכס, או שהוא תואר הלואר, (מדברי הראש"ע), ונקוד המסורה כטעם הב': (ז) כי לא ממוצא וגו', מכאן ואילך דברי המשורר, אמרתי לכם שתלכו לישועה כי לא רחוקה היא מכם בקלוי השמים, ולא ממולא השמש, זהו מזרח, ולא ממערב גם לא מן המדבר חבוא לכם ההרמה, כי אם אלהים הקיבו תמיד ואשר בנודו מלא כל הארץ הוא

אונ-

השפט וגו'. ממדבר, בפתח ואינו סמוך ורכים כן, וזכר המדבר לפי שלא יעבר בו איש הוא מרחיק העמים השוכנים סביבו זה מזה. הרים, לשון ההרמה וכמו שצארכו, ויש אומרים הטעם במדבר של הרים ואין בו טעם כי המדבר אינו מקום הרים בידוע, ואחרים אומרים שעורו ולא ממדבר ומהרים ויהי' המדבר כנוי אל הדרום כי אם מקומו בצחינת העיר הקדושה ולהיפך בלפונה הוא מקום ההרים הגדולים, הרי הלכנון הרי תרמון והרי אמנה, ויהי' לפי' כונת הכתוב על ארבע הקלות, אבל יש לתמוה על ת"י שאמר ולא מן פנוא מדבריא ולא מן דרומא אחר טוריא ע"כ, והוא היפך האמת בידוע לכל: (ח) זה וזה, פעולי' את זה ישפיל ואת זה ירים: (ט) כי כוס ביד ה', להשקות ממנה כל באי עולם, והיין אשר בו חמר, פעל עבר ותרגום יין חמר, והנה הפעל ממנו על עצמו כלומר שאדום היין ביותר כי כן מעלת היין (גם יש הסנה בו בעלמו) כמו שאמר אל תרא יין כי יתאדם ואדום בלשון ערבי אומר (ר"ש בן מלך) ואמ' אע"פ שהיין אדום הנה בכל זה הוא מלא מסך, מן מסנה יינה, שהוא מערובת היין עם סמים חזקים הויתגו' בו טעם נושא, והס יעברו את היין, ונ"ל שזה טעם הפסיק בעבור הפך עיניו ב' אלו הפעלים חמר מלא מסך ובתרגום הרב (דאך), והנה אם ימעטו הסמים האלה ביין יערב גם טעמו, אבל כשירבו יהיו אך למחסור, כי מלבד שיתנו טעם לפגם ושתכרו גם השותים עד למאד, ובהיות שהיין קל והסמים כבדים הנה הוא יעלה והס יורדים בקלה התחתון של הכוס ולא יאחרו בקלה העליון כי אם חלקים מעטים ודקים, ולכן ויגר מזה, כשהק"נה מטה את הכוס הנה יהי' נגר זה היין הטוב והערב וישתו אותו כל יושבי תבל ויתענגו בו. אך שמדיה, של הכוס ההיא, המה הסמים החזקים והמרים, ילפון ה' להשקות את כל רשעי ארץ, אשר הם לרוב תאוותם להתענג. ימצו, עד"מ מטעם ונמלא דמו, כלומר ירוקו את כל הכלי לבגלי תשאיר בו טפה אחת, ולא יבינו כי רעה נגד פניהם עד שישתכרו וילכו לאבדון. ומה נאה אף נעים זה המשל אשר לפי דעת הר"ק בנותו לומר שהכל ברא ה' טוב בעולמו, והטוב הוא בעלמו מתהפך לרע לרעתו:

ואני

(י) וַאֲנִי אֲגִיד לְעֹלָם
 בְּחַמְדָּה לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:
 (יא) וְכָל-קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ
 תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צְדִיק:

המוגרי (מיכה א'): ואני
 אגיד לעולם. מאז והלאה
 את נקמתו וגבורתו:
 (יא) וכל קרני רשעים.
 של אויב: אגדע. כענין
 שנאמר (יחזקאל כ"ה) ונתתי
 את נקמתי בצדום ביד
 עמי ישראל ישרא יגדעו קרן
 אויב וזה תרוממה קרנות
 צדיקו של עולם ישראל שהם
 שבו של הקב"ה:

עו

הודיה על מסלח חיל אשר אשר צרו על ירושלים ובין לילה
 נאבדו.

(א) לְמַנְצֵחַ בְּנִגְיַת מוֹמֹר לְאֶפְסָה שִׁיר:

עו (ד) שמה שבר רשמי
 קשת. של סנחרב
 ואוכלוסיו. רשמי קשת אין
 רשמי קשת לשון רשמי אש
 שאין לשון רשמי אש נופלים
 בקשת וזה רפי ורשמי אש
 דגוש ורשמי קשת ל' לחומי
 רשף (דברי' ל"ב) דמתרגמינן
 עוף. ובני רשף יגביהו עוף
 (איוב ה') וכן ומקניהם
 לרשעים (לקמן ע"ח)
 לניפריס. וכן ובני רשף
 בני עפים הם שדים יגביהו
 לעוף אף זה לשון חלים
 המעופפים כענין שנאמר
 ומחן יעוף יומם. שמה
 שבר רשמי קשת חלים
 שזקפת מעופף וכל המזמו'
 הזה מדבר במסלת סנחרב
 שלא מלינו אויב נופל
 בירושלים אלא הוא:
 (ה) נאור אתה אדיר. לי'
 נאר מקדשו (איכה ב')
 נאר ברית עבדך (לקמן
 פ"ט) נאור את אויבך
 וקמך ומטאטאן מן העול'.
 נאר על שם מעשיו נקרא

(ב) נֹדַע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים
 בְּיִשְׂרָאֵל גָּדְלוֹ שְׁמוֹ:

(ג) וַיְהִי בְשָׁלֹם סִכּוֹ
 וּמְעֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן:

(ד) שְׁמָה שֶׁבֶר רֵשְׁפֵי-קֶשֶׁת
 מִגֵּן וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סָלָה:

(ה) נֶאֱוָר אַתָּה אֲדִיר מִחֶרְרֵי-טָרֶף:

(ו) אֲשַׁחֲלֵלּוּ אֲבִירֵי לֵב
 נִמּוֹ שְׁנָתָם

וְלֹא-מִצְאוּ כָל-אֲנָשֵׁי-תִיל יְדֵיהֶם:

מגערתך

מלרע

כמו חנוך ורחום וקנוא על שם שהוא חונן שהוא מרחם שהוא מקנא: אדיר מהררי טרף. חזק
 מענקים טורפים הגבוהים כהרים ולנגדך אין גבורתם נודעת: (ו) אשתוללו. כמו השתוללו
 כמו (ד"הי ב' כ') ואחרי כן אשתבר אחוזה עם יהושפט כמו השתבר ונגזר אשתוללו מגזרת
 (איוב י"ב) מולך יועבים שולל. והוא לשון משגה ושלו כאשפים שוגים והתי' נופלת בלשון
 המתפעל באמנע התיבה בכל תיבה שתחילתה ש"ן: נמו שנתם. נרדמה בשינה לשון תנומה:
 ולא מצאו. ידיהם וכחם כשנאת ליפרע מהם:

ה מ ע ר

עו (ו) אשתוללו, לדעת חכמי העמים הוא מענין שלל, והכוונה היו לשלל, ויתורגם: (זור
 בייטע וואורדען).

תהלים עה עו

- (י) אונאויפהערליך טאנט מיין ליעד,
- מיין זאמענשפיעל פאָם גאָטטע יעקב'ס.
- (יא) פֿערקירצט דאָו האָרן דער פֿרעפֿלער,
- אויף דאָס דער רעדליכע זיין האָרן ערהעבע.

עו

דאנקליעד פֿיר דיא אונעריווארטעטע שנעללע רעטטונג געגען דאָו העער אשור'ס, וועלכעס ירושלים בעלאגערטע.

(א) דעם זאנגמייסטער אויף נגינות, איין פּואַלם אַפּה'ס צום זינגען.

(ב) גאָטט איזט דורך יהודה בעריהמט,

זיין נאָמען גראָס דורך ישראל.

(ג) צו שלם זיין געצעלט,

אין ציון זיינע רעוידענץ.

(ד) דאָועלכסט צערבראָך ער דעם באַגענס געפֿיערער, שילד, שווערד אונד קריעגסגעריסט.

(ה) אָ דוא מעכטיגער! פֿערהעערענדער ביזט דוא (דען רייסענדער טהיערע געבירגע.

(ו) דען טאָפֿפֿערסטען ווייכט דער מוטה,

זיא זינקען הין אין טאָדעםשלאָף.

קיין העלד ווייס זיינע האַנד צו פֿינדען,

פֿאָן

באור יב

(*) ואני אגיד לעולם, מדרכי השם. אומרה לאלהי יעקב, שהוא שופט יספיל הרשע ויריס הלדיק, כטעם אמרי לי אחי הוא, ונזה קרני רשעים אגדע, אשנית גאותם, ולהיפך קרני לדיק תרוממה:

עו (א) למנצח, הונן

כמו שאמר ראב"ע בשם ר' משה הכהן ב"ר יזה המזמור ואמר על מלחמת אויב שלר על ירושלים ונחלש. אולי שמוכר על מגפת חיל סחרב כלילה אחד: (ב) נודע, כטעם הכפל גדול שמו ובתרגום הרב (בעריהוט): (ג) ויהי ב'שלם סיכו, גם זה נודע בהיות כי שמה שזר וגו', וטעם שלם וליון כטעם יהודה וישראל, ונראה טעם שם שלם לאותה העיר בעבור מלכה שמקדס קדמחה היה כהן לאל עליון, והוא נקרא תמיד מלכי צדק או אדוני לדיק, וכמו כן טעם ירושלים נחלת שלום או ירושה שלום: (ד) רשפי קשה, מטעם ובני רשף יגביהו עוף ובתרגום הרב. ונקראו החלים כן כפי המשורר בעבור הנולה שהיו מחנרים בחליהם למען ישא אותם הרוח. ומלחמה, כלל הבא

אחר הפרט ובתרגום הרב: (ה) נאור, מלשון נאר מקדשו כמו משקית והנו"ן שורש הוא תיאר ע"מ קרוב רחוק, אך הוא פועל יולא כמו ושזח אני (הראב"ע), ושעור הכתוב אדיר! נאור אהה יותר מהררי החיות הטורפות כי אמנם מן החיות הטורפות תהי' איוה תחנולה להמלט אצל במלחמה (ר"ל ההשחמה) היולאת מאתך השחוללו כל אבירי לב, הלכו שולל וערום מכל ענה (מדברי ר"ע ספורני): (ו) אשהחוללו, הא' תחת ה"א וחביריו אתחבר אגאלתיו, יטעם התפעל באותה הפעולה, לפי שהפעלים מפעילים אותה הפעולה בעלמם על ידי משכנות ורעיוניה המעלים פחד ומורד כלבם. כמו שנחם, פירושו כמו בשנתם והוא שינת המות (ר' שלמה בן מלך), ובעבור שהיראת הנימה היא קלה וחמלת השינה החזקה לכן תרגם הרב (היננינקען). ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם, (עד"מ) כי נרדס כל אחד מהם מגערתך:

(ז) נרדס ורכב וסוס. וי"ז של ורכב טפילה היא כמו (בראש' ל"ו) אלה בני לבעון ואיה וענה וי"ז של ואיה טפילה היא: (ח) מאז אכך. משעה שאתה כועס: (ט) משמים השמעת דין. בשנת כז' ישיע' על פורענותו של סנחרב ונתקיים בו. ארץ ישראל שיראה ממנו ומאובלסיו אז שקטה: (י) בקום למשפט אלהים. לעשות משפט מאויביו להושיע חזקיהו וסיעתו: (יא) כי חמת אדם תודך. כעסן של רשעים גורם שהבריות מודים להקב"ה כשה' מראין כעסם והקב"ה נפרע מהם הכל מקלסין לפניו בשרואין שאין כעסן כלו' כמו שמלינו בנבוכדנצר כשהשליך חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש מה נאמר שם יהא שמה דאלהא מברך וגו' ועל ידי כן שארית החמת תתגור תעבד ותחדיל שאר הרשעי' מעוכבים ומנעי' מלהראו' גאותם וחמתם. תתגור ל'

- (ז) מַגְעֵרְתֶּךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב נִרְדָּם וּרְכַב וְסוּס:
- (ח) אֲתָה וְנֹרָא אֲתָה וּמִי־יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאֵז אַפְּךָ:
- (ט) מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יִרְאָה וְשִׁקְטָה:
- (י) בְּקוּם־לְמִשְׁפַּט אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל־עַנְוֵי־אֶרֶץ סִלָּה:
- (יא) כִּי־חַמַּת אָדָם תּוֹדֵךְ שְׂאִרִית חַמַּת תִּתְגַּר:
- (יב) נִדְרֹו וְשִׁלְמוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־סְבִיבֵיו וּבִילוּ שֵׁי לַמֹּרָא:
- (יג) יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים נֹרָא לְמַלְכֵי־אֶרֶץ:

למנצח

עכבה בלשון משנה פגימת הסכין כדי שתתגור בו הליפורן. ושמעתי משמו של רבי אלעזר הגאון בר' ילחק שהיה מביא המקרא הזה עדות לאותה משנה. ויש עוד לפתור חגירה זו כמשמעה ל' חגירה ופירושו לך נאה לחגור חימה ולעטות קנאה כי הכח והיכולת שלך ולשון שארית זה הוא מאחר שחמת אדם אינו כלום נשארו כל חגורות חימה לך: (יב) נדרו ושלמו. נדריכם: כל סביביו. השומעים תשועה זו וכן עשו כמ"ש (ישעיה י"ט) תהיינה חמש ערים בארץ מלרים מדברות שפת כנען ונשבעות לה' כנאות: יובילו שי למורא. למה לפי שבעת חפלו: (יג) יבצור רוח. גסה של נדיבים ממעט גאותם. יבצור ימעט. כמו (בראשית י"א) לא יבצר מהם: על

ה מ ע ר

(ז) ורכב וסוס, לדעת הרד"ק במכלול, הו"ו של ורכב נוספת, ולדעת אחרים נחמר מלת איש, והנכון כמו שפירש החכם המבאר שני הווי"ן במקום גם אך, שלפ"ז יש לתרגם (זק וזח' גען זאוס רייטער) כי סוס ענינו רוכב סוס.

תהלים עו

באור יג

(ז) פֶּאֶן דִּינַעַם דְּרָאָהֶען, יַעֲקֹב'ס גַּאָטט!
בעֵטִיבֵט, זַאָמֵט קִרְיֵעִס גַּעֲשֵׁפֶאָן אֹנֵד רָאָם.

(ח) אָ דּוּא פֹּרְכֵטבֶּאָרֶער, דּוּא!

צִירְנֵסט דּוּא, וּוְעֵר קֶאָן פֶּאָר דִּיר בעֵשֵׁטעֶהען?

(ט) פֶּאָם הַיִּמְמַעַל שְׁפִרְיֵסֵט דּוּא אֹרְטֵהִייל הַעֲרֶאָב;
דַּעַר עֲרֵדְכֶאָלֵל שְׁטוּיֵנט — אֹנֵד שׁוּוּיֵיגֵט,

(י) וּוְעֵן גַּאָטט זִיךְ אֹיפֶמֶאָכֵט צוּם גַּעֲרִיכֵט,

דִּיא אֹינטֶערֶדֶרִיקֶטֶען אִים לֶאָנֵדֶע צוּ רַעֲטֶטֶען.

(יא) דַּעַן מַעֲנֵשֶׁעֵנוּוֹאֹטֵה פֶּעֶרֶמֶעֶהֶרֶט דִּינַעַן רוּהֵם;

מֶאָג דַּעַר אִיבַּעֲרֶרֶעֶסט זִיךְ רִיסֶטֶען מִיט וּוֹאֹטֵה!

(יב) דַּעַם עוּוִיגֶען, אִיירַעַם גַּאָטטֶע, גַּעֲלֶאָבֵט אִיֶהֶר אֹנֵד
בעֵצֶאָהֵלֵט,

(אָלֵלֶע, דִּיא אִיֶהֶר אֹם אִיֶהֶן זִיֶד!

(פִּיֶהֶרֶט דַּעַר עֶהֶרֶפֹּרְכֵט גַּאָבַעַן צוּ.

(יג) עַר מַעֲהֵט אָב דַּעַן מוּטֵה דַּעַר פִּירֶשֶׁטֶען,

דַּעַן עֲרֵדֶעֶנְקֶעֶיגֶען עֵנטֶזֶעֶטֶצֶלִיךְ.

טראַסט

(ז) ורכב וסוס, כלומר
גם רכב גם סוס נרדס
מגערחד, וטעם רכב על
הנאסרים במרכבה והם
פחותי המדרגה, וטעם
סוס על הסוס הדוהר
במלחמה, ודרך נאסה במליכי
החל בקטן וכלה בגדול:
(ח) אחת נורא אחת,
הנה הפסיק ירחיקו מן
הא' ויקרינו אל הכ', והשעור
אתה אשר נורא אתה, מי
יעמוד מלפניך מאז אשך,
שעה שאתה בוטם, (רש"י)
וכפי זה הענין תרגם הרב:
(ט) משמים וגו', טעם
מי יעמוד, כי בקומך למשפט
אלהים, אתה משמים מרום
שנחך תשמיע את הדין
אשר יעשה אל הנשפטים
כלומר משם ירדו הגזרות.
וארץ, הטעם על יושבי,
וזכר שמים וארץ זה לעמת
זה בהיות שמים לרום וארץ
לעומק. יראה, יראת
דוממות, כן תרגם הרב.
ושקטה, שותקת ומקבלת
עליה את הדין: (יא) כי
חמה אדם חודך, כי אס
גם יקומו לפעמים אנשי בליעל אשר הם עפר מן האדמה לריב וגדך, הנה החמה היא עלמה
חודך, כשרואין הנריות שאין בעסן של אלו הרשעים התקיפים בארץ כלום כשחפרע מהם,
ובמו שראינו עתה ישועתך לנו אשר אנו מודים לך עליה, ולכן אין לנו לדאוג אס גם שארית
האויב אשר לא נכנסה עדיין צו הפעם, חכוח תרגור להלחם בנו, כי גם חמתם תהיה
לאפס, כן שכל הרב לתרגם: (יב) נדרו ושלוכו, ועתה אחרי שהורה המשורר האלהי את עמו
שהנלחין הזה נלחון גמור, יאמר להם נדרו ושלמו לה' אלהיכם. כל סביביו, סניב מקדשו
בירושלים, או שנקראו סניביו להיותם עם סגולתו. יובילו, מעין הלווי (יזחאן) וצ' (בניגוען).
למורא, כנוי לשם הנורא בעבור היות מוראו על פני כל: (יג) יבצור רוח נגידים, ד"מ מטעם
בביר (ראב"ע), ופירושו יקטוף ויגפיל רוח נגידים מהתגאות (ר' שלמה בן מלך). נורא למלכי
ארץ, יתכן טעמו על הדבר הזה הנזכר, ר"ל בצירת רוח נגידים, שזה נורא למלכי ארץ,
ואחרים אמרו שהוא יבצור והוא נורא, ותרגום הרב גם הוא ישתמע לאלו תרין אפי, ואפשר
עוד שהוא נושא המאמר, הנורא למלכי ארץ הוא יבצור רוח נגידים:

עז

אם יונברו עליו חלאות רבות יחיל לה' ויחשיב ימים מקדם ויחנחם. בוכרו שגם בימים שעברו הפליא לעשות טובות עמנו אחר שראינו רעה.

(א) לַמְנַצֵּחַ עַל-יְדֵי-יְהוָה לְאַסֵּף מִזְמוֹר:

(ב) קוֹלִי אֶל-אֱלֹהִים וְאַצְעֲקָה

קוֹלִי אֶל-אֱלֹהִים וְהֶאֱזִין אֵלַי:

(ג) בְּיוֹם צָרָתִי אֲדַנֶּי דַרְשָׁתִי

יְדֵי וְלִילָה נִגְרָה וְלֹא תִפּוֹג

מֵאַנְהָה הִנָּחֵם נַפְשִׁי:

(ד) אֲזַכְּרָה אֱלֹהִים וְאַהֲמִיָּה

אֲשִׁיחָהּ וְתַתְּעִטָּה רוּחִי סֶלָה:

(ה) אֲחֻזֶּה שְׂמֵרוֹת עֵינָי

נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר:

(ו) חֲשַׁבְתִּי יָמִים מִקִּדְמָה

שָׁנוֹת עוֹלָמִים:

(ז) אֲזַכְּרָה נְגִינָתִי בַלִּילָה

עִם-לִבִּי אֲשִׁיחָהּ וַיַּחֲפֵשׂ רוּחִי:

הלעולמים

ידוחון קרי

עז (א) על ידוחון. על

הדחות ועל הדינין

העוברים על ישראל: (ג) ידי.

מכתי: לילה נגרה. בגלות

זה שהוא כלילה הוא נגרה

ליסה ומרה: ולא תפוג. ולא

תדמה נגרתה: (ד) אזכרה

אלהים. הפסד שהיה רגיל

לעשות לי בימי חבתי:

אשיחה. בארון חסדים

וטובות: ותתעטף רוחי.

פשמ"ר בלע"ז: (ה) אחזת

שמורות עיני. שמורות לי

אשמורות הלילה שאדם

כעור משנתו ודעתי מיושבת

ולבו חוזר עליו ואני איני

כן כלילה זו של גלות תמיד

עיני נדבקות באדם נרדס

מאוס לב בלרות שאני

רוחא נפעמה רוחי ואין

הדבור בי: (ו) חשבת ימים

מקדם. לזכור החסדים

שעשית עם אבותינו:

(ז) אזכרה נגינתי כלילה.

בימי הגלות הזה שהוא דומ'

ללילה אני זוכר את נגינותי

שהייתי מנגן בימי קדם

בנ"ה: עם לבני אשיחה.

אני מחפש ורוחי מחפש מה

היא כן מדתו של הקב"ה

ואני תמיה הלעולמי' זכות:

האסף

המער

עז (א) לדעתי חזר מזורר אחד אשר הגלה עם הגולה את השיר הזה על נהרות צבל והתאונן

במר רוחו על כי שבת משוש לבו לעמוד לשרת לפני ה', וע"ז אמר (י) חשבת ימים מקדם

(ז) אזכרה נגינתי כלילה, שענינו כמו שתרגם הרמב"ם מן נ"ע, אזכרה כלילה נגינתי בימי קדם.

(ג) ידי, אולי מלת ידי נמשך למאמר הראשון ונחסר ב"ת השמש, כלומר אדרוש ה' בידים

פרושות, ופעל נגרה מוסב על לילה, וענינו הזלה והמשכה כלומר שנמשך חשבת לילה תמיד

ולא תסור. ומה שנא נגרה ותפוג בפעל נקבה, הנה אם שנאמר שבאמת יהי לילה מן המשותפי

(וכמו שאמר הראב"ע על כל הדברים שאין בהם רוח חיים) או שנחסר הנסמך חשבת, ויתורגם:

(אין לייט דער נקטה פשוטע חוץ היינע האנדע לו גאטט, חכער היינע נאכט דויערט דאך חיש

וער חונחויפהערויך פארט). גם יש לומר שפעל נגרה בא כאן על דרך נחי למ"ד ה"א, פי כן

מלינו פרץ נחל מעש גר (איוב כ"ח ד') שלדעת הרד"ק הוא מן נגר ונא על משקל הנחיים (כי

תהלים עז

באור יד

עז

טרַאָכט פֿיר דען בעדרענגטען אויס דען בעגע=
בענהייטען דער פֿאַרצייט, אונד האַפֿפֿנונג דאָ=
דורך צאָויף דיא געטטליכע הילפֿע.

(א) דעם זאָננמייסטער אויף ירוחון. איין פּזאַלם אספֿ'ס.

(ב) מיינע שטיממע צו גאַטט! איך שרייע עמפֿאַר;

מיינע שטיממע צו גאַטט אויף; אַך הערע מיך!

(ג) איך זוכֿע, גאַטט! אין מיינער נאָטה אומהער;

מיינע האַנד איזט אויסגעשטרעקט

(דעם נאַכטס, אונד לעסט ניכט אַב;

מיין געמיטה פֿערווייגערט טראָסט.

(ד) איך דענק'ן אַן גאַטט, אונד בין בעטריבט;

איך זיננע נאָך, פֿערשצאַכטע.

(ה) מיינע אויגען שטאַררען אַפֿען;

צערשמעטטערט, שפּראַכֿלאָז,

(ו) איבערלעג' איך אַלטע צייטען,

דער פֿאַרוועלט יאַהרע;

(ז) עראינגערע נאַכטס מיך מיינעם זאַיטענשפּיעלם,

(אונטעררעדע מיך מיט מיינעם הערצען;

מיין גויסט פֿאַרשט הין אונד הער:

ווירד

עז (א) על ירוחון, כנר
בארנוכו (שיר ס"ב),

ואמר חד מן חנריא שאינו
מן הכרת שיהיה כוונת
השיר על לרו' הכללי, כ"א
רגשת נפש פרטי המדוכא
בלרותיו ולועק עליהם
ואזר כך מתחם עלמו
בתועת אלהים העושה
פלא בעולמו, ואינו כן
לדעת הר"מ בעבור גמר
אומר דלהלן (פ'ט') וכמו
שנבאר שם: (ב) קולי אל
אלהים, שעורואלך, ונא
השם במקום הכנוי כדרבו
לפעמים כל"ק: והאזין
אלי, אמר ר"מ הכהן שהוא
לשון לווי, וכן תרגם הרב:
(ג) ביום צרתי, כלומר
בהיותי עתה צרת לרה
הנני דורש תמיד אחרי
תשובה מאין יבוא עזרי
ולכן ידי פשוטה לך כל
הל לה, וטעם ה' הוא
הקריאה (וויקקטיפוס) כי
כן אמר קולי אל אלהים.
ידי ל לה נגרה, לא יתכן

לראז"ע הדעת שהביא בשם חכם גדול שאמר כי ידי מקום עיני, ובכל זה באר טעם נגרה מלשון
התנה, אבל לדעת הרב המתרגם הוא מלשון הושה וכמו שבארנו, וטעם לילה, בהיות
הכל ישינים ודממה מסביב והוא שוכב על משכבו פונה מכל עסקיו, ולרוחיו אינם מניחים
לו לישן, כי אם יעלו על זכרונו להחלותו ולהחלולו. ולא חפוג, לא תשנות מהתפשט:
(ד) אזכרה אלהים, שזידו לעזור. ואהמיה, על שלא בא לעזרני. ותחעטף רוחי,
מלשון העטופים ברעב, ובתרגום הרב: (ה) אחות שמורות עיני, אמר רבי משה כי
שמורות תאר השם כמו עלומות כי העפעפים שמורות העינים בהסגורם, והטעם אחיה
אותם עד שלא נסגרו עיני ולא ישנתי (הראז"ע). בפעמתי, כמו ותפעס רוחו כל כך הוכתי
עד שלא אוכל דבר (הנ"ל), כי אם תשנתי בלני וגו' והר"מ תרגם כפי הענין: (ו) חשבתי,
מגזרת חשנון וחילוק דברים במחשבה (הנ"ל) ובתרגום הרב (איבערזעגען). עולמים, שעברו
כי הטעם כפול עם טעם קדם שקדם ועולמים כמו זמנים (הנ"ל), ויש עולמים שהוא לשון
עתיד כמו הלעולמים יונח דלקמן (פ' ח'), ונראה לי הטעם על כל כנרת הזמן הן אשר הי'
הן אשר יהי' בשכר הימים, להיות שניהם נעלמים ואינם נמצאים עתה, וכן יתכן שזה טעם
שם עולם על הזמן הכללי מוגבלת, להיות זה ג"כ נעלם מן המובן ולא יושג כלל: (ז) אזכרה
נגינת, שירי תודתי על הטובות שעברו, ויחפש רוחי, הכי כן מדתו של הק"נה, ואם אפשר
לעולמים

המער

אידי יאריך מאד ולא תפוג נפשי (כל המלא מנוח). (ד) ותחעטף, פעל עטף לועז רש"י פשמי'ר
(p asmer) pamer (פֿערטשאַכטען, פֿהנעכטיג ווערדען) וכן לועז פעל על לך עיק עמוס
(ח' י"ג) תתעלסנה, וביונה (ד' ח') וית על לך ועיין מרפא לשון שבת (ט' ב') ד"ה יתעלפס.
(ד"ה).

(ט) האפס - שאל כלה
 חסדו: גמר אומר. גזירת
 עולם שלא ישוב מחרונו
 עוד: (י) השכח חנות.
 להיות חונן. חנות כמו
 עשות ראות. ל"א חנות
 חנינות: אם קפץ באף
 רחמיו סלה. לשון לא
 תקפון ידך (דברים ט"ו)
 כלומר אם סגר הרחמים
 לעולם בשביל הקמה:
 (יא) ואמר חלתי היא.
 מחשבותי אומרת כי אין
 זאת אלא להחלותי וליראתי
 לשוב אליו. חלתי כמו
 לחלותי לשון חולי וחיל:
 שנות ימין עליון. את אשר
 נשתיית ימין עליון שהיתה
 נאדרי בכח רועלת אויב
 ועכשו השיב אחור ימינו:
 (יג) והגיתי בכל פעלך.
 שעשית לנו כנר: (יד) בקדש
 דרכך. דרך מדתך לקדש
 את שמך בעולם לעשות
 דין ברשעים: (יז) ראוד
 מים. רבים פאנגלית על
 הים: (יח) זרמו מים
 עבות. שחקים נטפו זרם
 מים עבים: חלליך. כמו

באור

שלעולמים יזנה ושאפס
 חסדו וגו' כל זה בתמיה
 הוא (מדברי רש"י):
 (ט) האפס, מלשון כי אפס
 כסף (בראשית מ"ז). גמר
 אשר, חלקו בו המפרשים
 קלתם אמרו שהוא מטעם
 לאל גומר עלי דלעיל (שיר
 כ"ז) שהוא כמו פסק דין,
 גמר דין, גזר דין, כלומר אם
 גזר ש"ו האומר שיהי כן
 לדור דור. וקלתם מבארים
 אותו מטעם כי גמר חסיד
 (לעיל שיר י"ב) לשון כליון,
 והוא הנראה יותר נכון
 בעבור הכפל אפס נמאמר
 הקודם, אך שדקו לבאר

(ח) הלעולמים יזנה אדני
 ולא יסיף לרצות עוד:
 (ט) האפס לנצח חסדו
 גמר אומר לדר ודר:
 (י) השכח חנות אל
 אם קפץ באף רחמיו סלה:
 (יא) ואמר חלתי היא
 שנות ימין עליון:
 (יג) אזכיר מעללייה
 כי אזכרה מקדם פלאך:
 (יד) והגיתי בכל פעלך
 ובעלילותיך אשיחה:
 (יז) אלהים בקדש דרכך
 מי אל גדול כאלהים:
 (טו) אתה האל עשה פלא
 הודעת בעמים עזך:
 (טז) גאלת בזרוע עמך
 בני יעקב ויוסף סלה:
 (יז) ראוד מים ארהים
 ראוד מים יחילו
 אף ירגזו תהמות:
 (יח) זרמו מים עבות
 קול נתנו שתקים
 אף תצציק יתהלכו:

קול

אזכור קרי

מלת אומר מטעם אמרי נחמותיו, והנה לא נודע איה הם ואיזה הם הנחמות אשר להם יכוון
 המאור, וזה מן הנלתי נאה במליצה, שאמנם לדעת הר"ם יהיה הטעם על האומר הידוע
 נקהל

ת ה ל י ם ע ן

ב א ו ר ט ו

- (ח) "ווירד עוויגליך דער הערר פֿערשטאָסען,
"אונד קיינע גנאָדע מעהר ערצייגען?"
- (ט) "איזטס פֿעלליג אויס מיט זיינער גיטע?
"האַט דיא פֿערהייסונג גאַנץ אונד גאַר איין ענדע?"
- (י) "האַט זיין ערבאַרמען גאַטט פֿערגעססען?
"אַדער העלט דער צאָרן זיין מיטלייד אויף?"
- (יא) דאַן דענקי איך: פֿלעהען שטעהט בייא מיר,
ענדערן אין דעם העכסטען מאַכט.
- (יב) אַן גאַטטעס טהאַטען ווילל איך דענקען;
אַן דייע פֿאַריגע וואונדער דענקען.
- (יג) איבערלעג' איך דייע ווערקע,
זינע דייען טהאַטען נאָך,
- (יד) דייעם וואַנדעל, גאַטט! אים הייליגען,
וועלכע מאַכט איזט גראָס וויא גאַטט?
- (טו) דוא ביזט דער גאַטט, דער וואונדער טהוט;
האַסט דייע אַללגעוואַלט בעווייעזען.
- (טז) דוא האַסט דיין פֿאַלק ערלאָזט געוואַלטיגליך,
דיא זאָהנע יעקב'ס, זאָהנע יוסף'ס.
- (יז) דיך זאָהען דיא וואַססער, גאַטט!
דיא וואַססער זאָהען דיך — בעבטען;
דיא מעערעסטיעפֿען טאַבטען.
- (יח) אויס דיסטערן וואַלקען שטרעמטען גיססען;
דיא אַבערן ליפֿטע דאָננערטען,
דייע פֿיילע פֿוהרען אומהער.

צקהל ה' וזה ההבטרה
שיהיו לו לעם והוא יהיה
להם לאלהים (ד"ח פֿער-
הייסונג) כאמור את ה'
האמרה היום וגו' וה'
האמירך היום וגו' (דברים
כ"ו). והנה הפירוש הנעים
הזה לא יתכן כי אם בהיות
בנות המשורר על לרת כלל
עם ה', ושלא כדעת חז'
מן חזריא שהנאנו לעיל
(פ' א') ואשר הוכרח ח"כ
ליך בעקבות המפרשים:
(י) השכח אל, אשר אין
שכחה לפניו. חנוח, שם
הפועל כמו עשות ראות,
או שהוא שם בטעם חנינות
(מדברי רש"י). אם קפץ,
או שלא שכח רחמיו, אבל
הוא קופץ אותם בעבור
האף שיש לו עלינו. כוון
הר"ם לזה (בתיבת פֿרעז):
(יא) ואומר, אז אשיב
אמרי, שלא יאחה לי
לחפוש ולחקור בדרכי השם
העמוקים והנסתרים, נאין
לאל ידי כי אם לחלות
ולתחנן, אמנם שנוח,
הדברים הוא צידי עלין
הנאדרי נכח, והוא יהפוך
הכל לטובה, ולכן לא אזכור
עוד בדברים המלטערים,
כי אם (יב) אזכור, ע"פ
הקרי, לענמו, או אזכור
ע"פ הבהיב לאחרי. מעללי

דיי

יה כדרכי תמיד בנגינותי: כי אזכרה, לאמת (יח! איך ווילן דענקען) שמקדם פלאך כי אם הגיתי
בכל פעליך ואשיחה בעלילותיך, וראיתי דרכך אלהים אשר הוא בקדש אז נפעלה נפשי לקרוא
מי אל גדול כאלהים וגו', על פי זה ההמשך שכל הר"ם לתרגם הכתובים; אמנם בהסרה
מועטת אפשר עוד להמשיך מאמר כי אזכרה אל המאמרים הנאים אחריו ולאמר אם אזכרה
פלאך אשר מקדם והגיתי וגו', אך בזה יבטל הכפל בפ' י"ב, ואין לשפוט על מה שחולה
בסנרא: (טז) גאלת, עמך בזרוע נטווי' וביד חזקה: בני יעקב, אשר ירדו למצרים ובני יוסף
אשר נולדו שם ושניהם נשתעבדו בפרך ואתה גאלתם (הרב אבן ימיא), והראב"ע אמר טעם
להזכיר יוסף עם יעקב כי הוא החיה ישראל כנחוב משם רועה אבן ישראל ע"כ, ולדעת הרד"ק,
לפי שבסנת יוסף ירדו למצרים והוא כלכלם כל ימי חייו נאלו הם נניו: (יז) ראוך מים,
כיון שזכר הגאולה יזכור גם המעשה הגדול והנורא בקריעת י"ם, וכל הספור המליכיי מטעם
ויהם ה' את מצרים: (יח) זורמו, לדעת קלתם הוא ע"מ גורשו, ויחסר ח"כ הנסמך מי
או מ"ם מעבות. ולדעת הקמחי הוא על משקל מרובע וזורמו העבות את המים, ואז יהי'
בנין המאמר הזה דומה ממש לבנין המאמר הסמוך, קול נתנו שחקים, דהיינו נושא ונשוא ופעול,
כאשר יאה במליכה פחה. חצציק, ע"ם השלמים כמו חציק על משקל הכפל והטעם על הנדוקים:

קול

רש"י

חלף: (יט) בגלגל. כמו בגלגל. קול רעמך בגלגל על הים להוסיף את מחנה מכרים: (כ) ועקבותך לא נודעו. אין הססיעות נכרו' על המים. ועקבותיך טר"ש בלע"ז:

עח (ב) במשל פי. הם דברי תורה: (ד) לא נכחד מבניהם. וגם אנו לא נכחד מבניהם של אבותינו מלהודיעם מה שספרו

באור

(יט) קול רעמך, באור קול נתנו. וכן האירו ברקים, באור חלף יתהלכון, בגלגל, אמר הראש"ע כי בגלגל הם הרעמי' בעבור היותו באור שהוא מתגלגל ע"כ, אמנם הנכון שהוא כמו שיתמו בגלגל, וזה טעם ה"א הידיעה, שהו' הרוח הזק הידוע הסובב את כל בגלגל (וזירבעו ווינד), ומתולדות הרעם להוליד זה הרוח, וכן תרגם הרב (ויק' ויר' בעו'): (כ) בים דרך, הראה השם דרך בים לעבור גאילים (הראש"ע). ועקבותיך לא נודעו, בעבור שוב הים מיד לחיתנו (הנ"ל), ואשר שכוון בזה על דרכי השם הוסתרים נאשר הערנו לעיל (פ"א). נחית

תהלים עז עח

(יט) קול רעמך בגלגל האירו ברקים תבל רגזה ותרעש הארץ: (כ) בים דרכך ושביליך במים רבים ועקבותיך לא נודעו: (כא) נחית בצאן עמך ביד משה ואהרן:

עח

כל הנסים שעשה הקב"ה לישראל. ומהו שהעונו נגדו במדבר ובארץ מיום צאתם ממצרים עד מלך דוד עליהם.

(ח) משכיל לאסף

האזינה עמי תורתך הטו אזנכם לאמרי פי: (ג) אפתחה במשל פי אביעה חידות מני קדם: (ג) אשר שמענו ונדעם ונאבתינו ספרו לנו: (ד) לא נכחד ומבניהם לדור אחרון מספרים תהלות יהוה ועוזו ונפלאותיו אשר עשה:

ויקם

יתיר

המער

(כ) ועקבותיך, טר"ש בלע"ז; traces (פואטטאפען) עיין לעיל מ'ט"ז (ד"ה).

עח (א) משכיל לאסף, כל משכיל נשיר הוה ובשיר ק"ו וק"ז (מלבד חמשה עשר פסוקים הראשונים בשיר ק"ו כאשר נבאר במקומו) ישמע שמוט' גם מלך חמרם, גם מפאת כורתם, כי רוח איש אחד הכינים; אולם לדעתו השורר הוה חי בעלות בני ישראל מנבל בימם. עזרא חזונבל, כי בכל הביטאים והמאוררים אשר חיו לפני גלות החקן, אין גם אחד אשר יספר לנו

תהלים עז עח

(יט) דינע דאָננערשטיממע אים ווירבעל — בליטצ' ערלייכטעטען דאָ לאַנד.

דאָ עדררייך רענטע זיך, ערבעטע.

(כ) דיין וועג גינג דורך דאָ וועלטמעער;

(דיין פּפּאָד דורך גראַסעס געוועהסער; אונקענטליך דינע שפור.

(כז) וויא איינע העערדע לייטעסט דוא

דורך משה אונד אהרן דין פּאָלק.

עח

דיא געשיכטע אונד דיא פּערגעהונגען דעס פּאָלקס ישראל, וייט דעס אויסצוגע אויס מצרים ביו צום אנטריטטע דער רעגיערונג דור'ס.

(א) אונטערווייזונג אספ'ס.

גיב אַכט אַויף מינע לעהרע, פּאָלק!

ניינט אייער אָהר צו מינען וואַרטען!

(ב) איך עפּאָנע מינען מונד אין גלייכניס;

לאַס' דענקשפּרוך אויס דער פּאָרוועלט האַרען.

(ג) וואָס וויר פּערינאַכמען, וואָס וויר וויססען,

וואָס אונזערע פּאָטער קונד געטהאָן,

(ד) פּערהאַהלטען וויר ניכט איהרען ענקעלן,

(דעם קאַממענדען געאלעכטע ניכט;

פּערינדיגען דעם עוויגען לאַב,

דיא מאַכט, דיא וואונדער, דיא ער טהאַט;

ער

באור מז

(כא) נחית, את עמך במדבר ביד משה ואהרן כמו שהרועה נוחה את לאו לאט לאט לרגל המלחמה ואמרו מכל כזק, (מדברי הרד"ק). והנה דרכי המליכות רבות ושונות, והקורא המשכיל יתעורר בשיר זה על משפט חדש במליכה, שיתחיל המסורר בלעקה על גיין לרותיו, ומיד כשיתחיל מעט לדבר בימין ה' ומעלליו, הנה הם ימלאו כ"כ את נפשו ורעיוניו ע"י חקסס וגדלס, עד שיעבירו אותו מן הענין הראשון והוא יעזב אותו לגמרי ויפרוט בענין האחר אשר עלה עתה על רעיונו, והוא גם כן מתולדות ההתפעלות, ויורה בפרט בשיר שלפנינו על עונס נחמתו בחלהיו, כי כבר שבח את לרותיו ולא ידבר בהם עוד:

עח (א) משכיל לאספ,

הסנה החכליתית מזה המזמור יראה בסופו כי כונתו להודיע מעלת מלכו' בית דוד אשר הגיע אליו מאת האל ית', ולכן יספר מקלת המאורעות לבני ישראל מיום לאתם מארץ מצרים עד מלכות עליהם (מדברי אבן יחיאל). הורחתי, טעמו כפול עם אמרי כי, כל דבר סמוס ונעלם נקרא חידה, וכן הדברים שעברו כבר בימי קדם המה סתומים עד שיהיו נגלים על ידי פי המספר, וזה טעם אביעה שיהיו נזלים מפיו כמעין הנובע, או שיהי' טעמו כמו דברי חכמים וחידות, חושיה רנה במעט דברים, שפריך שכל חד להבינס, ומזה הענין תהגמו הרב (דענקטפונד): (ג) אשר שמענו וגו', אותו לא נחמד מבנינו שהסגס כן בנייהם של אבותינו אשר סברו לנו חלה הדברים, כ"כ נהיה גם אנו מספרים להם וגו':

ויקם

המעמר

לנו בפרט מנסים ונפלאות שעה ה' בשדה לוען ומקורות בני ישראל בתהו יליל שימון כאשר בא בשלשה השירים החלה, והסנה לזאת יבין המקור מעמנו. ומזה שראה בסוף השיר שלפנינו כי חובר לכבוד בית דוד אין ראיה לסתור דברי, כי אולי כוון המסורר לרומם את יקר זרובבל שהי' חוטר מגזע ישי ועליו נאמרו כמה נבואות כנודע. ועוד אגיד ראיות ברורות לדעת הזאת בסקוקים הבאים.

שספרו לנו: (ו) כסלם. תופלת' וכן שמת' זהב כסלי (איוב ל"א) (ח) כאבותם. שהיו במלכים ובמלכה: (ט) בני אפרים. שילאו ממלכים בזרוע לפני הקץ ובטחו בגבורתם ובחליהם וסופם הסכו לנוס ביום קרב כמפורש בדברי הימי' והרגום אנשי גת הנולדים בארץ: רומי. משליכין וזרקין. כמו רמה בים (שמות ע"ו): (יב) נגד אבותם עשה פלא. אחרי כן כשהגיע הקץ אף הם ויוסיפו לחטוא לו כמו שמשמים והולך: נגד אבות אברהם יצחק ויעקב באו על הים והראש הקב"ה היאך הוא גואל את בניהם: (יג) כמו נד. תל גבוה בדמתרגומין נלכו כמו נד (סז)

המעמר

(ט) בני אפרים, יונתן ורש"י פירשו זאת על בני אפרים, אשר הרגם אנשי גת כנזכר בד"הי' (ז' כ"א), וכבר אמר הראש"ע שהוא דרך דרש, כי לא יתקשר הפירוש הזה עם הפסוקים שאחריו, ופירש הוא שיקרא ישראל אפרים לפי שמשכן שילה היה בחלקו. והחכם המבאר באר לפי שהשופט הראשון יהושע ה' אפרתי, אולם לא מזינו שיקרא כלל ישראל אפרים עד שנחלקה המלוכה, ומלך ירבעם מזני אפרים על עשרת השבטים. אך לפי דרכי יולדק זה בלי לחץ, כי באיר הזה לא הגיע המשורר בסיפורו רק עד העת שנגלו עשרת השבטים ויהודה עוד עשה חיל בימי חזקיה' ובשיר ק"ו וק"ז יספר גם גלות יהודה כאשר נבאר אי"ה.

(ה) ויקם עדות וביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם: (ו) למען ידעו וידור אחרון בנים יולדו יקמו ויספרו לבניהם: (ז) וישימו באלהים כסלם ולא ישכחו מעל לויאל ומצותיו ינצרו: (ח) ולא יהיו כאבותם דור סורר ומרה דור לא-הכין לבו ולא נאמנה את אל רוחו: (ט) בני אפרים נושקו רומי-קשת הפכו ביום קרב: (י) לא שמרו ברית אלהים ובתורתו מאנו ללכת: (יא) וישכחו עקילותיו ונפלאתיו אשר הראם: (יב) נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה-צען: (יג) בקעים ויעבירם ויצבמים כמו-נד: (יד) וינתם בעגן יומם וכל-היבירה באור אש:

ת ה ל י ם ע ח

ב א ו ר י ן

(ה) ער זעטצטע צייגנים איין אין יעקב,

ער גאב געזעטץ אין ישראל,

אונד אונזערן עלטערן רען בעפעהל,

רען קינדערן עם קונד צו מאַכען;

(ו) (דאָמיט דאָו קינפטיגע געשלעכט,

דיא ענקעל, דיא זיא צייגען ווערדען,

וואָס זיא פֿערנאַממען, ווייטער לעהרען.

(ז) אונד זעטצען איהר פֿערטרויען אין גאָטט;

פֿערגעססען ניכט דער אַללמאַכט טהאַטען,

אונד האַלטען פֿעסט אַן איהר געכאַטה;

(ח) ניכט ווערדען איהרען פֿאַטערן גלייך,

אַכטריניג, ווידערשפענסטיג פֿאַלק;

איין פֿאַלק פֿאַן וואַנקענדעם געמיטהע,

אונטרייען זיננעם געגען גאָטט.

(ט) דיא באַגענשיטצען אפרים'ס,

זיא קעהרטען אום פֿאַם שלאַכטגעפֿילרע.

(י) זיא היעלטען גאָטטעם כינדנים ניכט,

אונד לעכטען ניכט נאָך זיינער לעהרע;

(יא) פֿערגאַסען זיינע גראָסען טהאַטען,

דיא וואַונדער, דיא ער איהנען צייגטע.

(יב) פֿאַר איהרען פֿאַטערן טהאַט ער וואַונדער

אים לאַנדע מצרים, צוען'ס פֿלורען;

(יג) טרענגט דאָו מעער, אונד פֿיהרט זיא דורך,

שטעללט וואַססער הין וויא מויער;

(יד) לעסט איינע וואַלקע זיא דעם טאַגס,

דעם נאַכטס זיא ליכטע פֿלאַממען לייטען;

פֿער-

(ה) ויקם וגו', כלומר זה

הספור טובה לנו, כי הקים

ה' עדות ותורה בנו, אשר

זוה איתם להודיע לבניהם

גם זה זוה את אבותינו

בין שארי המלות, וכתרגום

הרב: (ו) למען ידעו,

הבנים אשר יולדו לאותן

הבנים הראשונים את דרכי

ה', ויקומו אלו בני הבנים

ויספרו ג"כ לבניהם אשר

יולידו וכן לעולם מדור עד

דור, כדי שישימו כל הדורות

בסלם בשה' המיטב לטובים

ומעניש לרעים: (ח) ולא

יהיו, דור סורר ומורה

וגו', כמקלת דורות אבותם.

הבין לבו, את אל, כי

אין כתיב ולבם לא נכון עמו,

וכן ת"י דר דלא מתקן

לביה למריה, והטעם לא

העמידוהו על בן ישר,

פעם עבדוהו, פעם עזבוהו,

וכן כל הכין שבמקרא (ריב)

טען, חייכריכטען, חויל

פעסטען פֿוס זעלטען, וזה

שתרגם הרב (וואַנקענדיג

טהיג). ולא נאמנה, מטעם

מימיו נאמנים ולא יבנו:

(ט) בני אפרים וגו', כלומר

ולא יהיו דור סורר ומורה

לטוב להם, כי בני אפרים

אף ע"פ שהיו נושקי רומי

קישת, מזוינים נקשת

ווידעים לירות בו, בכל זה

השבו ביום קרב, לנוס מפני

האויב, כל עוד שלא שמרו

וגו', יטעם שם אפרים על

כלל ישראל לפני מלך בית

דוד, לפי שהאופט הראשון

יחושע בן נון היה מזה

השצט, גם בעבור המשכן שהיה בחלקו בשילה, ואפשר שבעבור חשיבותו של השצט הזה בימים
ההם נקראו ג"כ כל החשובים בשם אפרתים, כאשר בארו ק"ת המפרשים שם זה, ואין כאן
מקומו לבארו: (יא) ונפלאותיו אשר הראם, לאבותם. (יב) נגד אבותם, כלומר צפני אבותם.
עשה פלא, שם כלל: בארץ מצרים שדה צוען, כפל ענין צמ"ש כי שדה הוא כמו ארץ,
וכוען הוא עיר המלוכה במצרים (הרד"ק):

יבקע

(טז) קמו באור: (טז) יבקע צורים. והנ"ל צורה וגו' (טז) יז: וישק בתהומות רבה. אף כשהיו הולכים בתוך הים שמימיו מלוחי המתיק להם מעיינות בתוך התהו: (טז) ויורד כנהרות מים. שהיו נוזלין מן הבאר והנשיאים היו עושין שרטוט במשענותם והמים נמשכים אחריהם לכל חניית שנט ואצט כע"ן שאל' במחוקק במשענותם כמו שמשורש בארבעים ותשע מדות: (יז) למרות. להקניט כמו ממרים הייתם (דברים ט'): (יח) שאר. באר: (יח) ואף נשקה ביעקב. כמו ובערו והשיקו (יחזקאל ל"ט) הוא ל' ה"סק ותבערה כדכתיב ותבער גם אש ה': (כ) לחם אבירי. לחם של מלחכי. ד"א אבירים אבירים שהיה נבלע בכל האברים ולא היו לריבים לנקניהם: יסע

באור

(טז) יבקע צורים, פעמים רבים כל עוד שהיו לריבים לזה במדבר הגדול והנורא (מדברי הראש"ע), וזה הטעם העתיד על דרך אעבור בסך דלגיל (זיר מ"ג), וחד מן חבירי אומר שנהמאך אחת מן הווי"ן הסמכות יהיה הטעם ויבקע כחביריו. רבה, לדעת קתתם יהיה תואר הפעל וישק, כלומר הרבה להשקות את העם כאלו היו הצורים תהומות, ולדעת אחרים יהי' הפעול כלומר וישק ארץ רבה זהו המדבר הגדול, בתהומות, כלומר קרקע הנשרים שהוא לח תמיד, והנכון שהוא כנוי אל

(טו) יבקע צורים במדבר וישק בתהומות רבה: (טז) ויוצא נוזלים מפלע ויורד כנהרות מים: (יז) ויסיפו עוד לחטא-לו למרות עליון בציה: (יח) וינסו-אל בלבבם לשאל-אכל לנפשם: (יט) וידברו באלהים אמרו היוכל אל לערך שלחן במדבר: (כ) הן הבה צור ויזונו מים ונתלים ישטפו הגם-להם יוכלתת אם-יכין שאר לעמו: (כא) לכן ושמע יהוה ויתעבר ואש נשקה ביעקב וגם-אף עלה בישראל: (כב) כי לא האמינו באלהים ולא בטחו בישועתו: (כג) ויצו שהקים ממעל ודלתי שמים פתח: (כד) וימטר עליהם מן לאכל ודגן-שמים נתן למזן: (כה) לחם אבירים אכל איש צידה שלח להם לשבע:

ת ה ל י ם ע ח

ב א ו ר י ח

- (טו) צע-שפאלטעט פֿעלזען אין דער וויסטע, אונד טרענקט זיא וויא אויס מעערעסטיעפֿען.
- (זג) אויס האַרטען שטייגען לעסט ער ריעזעלן; וויא שטרעמע, וואַססער פֿליעסען.
- (זז) זיא זינדיגען נאָך, אונד זינד דעם העכסטען (אין דיררעם לאַנדע ווידערשפענסטיג);
- (ח) פֿערוזען גאָטט אין איהרעם הערצען, פֿערלאַנגען קאָסט צור וואַללוסט.
- (ט) זיא מייסטערן גאָטט, אונד שפרעכען: „קאָן זיינע מאַכט אויך רייכע טאַפֿעל „(אין דיעזער וויסטענייא בערייטען?)
- (כ) „יא, פֿעלזען שלוג ער, וואַססער פֿלאָם, „אונד שטראַמע ערגאַסען זיך דאַפֿאַן; „זאָללטי ער אויך שפייזע געבען קאַנען, „אונד פֿלייש פֿערשאַפֿען זיינעם פֿאַלקע?“
- (כא) דער עוויגע פֿערנאַהמס, ערגריממע; זיין פֿייער לאַדערטע אין יעקב, זיין צאָרן שטיעג אויף אין ישראל.
- (כב) דיאוויל זיא זיינער מאַכט ניכט טרויטען, ניכט האַרטען אויף זיינע הילפֿע.
- (כג) דעם פֿירמאַמענט געבאָט ער לענגסט, (אונד טהאַט דעם היממעלם טהאַרע אויף);
- (כד) ליעם זין רעגנען צור שפייזע; גאַב איהנען היממלישעם געטריידע,
- (כה) דאַם ענגעלקאָסט דער מענש גענאָם; רייכט איהנען אונטערהאַלט אין איבערפֿלוס.

אימצט

אל היס הגדול ורחב ידיים, ותהומות כנוי אל תחתית המים היורדים בעומק בלי גבול ותכלית קטוב, ויהיה א"כ השיעור, וישק מאלו הצורים נאלו היו תהומות של רבה, וכן תרגם הרב (וויא חוים ווערעסטיעפֿען): (יז) ויוסיפו עוד לחטוא, כי כור חטאו בתלונותם על המים, קודם הכאת הצור. למרות, כמו לנחותם הדוך: (יח) בלבבם, במחשבותם כי לא אמרו בן בפייהם, רק אמרו שזוך ה' להם הנשאר, (היד"ק), אבל הכתוב מעיד עליהם שמאסו את ה' בדכתיב יען כי מאסחם את ה' (במדבר י"א ב'). לנששם, לתאותם, שהנש היא בעלת התאוה ולא ה' די להם ככדי לרכס אבל התאוו אל המותרות, (מדברי הר"ק) וכן תרגם הרב (לור וואַללוסט): (יט) וידברו באלהים, דיבורעם ז'התכלית לנגחי. אמרו, בלכס. לערוך שלחו, מלא בבל מיני ארוחות, כי כנר נתן להם המן לאכול ומים לשחות, (מדברי ר"ש בן מלך), וזה שתרג' הרב (רייכע טופֿען): (כ) הגם לחם, כל דבר הנאכל יקרא לחם, ונתרגו' הרב, והטעם כאן על הנשאר, כי כן יעיד עליו הכפל: (כא) ואש, של חימה, והוא כפל של אף. בשקה, נשי"ן שמאל'מטעם

אם אשק שמים (תהלים קל"ט), והוא כפל של עלה, ואחרים אמרו טעמו בוערת מלשון אף ושיק ואפה לחם (ישעי' מ"ד), ותרגום הרב (וואַדעקן) כולל ב' העמינים יחד. (כג) ויצו וגו', מתורגם על פי הרב"ע (געבאָטע ער זענגסט) כלומר ואע"פ שכבר היה להם השקקים ממנו וגו' עד שנתן להם ליה לשובע, בכל זה לא נטחו בו, כי אם שאלו עוד למלאות תאותם של שר שלא לצורך למען נסיתו: (כה) לחם אבידים, לחמם של מלאכים (רש"י) וכן תרגם הרב, והטעם לפי שירד מן השמים, והכל עד"מ. צידה, ספוק מן, (ר' שלמה בן מלך), וכן תרגם הרב (אונטערהאַלט). לשבע, תרגם הרב (איבערפֿלוס) מטעם שבע שני השבע שהביאו אז יותר ככדי לרכן של מזרים:

(כו) יסע קדים בשמים
 וינהג בעזו תימן:
 (כז) וימטר עליהם כעפר שאר
 וכהורל ימים עזף כנף:
 (כח) ויפל בקרב מהנהו
 סביב למשכנותיו:
 (כט) ויאכלו וישבעו מאד
 ותאותם יבא להם:
 (ל) לאזרו מתאותם
 עוד אכלם בפיהם:
 (לא) ואף אלהים ועלה בהם
 ויהרג במשמניהם
 ובהורי ישראל הכריע:
 (לב) בכל זאת הטאו עוד
 ולא האמינו בנפלאותיו:
 (לג) ויכל בהבל ימיהם
 ושנותם בבהלה:
 (לד) אם הרגם ודרשוהו
 ושבנו ושהרו אל:
 (לה) ויזכרו כי אלהים צורם
 ואל עליון גאלם:
 (לו) ויפתוהו בפיהם
 ובלשונם יבזבו לו:
 (לז) ולבם לא נכון עמו
 ולא נאמנו בבריתו:

(כו) יסע קדים. ופוח
 נסע מאת ה' ויגו שלום
 (במדבר י"א): (כו) שאר.
 בשר: (ל) לא זרו. מתאותם
 לא נעשו זרים מתאותם
 כי כל תאותם השיגו:
 עוד אכלם בפיהם. ואף
 ה' מרה נעם. ד"א לא זרו
 מתאותם לא נתרחקו
 מתאותם עד שנאת להם
 הסורענות: (לא) ובחורי
 ישראל. נבחרים שבהם
 והאספסוף הם הזקנים
 שנאמר בהם אספה לי
 (שם): (לד) אם הרגום
 ודרשוהו וגו'. אף היא לא
 באמת אלא בפתוי צפה
 ובזבו בלשונם: (לז) ולבם.
 לא כפיהם נכון ואף עפ"כ
 והוא רחום להם ומכפר
 עונם תמיד ולא השחיתם:
 והרצ'

באור

(כו) יסע, ש"נ לספר דברי
 הנשר שהזל לומר עליו שמע
 ה' ויתעבר (הראב"ע) וכן
 הוא מתורגם (חילט וגו')
 ויתכן שזה טעם חסרון
 הוי"ו ויסע, כדי להבדיל
 בין נתינת המן שעברה כבר
 (ר"ל התחלתו) ובין נתינת
 הנשר הבא אחריו, ולא
 יכול להבדילו בזמן ההוא,
 אשר הוא אינו בפעלים
 בל"ע, ולערב שם אשד בין
 כמה פעלים הקודמים
 והמאזרים לבוא, הוא מה
 שאינו נאה במליצה ולכן
 הביאו בלשון עתיד להיותו
 המאוחר בזמן, והבין על
 זה. קדים ותימן, הסכימו
 המפרשים שהכוונה על רוח
 דרומית מזרחית, וטעם
 תימן אמרו שהוא מלשון
 ימן. כי באמת למסיב פניו
 למזרח יהיה הדרום בלד
 ימינו

תהלים עח

באור יט

- (כ) איטצט לעסט ער סאָרגענווינד אַם היממעל וועהען, עררעגט דורך זיינע מאַכט דען זידווינד .
- (כז) נון רעגנעט איהנען פֿלייש, וויא שטויב; וויא זאָנד אַם מעערע, פֿליגעלווערק;
- (כח) עס פֿעללט אין איהרעם לאַגער ניעדער, דאָ, וואָ זיא וואָהנען, אַללענטהאַלבען.
- (כט) זיא עסטען, ווערדען אַיפֿערזאַטט; ער לעסט זיא איהרע וואָללוסט ביסען.
- (ל) קוים וואָר דיא לוסט געשטיללט, נאָך האַטטען זיא דיא קאָסט אים מונדע,
- (לא) קאָם גאָטטעס צאָרן שאָן איבער זיא, ערווירגט דיא עדעלסטען פֿאָן איהנען, אונד לעגט דיא יונגע מאַנשאַפֿט ניעדער.
- (לב) זיא זינדיגטען נאָך איממער מעהר, אונד גלויבטען ניכט אָן זיינע וואונדער.
- (לג) אין אייטעל שוואַנד איהר לעבען הין, אין אונבעוואָננענהייט דיא צייט.
- (לד) זיא זוכטען איהן, ווען ער זיא שלוג, בעקעהרטען זיך, אונד ריעפֿען אָן.
- (לה) וואָחל איינגעדענק, דאָס גאָטט איהר פֿעלז, דער העכסטע איהר ערלאָזער וייא.
- (לו) דאָך הייבֿעלטען זיא מיט דעם מונדע, אונד לאָגען איהם מיט פֿאַלשער צונגע;
- (לז) איהר הערץ וואָר דאָך ניכט פֿעסט אָן איהם, זיא זיינעם כינדע דאָך ניכט טרייא.

ימינו : (כח) סביב למשכנוחיו, ונתפסזו מכל לדי הממה בדכתיב כדרך יוס כה וגו' (במדבר י"א), ולא היו לריקים לטרוח בעבורו הנה והנה : (כט) וישבעו מאד, הוא הזרח האמור בתורה, מטעם פן תשבענו והקלותו (משלי כ"ה), ובתרגום הרב (איבערזעטט), וזה יורה על תכונת לבס הרע כי אף נגד טבעם חטאו לבלוע את בשר התאווה לבלי יאמר די למען הכעים את הגותן. והאוחם יביא להם, הי' מביא כמו יעשו עגל בתורב (הראב"ע) : אמנס נראה שעורו ויביא להם האוחם ונחלק מקוס וי"ו המהפכת ללחות המליצה, וטעם המאמר וישבעו מאד וזוה הניח להם תאותם, כי מן הידוע שכל שם חטא נופל גם על החסרון גם על העונש הנא בעקבו, כזה שיקרא בשם הגמול המסובב, וכן הזרח הוא העונש הנא בעקב התאווה העזומה שלא כדת והוא יקרא ג"כ בשם תאווה וזה מה שקורין בל"א (זיינע לוסט ביטען) כלומר שתנול לו תאותו כ"כ עד שתהיה לו לזרח ולעונש, תבין מזה דרך מתרגם משכיל : (ל) לא זרו, ר"ל עדיין לא נעשו זרים לתאווה הקיח,

אל כל הי' משימים כל מגמתם אל החמירות הקיח כי עוד ומיד הי' אכלס נסיהם (הרב אבן יסיוח), וכענין הזה מתרגם הרב, וטעם עוד מושך אחר עמו : (לא) ואף ה', הוי"ו מתברת בזמן, בעודו של זה הנה גם זה. במשמניהם, גדולי המסנה והעשירים המתענגים כמו ומשמן בשרו ירוה והזכיר ובחורי בעבור כח תולדותם והנה לא הועילם בעלות צם אף ה' (הראב"ע) : הכריע, מטעם כרע נפל (שופטים ה') : (לב) בכל זאת חטאו עוד, כנזכר בתורה : (לג) ויבל, ימיהם, כדרך ויהי אנשים, והטעם שלא בקאו האוצר האמתי בשמוע לקול ה' וללכת בדרכיו. בבהלה, שהיו מבהילים ומדמיסים את הזמן בהנליהם, בלי לתת לב וזה שתרגם הרב (אונבעוואָננענהייט) ודמיון הוראת שרש בהל להורא' שרש הבל נגלה לעין כל, כי ביותר שיש לדבר מה עלמות אמתית יאריך קיומו ולא יגוע, ולהיפך כל הבל יבהל מהרה ואין לו קיום : (לד) אם הרגום, קלתם ודרשואו קלתם הנותנים נאלו יקיפו ע"י המכות מתרדמותם שהיו בה, ויזכרו כי ביד אלהים להרע ולהטיב, וכי גמלם כנר כל טוב ופדם מזרה לכן שנו גם עתה אלון לבקש פמנו הנלה, שאגם (לו) ויפתהו, וי"ו לעורר על ההיפך, והטעם כפי משנתם :

(לח) וְהוּא רַחוּם וְיִכְפַּר עוֹן וְלֹא יִשְׁתִּית

וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אָפוֹ

וְלֹא יַעִיר כָּל־חַמָּתוֹ:

(לט) וַיִּזְכֹּר כִּי־בֶשֶׂר הֵמָּה

רוּחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב:

(מ) כַּמָּה יִמְרוּהוּ בַמִּדְבָּר

יַעֲצִיבוּהוּ בִישִׁימוֹן:

(מא) וַיָּשׁוּבוּ וַיִּנָּסוּ אֶל

וְקָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל הַתְּנוּ:

(מב) לֹא־זָכְרוּ אֶת־יְהוָה

יוֹם אֲשֶׁר־פָּדָם מִנִּי־צָר:

(מג) אֲשֶׁר־שָׂם בְּמִצְרַיִם אֶת־הוֹרֵי

וּמִזִּפְתָּיו בִּשְׂדֵה־צֶעֶן:

(מד) וַיַּהֲפֹךְ לָדָם יְאִרֵיהֶם

וַנּוֹזְלֵיהֶם בְּרִי־שִׁתְיוֹן:

(מה) יִשְׁלַח בָּהֶם עֲרָב וַיֹּאכְלֵם

וַיִּצְרֹדֵעַ וַתִּשְׁחִיתֵם:

(מו) וַיִּתֵּן לַחֲסִיל יְבוּלָם

וַיִּגְיַעַם לַאֲרֶבֶה:

(מז) יַהֲרֹג בַּבָּרָד גִּפְנֵם

וַיִּשְׁקְמוֹתֵם בַּחֲנָמַל:

(לח) והרב' פעמים רבו' להשיב אפו. מהם ואף אם נפרע מהם לא העיר עליהם כל חמתו כי אם מעט מעט לפי שזכר כי בשר המה ויזכר הרע עמוך בלבם והוא רוח הולך בשימותו ולא ישיב אותו רוח זהם לעולם הבא בשיחיו אין יזכר הרע שולט בהם. ולא יתכן לפרש רוח הולך ולא ישוב רוחם אל חיים זהם שאם אמרת הן נפרע בתחית המתים הן מפורש באגדת תילים: (מ) כמה פעמים ימרוהו מיד במדבר: (מא) התנו. לשון סימן כמו והתוית תו (יחזקאל ט') וסימן הוא לשון מופת ונסיון בקשו ונמו אות וסימן היש ה' בקרבנו אם אין (שמות י"ז): (מב) ותשחיתם. שומטין את בליהם: (מז) בחנמל. שם ארבה. ומדרשו באן וימל היה מולל את ירק העץ והעשב ואוכלו: ויסגר

באור

(לח) והוא, אף על פי שהוא יודע את לבנם, הנה בהיותו רחום מדרכיו לכפר עון של אותן השנים אליו ולא ישחית מכל וכל וכן והרבה להשיב אפו בכל פעם ופעם שחטאו. ולא יעיר כל

המער

(מז) ושקמוחם, הוא שקמי' והוא שקמות ונא על שני משקלים ורבים כמוהו, ובדקו"ל נמלא שקמי' ביחיד. והנה הרמב"מ מן תרגם כדע' הראב"ע שהוא מין תאנה, והוא אמת, אך מין ממיני תאנים הרעות (והוא בערפ"י ובעכו"ט), עיין געזעניוס ערך שקמים, ולזה יולדק דברי הנביא שקמים גדעו וארזים נחליף (ישעיה ט' ט') לפי שהשקמים המה מעוטו הערך. בחנמל, כבר אמרנו כמה פעמים, כי הלמ"ד ג"כ יונשר לאות המשקל כמו האמנת"ו, וא"כ נאמר שרשו חמם, ונחלק המ"ם בנו"ן כמו חסדי ה' כי לא תמונו שאל הנו"ן תמורת אות הנפל (וכמו שכתב הרד"ק במנולול) והיא זה שם לכרך האורף, כי בן נזר במכת ברד ואם מתלקחת ותהלך אף ארבה.

ת ה ל י ם ע ח

ב א ו ר כ

- (לח) (אלליון דער אללכארמהערציגע
(פֿערנאב דיא מיססעטהאט,
(פֿערטילגטע ניכט;
נאהם אָט דען צאָרן ציריק,
ליעס זיינען גרים ניכט גאנץ ערוואַלען;
(לט) בעדאָטע, דאָס זיא פֿלויש נור זינד,
הויך, דער פֿערגעהט, ניכט וויעדערקעהרט.
(מ) (וויא אָט וואַרען זיא
(איהם ווידערשפענסטיג אין דער וויסטע,
אין דער איינאָדע אונגעהאָרוואָם?
(מא) אונד זעטצטען גאָטט אויף נייע פּראָבען,
אונד מייסטערטען דען הייליגסטען.
(מב) זיא דאָטען ניכט מעהר זיינער מאַכט,
דען טאָג ניכט, דאָ ער זיא ערלאָזטע;
(מג) ניכט דאָס ער צייכען אין מצרים,
אונד וואונדער טהאָט אין צוען'ס פֿלורען;
(מד) פֿערוואַנדעלט' איהרע שטרעמי אין בלוט,
אינטרינקבאָר וואַרד איהר פֿליססיגעס;
(מה) ליעס אללערלייא געווילד זיא פֿרעססען,
אינד קראַקאָדיללע זיא פֿערצעהרען;
(מו) ער גאָב דעם ערדקעכס איהר געוועכס,
דעם היישרעק איהרע אַרבייט היין.
(מז) ליעס האַגעל איהרען וויינשטאָק טאָרטען,
אונד איהרע פֿייגענביימע פֿראַסט.

כל המתו, לאנדס כלס.
אמר חכס גדול מחכמי
דורנו שהטעם ולא יעיר כל
זוס דבר מחמתו, כטעם
לא תעשה כל מלאכה שהיא
בהכרח כל זוס מלאכה והנה
שכח אף אלהים הנ"ל (פ'
ל"א), אכן יש הפרש רב
בין כל הנא לפני דבר כללי
הנלתי מוחלט, ובין כל הנא
לפני דבר כללי הנעשה
מוחלט או פרטי ע"י ה"א
הידיעה או על ידי כוון,
כי כפן ה"א נאמר ד"מ כל
דבר, ויהי שעורו כל מה
שנכנס תחת מין דבר והוא
מתורגס כל"א (חלוצעס),
ומזה לא תעשה כל מה
שהוא מין מלאכה; וכפן
הנ"ל נאמר כל הדבר, ויהי
שעורו כל חלקי זה הדבר,
ר"ל כלושל דבר, ותרגומו
כל"א (גאנץ), ומזה לא
יעיר כל המתו, דהיינו
כלו של חמתו וכתרגום
הרב, ואס תהי הכוונה
כפי מה שאמר החכס הנ"ל
הי' הכתוב כריך לאמר ולא יעיר מכל חמתו ואז יובן על כל חלק וחלק ממנו, כטעם ולא הפיל מכל
דבריו ארצה (ש"א ג' י"ט), על כל אחד מדבריו, והנן ע"ז. ויש לעורר על טעם הפסיק אחר נושא והוא
דחום, להיותה הסנה אשר ממנה ימזנו ארבעת המאמרים הנאים אחריו, יכפר והרבה
ולא יעיר ויזכור, גם יש לעורר על השתנות וקולר מדה המאמרים בזה הכתוב בעבור
התנשאות המליכה לדבר דרכי עליון ומדותיו (כידוע ממה שזכר בפתיחת שירת הים להר"מ):
(לט) ויזכור כי בשר המה, והתאיה נטועה בתולדותם. רוח הולך ולא ישוב, בעלי חבלי
קלרי הזמן וקלרי המדע, וטעם רוח כתרנס הרב (הויך), דמה הווייתם לנשימה בעלמא
שאין בו ממש ומיד כשנתהו' והולך מחזן לגוף יאבד ולא ישיב אליו עוד: (מ) כמה, טעם
הכמשך כזה: הכי אינס קלרי מדע? והלא כמה יבעיסוהו במדבר ולא זכרו את טובותיו אשר
עשה להם במצרים, ויוסיף במליכתו לפרט אלו הטובות. יעציבוהו, כביכול ע"י מרידתם
ותרגו' הרב כפי הענין, כדי להרחיק החסרון: (מא) וישבו וינסו, חוץ מה שזכר לעיל
וכתרגום הרב. ההו, מלשון והתוית תי"ו (יחזקאל ט') כמורה המתאר גבול לתלמידו לאמר
לו עשה כך ועשה כך, את זה תוכל עשוהו ואת זה לא תוכל. כן דברו תמיד נגד ה', וזה
שזרגס הרב (הייסטערן): (מב) יום אשר פרס מני צר, ואשר בו שס אותותיו וגו', אותו
לא זכרו, וטעם יום כלל. ואזרים אומרים לא זכרו את היום אשר בו פרס, ואת מי אשר
שס וגו', אמנס הנכון לדעת הר"מ הוא, לא זכרו את ידו ואת יום אשר פרס, וכי שס
וגו' וטעם אשר כמו כי (דאָס) ורבים כן במקרא: (מד) ויהפוך לדם יאוריהם, וכל נזוליהם,
אף מה שנכלים, כל ישתיון המצרים אותם. ישתיון, מננין הקל כמו ישתיון, והרב תרגס
כפי הענין: (מה) וצפרדע, שס כלל כמו ותעל הצפרדע, ובעבור מלת ותשחיתם נראה
שהוא התנין הגדול הימיי הנקרא אל חמסה וכתרגום הרב (קרעקאָדיללע), ועמ"ש ע"ז הרב
אברבנאל (בפ' וארא): (מו) לחסיל, מין אחד מד' המינים אשר לארצה, והוא מכונה כל"א
(ערהקעכס) בעבור הנוק שיעשה ביכול הארץ. ויגיעם, מה שקנו ביגיעה רבה: (מז) יהרוג,
הנפס הנומחת, ודין זה כמעט בכל הלשונות לשמש בענין חיים ומיתה אלל הַלְמַחִים. ושקמותם,

(מח) ויסגר לברד בעירם. כשהתחיל הברד לירד המלכי מצריח לאנו לבית והברד נעשה למולו כמין כותל והמלכי שחתו ונותנו על כתיפו להוליכו לבית ולאובלו והעוף בא ונוטלו הימנו והומוקניה' לרשפי' לעופות כמו וצני רשף יגביהו עוף (איוב ה'). זה מדרשו ולפי פשוטו להפסיק רשפי אש כדכתיב (שמות ט') ואש מתלקחת בתוך הברד: (ג) יפלם נתיב לאפו. אע"פ שבאף נשתלקו המכות לא שמשו אלא אליקותם מה שנלטו להמית המיתו ולא הכל צנתיבותם הלכו. בפירושי' אחרים מלאתי כן יפלם נתיב לאפו כשהכה כל בכור במלכים הורה דרך למשחי' באף לבוא אל בתי מלכים ולא לבתי בני ישראל: ומית'. גופם: (נה) ויגרש מפניה' ז' אומות: באהליהם. של עובדי כוכבים ומזלות: (נו) וינסו וימרו. בימי השופטים. (נז) נקשת רמי'. שאינה זורקת מן המקום שהמורה חפץ: ויתן

באור

מין תאינה. ויכור הגסן והתאנה מכל עלי השדה להיותם המשובחים שבהם. בחנמל, הוא הקרקס החזק המיבש לימות האילנות, (מדברי הרד"ק), וזה נכון בעבור הנפל ברד שהוא ג"כ יתהוה ע"י קרירות האויר המקפוא את טפי הגשם כידוע, וכ"ת הרב (פרקסט): (מח) ויסגר לברד בעירם, של אלו אשר עזבו מקניהם בשדה, והנה אמרו טעם לברד הנסל יהסך לברד, וזה

(מח) ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים: (מט) ישלח בם אחרון אפיו עברה וועם וצרה משלחת מלאכי רעים: (נ) יפלם נתיב לאפו קאחשך ממות נפשם וחיתם לדבר הסגיר: (נא) ויד כל בכור במצרים ראשית אונים באהליהם: (נב) ויסע כצאן עמו וינהגם כעדר במדבר: (נג) וינתם לבטח ולא פחדו ואת אויביהם כפה הים: (נד) ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו: (נה) ויגרש מפניהם גוים ויפילם בחבל נחלה וישכן באהליהם שבטי ישראל: (נו) וינסו וימרו את אלהים עליון ועדותיו לא שמרו: (נז) וינסו ויכגדו כאבותם נהפכו כקשת רמיה: (נח) ויכעיסוהו בקמותם ובפסיליהם יקניאוהו:

ת ה ל י ם ע ח

(מח) איהר פֿיעה גאַב ער דעם האַגעלשלאַג, רויבֿעגעלן איהרע העערדען פֿריוו.

(מט) ליעם זיינען גרים לאָז איבער זיא, וואוטה, צאָרן אונד אַנגסט, שאַארען באַזער ענגעל.

(נ) מאַכט זיינעם צאָרנגעריכטע באַהן, פֿערזאָגט איהר דאָזיין ניכט דעם טאָדע, איבערגיכט דער פֿעסט איהר לעבען;

(נא) שלעגט אַללע ערשטגעבורט מצרים'ס, דיא יוגענדקראַפֿט אין היטטען חס'ם;

(נב) זיין פֿאָלק ליעם ער וויא שאַפֿע ציעהען, פֿיהרט; עם וויא העערדען אין דער וויסטע.

(נג) ער לייטעט זיכער, ניכטס ערשרעקט זיא, דאָז מעער בעדעקט איהרען פֿינד.

(נד) ברינגט זיא אין זיינע הייליגע גרענצע, צום בערג, פֿאָן זיינער האַנד ערוואַרבען;

(נה) פֿערטרייכט פֿאָר איהנען הער דיא פֿעלקער, טהיילט ערבע נאָך דער מעסשנור צו, (אונד ריימט איהרע היטטען איין דען שטעממען ישראל'ס צום וואַהנויטץ.

(נו) (אַלליין אויך זיא פֿערזוכטען גאַטט, ערצירנטען דען העכסטען, אונד היעלטען ניכט זיין צייגנים.

(נז) זיא פֿיעלען אַב גלייך איהרען פֿאָטרן, זיא וואַנדעלטען וויא לאַזער באַגען;

(נח) ערצירנטען איהן מיט איהרען העהען, אונד רייצטען איהן מיט איהרען געטצען.

ב א ו ר כ א

וזה לא יתכן להולכים בעקבותי'הנס רה. לרשפי', לעופות הטורפים אחר שנפלו נבלותם על פני השדה מטעם וזני רשף, וכ"ת הרב, אצל לדעת המהפנים טעם רשף לזרף יהי' הענין על האש שהי' צמוד הנדר כזכר בחורה: (מט) ישלח במ וגו', זה הפסוק בולל למכות שלא הזכיר בפרט (הרד"ק). משלחת, ענינו החרת הדבר מאין עולר וזוה הוא קרוב לעניין שלום ונופל שם זה על דבר הנא צריבוי זא' (מדברי רבי שלמה בן מלך), וזה שפרגם הרב (טזארען). מלאבי רעים, הם המכות כי בשליחות הא ית' וברכוננו באו(רד"ק). והנ' לדעתו נפלה מ"ס הריבוי של תיבת מלאכים ואינה סמוך, כי טעם רעי' תאר למלאכי' אמנם כנר הערנו שלפעמי' יבוא המחואר עם המתאר ביחס המלטרף. ואחר' אמרו טעם הסמיכו' מלאכי ענינים רעים כלומר הממוני' על הרעות להפרע מהם מהרשעים, והוא דרך משל במליצה: (ג) יפלאם גת'ב לאפיו, ישר האל דרך שילך בלא עניב עליהם, (הרד"ק), וכ"ת הרב. לא חישך ממות, וכן טעם לדבר הסגיר דרך מליצה ודמיון כאלו יהיו המות והדבר אישים מחלטים,

נאָטט

והעד לא יתן המשחית לבוא, ובאמת ועבר ה', והכה ה', וכמאמר חז"ל על פסוק ועברתי בארץ מצרים וגו'. והיהם, הנכון שהוא כפל של נפסם. וטעם (גא) ויך וגו', באור לדבר הסגיר. באלהי חם, אבי אביהם, וינחור זוה הכנוי משני טעמים (א) שהוא דרך נאה במליצה לשמש בשמות שונות, (ב) לנזותם באניהם המקולל ולאמר שהם זרע ארור מאז: (גה) ויפילם, ויפל להם הנחלה, כטעם היקרך דברי. בחבל, במדה, כדנתיב לרב חרבו את נחלתו וגו' (נמדבר ל"ג כ"ד): (גו) וינסו וזמרו, אחר מות יהושע והזקנים: (גז) נהפכו בקשת רמיה, זה קשת שאיננה משוכה כראוי שהזומה בה יכון לגד זה, והיא תהפוך ותוליד החץ לכד אחר:

(נט) שִׁמְעֵ אֱלֹהִים וַיִּתְעַבֵּר
 וַיִּמְאֵס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל:
 (ס) וַיִּטֹּשׂ מִשְׁכַּן שְׁלוֹ אֱהָל שִׁכְנֵי בְּאָדָם:
 (סא) וַיִּיתֵן לְשָׁבִי עֵזוֹ וַתִּפְאֲרֵתוּ בִיד-צָר:
 (סב) וַיִּסְגֵּר לַחֲרָב עֲמוֹ
 וּבִנְהַלְתּוֹ הִתְעַבֵּר:
 (סג) בַּחֲזוֹרָיו אֲכָלָה אֵשׁ
 וּבְתוֹלְתָיו לֹא הוֹלִלּוּ:
 (סד) כַּהֲנִיּוֹ בַּחֲרָב נָפְלוּ
 וְאֵל מִנְתָּיו לֹא תִבְכֶּינָה:
 (סה) וַיִּקַּץ כִּישׁוֹן אֲדָנָי
 כְּגִבּוֹר מִתְרוֹגֵן מִיּוֹן:
 (סו) וַיֵּךְ צָרָיו אַחֲזֹר
 חֲרַפְתָּ עוֹלָם נָתַן לָמוֹ:
 (סז) וַיִּמְאֵס בְּאֱהָל יוֹסֵף
 וּבְשֵׁבֶט אֶפְרַיִם לֹא בָחַר:
 (סח) וַיִּבְחַר אֶת-שֵׁבֶט יְהוּדָה
 אֶת-הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אָהָב:
 (סט) וַיִּבֶן כְּמוֹרֵר מִים מִקְדָּשׁוֹ
 כְּאַרְץ יִסְדָּה לְעוֹלָם:
 (ע) וַיִּבְחַר בְּדוֹד עֲבָדוֹ
 וַיִּקְחֵהוּ מִמְּכֻלָּאת צֹאן:

(סא) ויתן לשבי עוזו. מסר
 הארון והלכות ביד שלשתיו:
 (סג) בחזרויו אכלה אש.
 עברתו: לא הוללו. לא
 נכללו לאפריקון וסופה שמתו
 הנקורים במלחמה: הוללו.
 לשון הולל בארמית.
 ורבותינו דרשוהו על נדב
 ואביהו. ואין לבי מתיישב
 לפרשו בן שהרי כבר התחיל
 במשכן שילה: (סד) כהניו
 בחרב נפלו. חפני ופנחס:
 ואלמנותיו לא תבכינה.
 אף אלמנתו לא ניתנה
 לככותו שאף היא מתה
 ביום השמועה כמו שאמר
 (ש"א ד') ותכרע ותלד כי
 נהפכו עליה ליריה:
 (סה) מתרוקן. מתעורר
 ומתגבר בדבור להקיץ
 מיינו. מתרוקן לשון רנה
 הוא: (סו) ויך צריו אחזר.
 סבות אחזרים. צעבולים
 יבטחוריו והוא חרפת גדוף
 להם עולמות: (סז) וימאס
 באהל יוסף. הוא שילה
 שהוא בחלקו של יוסף:
 (סט) ויבן כמו רמי' מקדשו
 וגו'. כמו שמים וארץ
 שנאמרו בהם שתי ידיים
 שנאמר אף ידי יסדה ארץ
 וימיני עפחה שמים (ישעי'
 מ"ה) אף בית המקדש צבתי
 ידיים שנאמר (שמות כ"ח)
 בוננו ידך. ד"א כמו רמי'
 מקדשו כארץ יסדה מה
 שמים וארץ אין להם חליפין
 אף מקדש אין לו חליפין
 להשרות שם שכינה:
 (ע) ממבלאות לאן. דירי
 לאן כמו (סוף חבקוק) גזר
 ממבלה

מאחר

דגש ח"ש

ה מ ע ר

(סו) ויך צריו אחזר, הרמז"מ תרגם (ריקלינגס) ואין זה תואר נכון לגבור, כי הוא יעמוד
 בפני אש מלחמתו כנודע, ולכן יותר נראה ששעורו לאחזר שהכה אותם עד כי נסוגו אחזר,
 ויתורגם: (ער טווג זיינע פיינרע לזריק).

- (נב) גַאֲטַט הָאָרְטַע דִיעַס, עֵנְטֶבֶרֶאָנְטַע, פֿעֶרֶאָבֶשִׁיעַט יִשְׂרָאֵל גָאָר זַעֲהֵר.
- (ס) (פֿעֶרֶלֶעֶסֶט דִיא רַעִידֶענִץ צו שְׁלֵה, דִראָו צַעֲלֵט, דָאָ עַר בִּיאַ מעֶנְשַׁען וּוְאֶהֲנַטַע;
- (סא) גִיכְט אִינֶס גַעֶפֿעֶנְגִינִים זִינַע קֶרֶאָפֿט, אִיז פֿיִינְדֶעס הָאָנְד דִיא הַעֶרְבֶלִי־קִיט,
- (סב) אֹונד אִיבַעֶרְגִיכְט זִיין פֿאָלְק אִינֶס שׁוֹעֶרֶדֶט, עֶנְטֶרִיסֶטַעט אֹויף זִיין אִיגַעֶנְטֶהוּם.
- (סג) דִיא יֹונַע מֶאָנְשַׁאָפֿט פֿרָאָס דִראָו פֿיִיעֶר, קִיין לִיעֶד עֶרֶהֶעכְט דִיא יֹונַע בְּרוִיט.
- (סד) אִינֶס שְׁלֶאָפֿט־שׁוֹעֶרֶדֶט פֿאַלֶלֶען אִיהֶרַע פֿרִיעֶסֶטַעֶר, אֹונד קִינַע וּוִיטֶטוּע וּוִינַט אֹום זִיא.
- (סה) דָאָך, וּוִיא פֿאָם שְׁלֶאָפֿך, עֶרוּוֶאָכְט דַעֶר הַעֶרֶר, זָאָ וּוִיא אִיין הַעֶלְד פֿאָם וּוִינַע יִוִיבַצַעֶנְד!
- (סו) שְׁלַעַגֶט זִינַע וּוִידַעֶרֶזֶאָפֿעֶר רִיקֶלִינְגֶס, טַהִיִלֶט אִיהֶנַען עֹוּיג שְׁאָנְדַעֶצוּ,
- (סז) פֿעֶרוּוִירֶפֿט דַעֶנְנָאָך דִיא הִיטַטַע יִוִסֶפֿ'ס, עֶרוּעֶהֶלֶט נִיכְט דַען שְׁטָאָם אֶפֿרִים'ס;
- (סח) עֶרוּעֶהֶלֶט יְהוּדַה'ס שְׁטָאָם דֶאָפֿיר, דַען בַעֶרַג צו צִיֹון, דַען עַר לִיעֶכְט;
- (סט) בֹויעַט הִימַמַעֲלָאָן זִיין הִיִלִיגֶטֶהוּם, אֹונד גֶרִינְדַעט'ס גֶלִיִךְ דַעַם עֶרֶדְבֶאָלֶל עֹוּיג;
- (ע) עֶרֶקִיעֹועַט דוּד זִינַען קֶנַעֶכְט; עֶנְטֶרִיִיסֶט אִיהֶן זִינַעֶר שְׁאָפֿע הִירְדַען,

ענט

(ס) שבוּן בָאָדֶם, אָמְרוּ הַמּוֹקֵדִים הַזֵּלִיפוּ הַעוֹמֵד בַּיּוֹלָא, אֲכַן יֵשׁ לַפְּרָשׁוֹ עַל קְדוּשָׁתוֹ אִו הַדּוּמָה לִו, וְאִם אִינְנוּ נֹזֶכֶר בְּפִירוֹשׁ, כִּי מִדֶּרֶךְ הַמְּלִיכָה לַסְּתוּם וְלַקָּדֵר: (סא) עוֹן, הַסְּכִימוּ הַמְּפֹרָשִׁים שֶׁהֵטַעַם עַל הַצִּיּוֹן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב אִתָּהּ וְאֶרֶץ עוֹד, כִּי צו נִרְאֶה עוֹן הַזֶּה וְתִפְאַרְתּוֹ: (סב) בְּהוֹרִי אֲכַלֶּה אִישׁ, עַד־מִן וְקִרְאֵי הַמְּלַחְמָה אֲשֶׁר כִּטַּעַם בִּי אֲשֶׁר יֵלֶאֱה מִחֲשַׁבְתֶּךָ, וְאִמְרֵי בְּחֹרֵי כִּי הַבְּחֹרִי יֵלֶאֱסִים לַמְּלַחְמָה (מִדְּבַר־הַרְד"ק וְהַרְאָב"ע). וּבַהוֹלְחִיו לֹא הוֹלְלוּ, בְּשִׁירֵי ע"י הַמַּהֲלִילִים בַּיּוֹם חֲפִצֵּה, כִּי מִתּוֹ הַבְּחֹרִי שֶׁהָיוּ נִשְׂאָלִים לֵהֵם אִם חָיו (מִדְּבַר־הַרְד"ק): (סד) וְאֶל־מִנּוּחָיו לֹא תִבְכִּינָה, כִּי מִתּוֹ גַּם בַּעֲבוּר הַרְד"ק הַגְּדוֹלָה, וְהַגֵּה נִרְאֵ' אֲנִי אֶלֶּו הַכַּחְבּוּבִי יִרְמֹזוּ עַל הַמַּעֲשֶׂה צִיּוֹן עָלַי: (סה) וַיִּקַּץ, וַיֵּדֹ לַעֲוֹר עַל הַהִיפֵךְ. כִּי־שָׁן, כֹּאֲלוֹ הָיָה עַד עַתָּה וְלֹא הִשְׁגִּיתָ עַל הַנַּעֲשֶׂה בְּאֶרֶץ. וַיֵּשׁ עוֹד פֶּן אֲחַר צוּה הַמַּשָּׁל, בַּהִיּוֹת שֶׁנִּשְׁאַדֶּס הוֹלֵךְ לִישָׁן הוּא עִיף, וְכַשִּׁיקָן מִשְׁנֵתוֹ הַחֲלִיף כַח, וְצוּה יִתְדַמֶּה אֶל הַמַּשָּׁל הַב' אֲשֶׁר יַעֲבֹר הַמַּשׁוּרֵר אֵלָיו לֵאמֹר שִׁיקִים ה' כַּגְּבוּר מִתְרוֹנֵן מִיּוֹן, שֶׁהֵיין יוֹסִיף לוֹ עוֹד גְּבוּרָה עַל גְּבוּרָתוֹ הַטְּבַעִית, וְטַעַם מִתְרוֹנֵן, יִסְבֵּב בַּעֲלָמוֹ הַרְנָה מִחֲמַת הֵיין שְׁתֵּה וּבַחֲרָגוֹם הַרְבֵּי, כִּי כִנֵּר בְּאֶרְצוֹ שֶׁכָּל רָנָה הוּא הַרְמַת קוֹל: (סו) וַיֵּךְ צִרְיֹו אַחֲרָי, הַסְּכִימוּ כָל הַמְּפֹרָשִׁים שֶׁהָיָה זֶה רָמֹז עַל מַכַּת הַטְּחֹזִיִּים, וְאִיךְ לֹא טַעַמוֹ כִּי זֶה דֶרֶךְ מַגּוּנָה בַּמְּלִיכָה שֶׁתִּרְדַּם מִמֶּאֱמַר רַס וְנִשְׁגַּב צוּה וַיִּקַּץ ה' וַיִּקַּם כַּגְּבוּר מִתְרוֹנֵן מִיּוֹן לֵאמֹר שֶׁכָּל וְנִצְחָה צוּה וַיֵּךְ לָרִיו עַל אַחֲוִיִּים, כַּמִּלְמַד הַמִּיטֵר אֶת הַתִּינִיק בַּשּׁוֹטִים; אֲמוֹס כִּי כֵן דֶּרֶךְ כָּל הַמְּרַחֵק עֲלָמוֹ מִן הַפֶּסַע שִׁסְתַּנְכוּ עֲשֵׁתוֹתָיו, וְכָלֵל גְּדוֹל אָמְרוּ אִין מִקְרָא יוֹלָא כִּדֵּי פֶשׁוּטוֹ, וְכֵן כֹּאֲן יֵהִיֶה הַטַּעַם כִּי מִיֵּד שֶׁקַּס ה' לֹא נִלְמוּ עוֹד הַאֲוִיבִים אֲבַל הוֹכַרְתּוּ לְנוֹס וּלְצוּב אַחֲוִי וְצוּה נַחַן לֵהֵם חֲרַפַּת עוֹלָם וּבַחֲרָגוֹם הַרְבֵּי: (סז) וַיִּמָּאֵם, אֲעַפ"כ־בִּאֵהֶל שַׁעֲמַד עַד עַתָּה בְּצִילָה נִחַלְקֵם שֶׁל בְּנֵי יוֹסֵף: (סח) וַיִּבְחַר, לִשְׁכֵן שְׁמוּ בַמִּקְוִים אֲשֶׁר נִחַלְקֵם שֶׁנֶּט יְהוּדָה הוּא הַר לִיוֹן אֲשֶׁר אֵהֵב: (סט) וַיִּבֵּן, שֶׁס־מִקְדָּשׁוֹ לֹא כְדִירַת עֵנִי בְּאֵהֶל נִמּוֹךְ, וְנוֹח' לְזִרְוֹב כַּמִּקְדֶּס, וְזֶה שֶׁתִּרְגַּם הַרְבֵּי (הִיטַטַע), כִּי אִם בְּנוֹי גְּדוֹל וּבַתִּפְאַרְתֵּךְ שֶׁל אֲרָמוֹן גְּבוּה מֵאֵד כְּמוֹ הַשָּׁמַיִם הַרְמִים וְחֹזֵק כְּמוֹ הָאֶרֶץ אֲשֶׁר יִסְדֶּה אֱלֹהִים לַעוֹלָם, וְהַטַּעַם עַל כְּדוּר הָאֶרֶץ הַכִּלְלִי וּבַחֲרָגוֹם הַרְבֵּי (דַעֶר עֶרֶדְבֶאָלֶל): (ע) וַיִּבְחַר בְּדוּד עֶבְדוֹ, אֲשֶׁר לֹא בָא אֵלָיו הַמְּלָכוֹת בְּחֹרַת יְרוּשָׁה מֵאֲבוֹי אֶף שֶׁאִינוּ רְאוּיִי לְכַךְ, כִּי מִמְּכַלְאוֹת לֹאן שֶׁהוּא הַמְּדַרְגָּה הַיּוֹתֵר נְמוּכָה וְרַחוֹק מֵהַמְּלוּכָה בְּתַכְלִית הַרְחוֹק מֵאֵס לְקַחוּ ה' לְרַעוּת אֶת עַמּוֹ בַּעֲבוּר תְּכוּנוֹתָיו וּמְדוּתָיו הַיִּקְרוֹת, כֹּאֲשֶׁר מַעִיד עָלָיו הַכָּתוּב:

עלות

(עא) מֵאַחַר עֲלוֹת הַבֵּיאוֹ
 לְרֵעוֹת בֵּיעַקֵּב עִמּוֹ
 וּבִישְׂרָאֵל נַחֲלָתוֹ:
 (עב) וַיִּרְעַם כֶּתֶם לְבָבוֹ
 וּבַתְּבוּנוֹת כִּפְּיוֹ יִנְהָם:

ממכלה לאן: (עא) מאחר
 עלות הביאו. שהיה רועה
 לאביו הלאן המניקות שפי'
 רחמני ומוליא הגדיים
 תחלה ומאפילין ראשי עשני'
 העליוני' שהם רבים. ומולי'
 התישים אחריהם ואוכלין
 אמלע העשנים ואחר כך
 מולא הזקות ואוכלות
 השרשים אמר הקב"ה ראוי
 הוא זה להיות רועה את
 עמי:

עט

קינה על חורבן בית מקדשינו ועל הריגת צדיקים.
 (א) מִזְמוֹר לְאַסָּף

אֲדֹהִים בָּאוּ גוֹיִם | בְּנַחֲלֹתֶיךָ
 טָמְאוּ אֶת־הַיְכָל קִדְשֶׁךָ
 שִׁמוֹ אֶת־יְרוּשָׁלַם לְעֵינַיִם:
 (ב) נָתַנּוּ אֶת־נִבְלַת עַבְדֶּיךָ
 מֵאֲכָל לַעֹזַף הַשָּׁמַיִם
 בְּשַׁר חֲסִידֶיךָ לַחֲתוּ־אֲרָץ:

עט (א) לעיים. לגלים
 ומהו מזמור והלא
 קינה היא אלא לפי שנאמר
 (איכה ב') כלה ה' את
 חמתו ונמה כלה וילת אש
 בליון מזמור ושיר הוא ששך
 חמתו על עלים ועל האבני'
 ולא עשה כליה צביו:
 (ב) צר חסידוך. והלא
 רשעים היו אלא משקבלו
 פורענותם הרי הם חסידי'
 וכן הוא אומר (דברים ה')
 ונקלה אחיך כיון שלקה
 אחיך הוא. כן מפורש
 באגדה

שפכו

ב א ו ר

(עא) עלות, מטעם עול ימים, התשכח אשה עולה, שהוא היונק, וזה שחרגס הרב (וינך = חק):
 (עב) וירעם, כמו שהי' הישר והתמימות נלכצו בן רעה אותם (הרד"ק), וכאשר העיד עליו הכתוב
 ויהי דוד עושה משפט ולדקה לכל עמו (ש"ח). ובתבונות כשיו ינחם, כנה התנונה לנפיש אע"פ
 שהיא בלב, לפי שהם העושות המלאכה (הנ"ל). פה סיים המשורר האלהי את שירו כי כבר בא עד
 התכלי' הנר"ל ממנו שהבאנו לעיל בשם הרב אבן ימי'. אמנם נמה שאמ' ויבן כמו רמי' מקדשו, ובנין
 הבית הי' אחרי מיתת דוד, הנה מן ההכרח שהי' גם תקון השיר אחרי מותו, ולכן נראה היות
 הסבה הגורמת את השיר הלוקח המלכות בין רשעים וירבעם, ואז הקל רוח המשורר האלהי
 לפעמו על מרידת העם נגד בן דוד מלכס אשר היעב עמהם עד למאד, והשפיד נפשו במלילה
 נאה ולחה להורות לישראל כי מאז אשר נהי' לעם הי' פרוצ ומשחת וכפוי טובה ובעבור זה
 לא הכליח, עד אשר בחר ה', העושה תמיד נפלאות להם אף שאינם ראויים לכך, בדוד עבדו
 למלך עליהם וברת ברית עולם אתו, והוא הדריבם והנהיגם בדרך ישרה, ולכן הי' משניל
 בכל דרכיו, וגם הם הכליחו בעבורו, ויתכן שמסום זה כוון גם להזכיר דוקא שם יוסף ואפרים
 כדי להשפיל את ירבעם שהי' מזה השבט, וכל זה כדי לעורר התפעלות בלב העם על העול
 אשר עשו ולהסב לבס אל בן דוד; ואולם לא הראה כונתו בפירוש כי אולי יאמרו אז שהוא
 חנוף יחניף למלך אבל הרמז אליה לפעמים כאמרו ולא יהיו באנותם דור סוחר ומורה וגו' ויסוגו

ת ה ל י ם ע ח ע ט

(עא) ענטפֿיהרט איהן דעם צארטען מילכפֿיעה,
זיין פֿאַלק צו ווידען, יעקב'ס שטעממע,
אונד ישראל זיין אייגענטהום.

(עב) ער ווידעט זיא מיט הערצענסטרייע,
רעגערט זיא מיט וויזען הענדען.

ע ט

טרויערליעד איבער דיא צעדשטערונג דעם טעם.
פעלס אונד איבער דאז הינשלאַכטען דער פֿראַממען.

(א) פּוּאַלם אַספֿ'ס.

גאַטט! היידען דרינגען אין דיין אייגענטהום,
ענטווייהען דינען הייליגען טעמפעל;
שטיינהויפֿען מאַכען זיא אויס ירושלים.

(ב) געבען דיינער דיענער לייבנאַם
דעם פֿאַגעל אין דער לופֿט צור שפיזע,
ווילדען טהיערען דיינער פֿראַממען געביון.

פֿער=

ב א ו ר כ ג

וינגדו וגו', ואפסר שנעבור
זה קרא מאמריו בשם חדות
כאמרו אביעה חדות וגו'
כי כן דבר החדה להעיר
על העניינים השייכים לדבר
מה בלי להראות הדבר
עלמו. והוסיף עוד החכם
הנ"ל בסוף המזמור לאמר
ואין לפקפק אם שנה סדר
המנות ועניינים אחרים
מאשר הוא בכתוב כי סמך
על המבין, עד כאן, גם
בזה דבר נכונה, כי אלו
היתה כונת הכותב להורות
הדברים אשר קרו לאבותינו
מיום גאולתם והלאה,
בדאי שהי' אז מן הראוי,
אם יאבה שיהי' אמת בפיו,
ללכת בעקבות הקורות
עלמן, לא לבד לספרם
בלס בלי גרעון, כי אם
גם כפי הסדר אשר בונתהו
זה אחר זה, אבל אחרי
אלא היתה זאת כונתו,
אלא מה שזכרו לעיל,
וסבור נפלאות ה'ומעשיהם
הרעי' אינם א"כ אלא ראוי'
היות לבס תמיד אינו נכון

עם פֿמיטע להם, הלא דיבאותן המקיפת שזכר, ואשר עלו עתה על רעיונו, לא כפי סדר היותם,
אלא כפי התדמותם או בעצמותן או במליכותם, ואף שלא יוכר התדמותם בכל עת, כי הוא
ענין דק מאד, עד שלפעמים לא ידע הקושט עלמו טעם העלות זה את זה במחשבתו. אכן
זה אינו אלא בהעברה פרטית מענין לענין באותו ענין וביותר בעניני השכות, אבל ההעברה
הכולל' בזה הזיר מענין לענין אחר נגלה לעין כל בזה, אשר שמענו ונדעם וגו' לא נכחד
מנביהם וגו' למען ידעו דור אחרון וגו' ולא יהיו באמותם בני אפרים דור סורר ומורה אשר
לא אמרו ברית אלהים וישנחו נפלאותיו אשר הראם בארץ מזרים ועל הים ובהנהגתם במדבר
אשר אם בקע לורים וגו', הנה יראה כאלו ידבר עוד מהתנלית וכדאמר למען וגו' והוא
מדבר לבד בהקירות עלמן, וזה העברה קלה מאד, והוסיף המשורר לאמר שלא לבד בארצם
כאשר נכד עברו הנפלאות ימים רבים שבתום, אבל כאשר הם עדין במדבר כבר המרו עליון
וינסו וגו' ולא זכרו את ידו אשר אם במלרים אותותיו ויהפוך וגו' אשר הסיע משם כלאן עמו
וינחם לבטח במדבר, ואח"כ הביאם אל גבול קדשו וגו' גם אם נסוגו אחר וינעיסו אלהים
וגו' וישוש משכן שילה וגו' עד אשר הקיץ ה' כיסן וינחר גדוד עבדו, והוא הלליחם וירעם
כתום לבנו ובתבנות כפיו ינחם:

ע ט (א) מזמור לאסף, על החורבן, ובימי החורבן. לעיים, לגלים: (ב) נבלח עבדיך,
כל גויה הנשאת דיקה, מהנפש החיונית אשר יללה ממנה תקרא נבלה, ובה הוא
נודף לטעם שם חלל ומזה העעס יקראו ג"כ בלי המשקה נבלי יין נבלי חדש, להינחם
מסונבים מכל לך בדופניהם עד שלא יאשר כי אם פתיחה קטנה ובתוכם חלל רב, וכן טעם
כלי הגזון נבל וחליל, המסוגרי' מצחן וריקם מצלנים לתת מקום לרוח והוא יוליד את הקול

באגדה: (ד) וקלם. לשון
 דבה לדבר גם כמו למשל:
 (ה) עד מה. עד מתי:
 תאנף. תקלוף: קנאתך.
 חמתך שאתה מקנא להנקם
 ל'א קנא(שס ד') אנפרמ'ט
 בלע"ז: (יא) הותר. פתח
 אסירים ממסגר שלהם כמו
 (לקמן קמ"ו) מתיר אסורי.
 שלח מלך ויתירו (לקמן
 ק"ה): בני תמותה. בני
 הנהרגת עליך. תמותה
 אנמורידיד"א בלע"ז.
 ויש דוגמתו בלשון חכמים
 מוטב שיאכלו ישראל בשר
 תמותה שמוטה ואל יאכלו
 בשר תמותה נבילה ופירושו
 בשר מסוכנת שחטה.
 במסכת קידושין:
 אל

המעמר

עט (ה) קנאתך, פירש"י
 חמתך וכי' אנפרמ'ט
 בלע"ז; emportement
 (דער טנענזע חויזברוך דער
 העפטיגסטען רח"ע), עיין
 תרגום ובחור מלות בלע"ז
 לחמש מגלות (ש"ה ח'ו')
 מלת קנאה. (ד"ה).
 (ו) ששך חמתך, כבר
 אמרנו זה פעמים כי בכל
 המליכות שנאמרו ונשו
 בספרי הקדש אחרון אחרון
 חביב, כי המליך האחרון
 יזקק אותם שנעת'י וכן הוא
 הענין בשני הפסוקי' האלה
 אשר באו כבר בספר ירמיה
 (י"ב"ה) כי שם נאמר,
 על משפחתי ובאן על ממלכתי
 שהוא יולדק יותר נוכח
 הגוים כאשר יבין כל משכיל
 שם אמר, כי אכל את יעקב
 ואכלהו ויכלהו, ובאן השמיט
 שני הפסוקים האלה אשר
 אך גרוג וגרעו חין ערך
 המליכה, גם שם באו כל
 המאמר'י יחד בפסוק אחד,
 ובאן חלק אותם לשני פסוקים,

(ג) שפכו דמם וכמים
 סביבות ירושלים ואין קובר:
 (ד) היינו חרפה לשכנינו
 לעג וקלם לסביבותינו:
 (ה) עדמה יהוה תאנף לנצה
 תבער כמו-אש קנאתך:
 (ו) שפך חמתך ואל-הגוים
 אשר לא-ידעוך
 ועל-ממלכות אשר בשמך לא
 קראו:

(ז) כי אכל את-יעקב
 ואת-נוהו השמו:
 (ח) אל תזכר-קנו עונת ראשנים
 מהר יקדמונו רחמיה
 כי דקונו מאד:
 (ט) עזרנו ואלהי ישענו
 על-דבר כבוד-שמך
 והציקנו וכפר על-חטאתינו
 למען שמך:
 (י) למהויאמרו הגוים איה אלהיהם
 יודע בגוים לעינינו
 נקמת דם-עבדיך השפוך:
 (יא) תבוא לפניך אנקת אסור
 כגדל זרועך הותר בני תמותה:

בגוים קרי והשב
 (יא) תמותה, ליעז רש"י אנמורי'נידא (כ"כ
 דפוס

ת ה ל י ם ע ט

ב א ו ר כ ב

- (ג) פֿעֿגֿיעסען וויא וואַססער איהר בלוט אום ירושלים הער, אונד גֿיעמאנד בענרעכט.
- (ד) וויר זינד אונזרער נאַכבאַרען שפּאַטט, אַנגרענצענדער פֿעלקער האָהן אונד פֿעראַכטיגג.
- (ה) וויא לאַנגע נאָך, אָ הערר! (ווירר דיין אונוויללען עוויג דויערן? עוויגליך דיין גרים וויא פֿייער לאַדערן?)
- (ו) גיים דיינען צאָרן אויף יענע באַרבאַרען, דיא דייך גיכט קעננען וואַללען, אויף רייכע, דיא דייך גיכט אַנרוֿפֿען;
- (ז) דאַס זיא יעקב זאָ פֿערשלינגען, אונד זיינע וואָהנונגען פֿערהעערען.
- (ח) געדענק! אונד גיכט פֿערגאַנגענע זינדען; קאַמע אונד מיט ערבאַרמען באַלד צופֿאַר! דען וויר זינד פֿאַסט דינגע וואַרדען.
- (ט) הילף אונד גאַטט! אונזער העלפֿער! אום דיינעם נאַמענס עהרע וויללען! (רעטט! אונד, פֿערצייהע אונזערע זינדען אום דיינעם נאַמענס וויללען.)
- (י) וואַס זאָללען דיא באַרבאַרען שפּרעכען: (וואַ איזט נון איהר גאַטט? אָ מאַכֿי אַן דיעזען באַרבאַרען פֿאַר אונזערן אויגען קונד; דיא ראַכעסט דיינער דיענער בלוט.)
- (יא) לאַס צו דיר דרינגען (דאַ זייפֿצען דעם געפֿעססעלטען; ערהאַלטע דורך דיינען שטאַרקען אַרם (דיא צום טאָדע געפֿיהרטען!)

(ה) עד מה, כבר מבוחר שעורו עד מתי, אמרם לא יתכן לשאול עד מתי יהי זה לנכח, כאשר אין גבול לנכחות, ולזה הטעם הנוכח כהשכלת הר"ם עד מתי ה' יהי זה (מה שזכר בפ' הקודמי) הכי תחנף לנכח? הכי תבער קנאחד כמו אש לנכח? או שיהיה תיבת תחנף מושבת פנים ואחור, עד מתי תחנף? תחנף לנכח? ויש עוד לנחח המאמר הזה: עד מתי ה' תחנף? לנכח? ומזה הסג נראה השיעור לעיל (ע"ד פ' י') עד מתי חלהים יחנף לה וינחן אויב שמך? לנכח? חנף כל אלו ג' הדרכים וליבו לכוונה אחת להפריד שאלת עד מה מאלת לנכח מטעם שאמרנו והר"ם נחר בהיותו נחה לפי נחות המליצה כל"ח: (ו) שפוך וגו', כל הכתוב הזה והנא אחריו כבר נמלא בדברי ירמי' הנביא (י' כ"ה) ומזה הטעם אמר חד מן סגריא אזה הנביא הוא מחבר השיר שלפנינו וחברו ע"ד שירי אסף. אל הגוים, הא דירמיה על הגוים: ממלכות, הא דירמיה משפחה: (ז) אבל, הא דירמי' אכלו, ואמר חד מן

גיב

סגריא שנבלע כאן אות אהו"י בסגרו: (ח) אל תזכר לנו עונות ימים ראשונים, למען הארץ העונש אבל עזרנו, ואף אם אין לנו זכרים עדיין לזה, הנה יקדמו רחמיק את זכויותינו למען כבוד שמך כי למה יאמרו הגוים איה אלהיהם. מהר, תאר הפעל יקדמונו וטעם המהירות כי דלוננו מאד, מלשון מדוע אתה נכה דל בן המלך (ש"ב י"ג), דלות ורעות (בראשית מ"א), וכתרגום הרב, כלומר לא נשארו כי אם מעט מהרבה, ואם חניך ממחר להקדים הרחמי' נאכד כלנו בלי שריד ופליט: (יא) אסיר, בגלות. הותר, השאר על הארץ. בני תמותה, המוכנים למות בחרב אויב, וס תמותה על משקל השובה תרועה ועוד:

יבועחים

ה מ ע ר

בדפוס א"ד שנת תקי"ד וכן הוא לקמן ק"ב כ"א) והוסיף לנאר ויש דוגמתו בלשון חכמים מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותה (כלל תמותות) וכו' וזהו נקדושי' (כ"ב ח') וס לועז אמורטיי"ט amorti (געטוועלט, ענטקדעפֿטעט, דעק טאָדע נאָהע) עיין במרפא לשי' שם ד"ה תמותות, ועל זה כון רש"י שהוא ענין מולצה ותשש כח עד שהוא נוטה למות, ונאן לועז en mourant (טטערבענד). (ד"ה).

(יג) וְהָשִׁיב לִשְׁכֵנֵינוּ שְׁבַע־תִּים אֶל־חֵיקָם
 חֲרַפְתָּם אֲשֶׁר חָרְפוּךָ אֲדָנָי:
 (יג) וְאַנְחֵנוּ עִמָּךְ וּצְאֵן מִרְעִיתֶךָ
 נֹדֵדָה לָּךְ לְעוֹלָם
 לְדוֹר וָדוֹר נִסְפָּר תְּהַלְתֶּךָ:

פ

תפלה ששייב ה' לשוב עלינו לטוב כמקדם

(א) לְמַנְצֶיךָ אֶל־שָׁשְׁנִים עָרוֹת לְאַסָּף מִזְמוֹר:

(ג) רָעָה יִשְׂרָאֵל וְהָאֵזִינָה

נִהַג כְּצֵאֵן יוֹסֵף

יֹשֵׁב הַכְּרָבִים הוֹפִיעָה:

(ג) רַפְּנֵי אֶפְרַיִם וּבְנֵי־מִן וּמְנַשֶּׁה

עוֹרְרָה אֶת־גְּבוּרַתֶּךָ

וּלְכֵה לִישׁוּעָתָה לָנוּ:

אלהים

אני שהם עתידים להכעיסני ואעפ"כ ראיתי את עניי מפני השנועה שגשבעתי לאברהם. אפרים במלחמת ארם כשגר על שמרון (מלכים א' כ') ושלח מלאכים לאחאב כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם. מנשה בימי יהואש בן יהואחז שנאמר (שם ב' י"ג) כי ראה ה' בעני ישראל כי אבדם מלך ארם ושימם בעפר לדוש והכוהו שלש פעמים במלחמה שנאמר שם שלש פעמים הכהו יואש והשיב את ערי ישראל. בפירושים אחרים מלאתי שנאמר שלש פעמים חבה את ארם ואשר השיב את ערי ישראל בנימין בימי אחשורוש שהיו מרדכי ואסתר בסכנה וכל הדור תלוי בהם: ולכה לישועתה לנו. אין זה לשון הליכה אלא כמו ולך וכן הוא במסור' ולכה איפה דיעקב (בראשית כ"ז) ולכה אין בשורה מולאת (ש"ב י"ח) שמלה לכה קלין תהיה לנו וגו' (ישעי' ג'): השיבנו

פ (א) אל אשנים. אל ישראל: ערות לאסף מזמור. מזמור של עדות שרמו להם בו שלש גלויות והתפלל עליהם שהרי נאמ' במזמור זה שלש פעמים השיבו האר פניך ונושעה ורמו להם בו לרות העתידו' לבא להם בימי בית יהוא מלכי ארם שנאמר (מלכי' ב' י"ג) בימי יהוא כי אבדם מלך ארם ושימם בעפר לדוש: (ב) רעה ישראל. מנהיג' ופרנס שלהם יוסף וכל ישראל נקראים על שם יוסף לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב: יושב הכרובים. כמו שנאמר (שמות כ"ב) ונועדתי לך שם וגו': הופיעה. הראה גבורתך: (ג) לפני אפרים ובנימן ומנשה. כשיהיו לריבים לישועתך אע"פ שהם רשעים ואינם כדי עוררה גבורתך להם ולמה כי לכה לישועתה לנו לך נאה ועליך להושיע בין חייבים בין זכאים כמו שנא' למשה במלכים (שמות ג') ראה ראיתי את עני עמי שתי ראיו' הללו למה רואה

המעמר

פ (א) לאסף מזמור, הנה כל ימי שפוט השופטים כמעט ניתק חבל האחוה בין שבטי יה, וכל שבט ושנט אך לזם את מלחמתו נגד החר הנא בגבולו, ומיתר השבטי' אין חולה עליהם, עד כי עמד איש גבור חיל כברק ויפתח, והרהיב עוז בנפש השבטים הקרובים לנוא בעזרת ה' בגבורים בנראה לכל קורא בספר שופטים. והנה חזרתי על כל הכדדים ולא מלאתי בכל המלחמו' בימים ההם כי יהודה ושמעון (אשר נפלה נחלתו בתוך בני יהודה) ילאו בלנא לעזור את אחיהם, וגם דבורה בשירתה הזכירה כל השבטים (כי בני מכיר היא מנשה) זולת שני השבטים האלה, ולזה אומר אני כי השיר הזה חובר בעת ההיא בהיות בית אלהים בשילה (וכמ"ש הראש"ע) ונאוו אז גדולי גוים להשחית את נחלת אפרים מנשה ובנימן, ולכן הזכיר המליץ אך שלשה אלה.

תהלים עט פ

באור כה

(יב) גיב אונזערן נאָכבאַרן זיעבענפֿאַך צוריק
דיא שמאַך, וואָמיט זיא דין פֿערשמעהען!
(יג) וויר, דיין פֿאַלק, דינער וווידע שאַפֿע,
דאַנקען אונאויפֿהערליך דור,
פֿערקינדען פֿיר אונד פֿיר דיין לאָב.

פ

ביטטע, פֿאַם היממלישען פֿאַטער וויעדער אויפֿ-
גענאָממען צו ווערדען.

(א) דעם זאַנגמייסטער, אויף שושנים עדות איין פּוצלם אספֿ'ס.

(ב) פֿערנים, אָ הירטע ישראל'ס!

דער דוא וויא שאַפֿע יוסף לייטעסט,

אונד טהראָנסט אויף כּרובים, ערשיינע!

(ג) פֿאַר אפרים הער, פֿאַר בנימין אונד מנשה

ערוועקע דינע געוואַלט,

אונד קאָמט! אונז ביאצושמעהען!

נאָטט

(יב) שבעתים, טעם
שבעתים יקס קין וטעם
אל חיקם, בעבור זה שאנו
רואים עוד עתה אלל אנשי
המזרח כי בארלות ההם
אשר ילנשו האנשים בגדים
ארוכי' שאירי ממעל לחגור
האכוד רוח מה בין הגוף
והמלבוש ויהי' כמו שק קטן,
שמה ישמרו את כל אשר
לרכיבם לשאת עמהם תמיד,
וכן אם יתן איש לרעהו דבר
מה אשר רובה שימרהו ולא
יסור או יאבד ממנו יתנהו
שמה אל חיקו, ולכן יבונה
תמיד כל"ע נתינה בואת
בשם נתינה אל החיק, ויהי'
גם כאן כוונת המשורר שיתן
השם ב"ה את העונש אל
האויב באופן שיאכהו עמו
תמיד ולא יסור ממנו.
חרפתם, אשר אמרו איה
אלהיהם. ואנחנו, כפילת
הננוי לעורר על ההפוך:
(יג) גודה לך, היסף אשר

חרפוך, כי המה לא ידעוך, ואנו יודעים את שמך ועל כן נספר מהלתך לדור ודור:
פ (א) למנצח אל שושנים עדות, אמר הראב"ע בשם ר' מריוס כי עדות כמו עדי, דבר
נכבד ע"כ, ויהיה ח"כ טעם עדות לאסף כטעם מכתם לדוד, ולדעת הרד"ק הוא על ענין
הנגון, והנכון שהוא כטעם למנצח על שושן עדות דלעיל (שיר ס') וטעם אל שושנים כטעם
אל הנחילות שבארנו לעיל (שיר ה'): (ב) רועה ישראל, כפל ענין של נוהג כללן יוסף, והכוונה
על מסע המדבר, ויפה אמר הראב"ע וז"ל: בעבור שהזכיר יעקב בברכותיו משם רועה אבן
ישראל על יוסף על כן נוהג כללן יוסף, ע"כ, ר"ל שהעלה זה את זה ברעיון המשורר, ואמר
עוד על זכירת שם יושב הכרובים שהיה הארון בתחלה בחלק יוסף ואחרי כן בחלק בנימין ושניהם
בני רחל הראשונה מנשי יעקב במחשבתו על כן רחל מבכה על בניה וכל ישראל נקראו בשם
אפרים וזהו ויקרא בהם שמי ע"כ: (ג) לפני אפרים ובנימין ומנשה, יש כאן המקום להעיר
ש לפני מלך ישראל היו נקראים בשם יוסף ובנו הקטן אפרים מטעמים שזכרנו לעיל
(שיר ע"ו פ' ט"ו וע"פ פ' ט'), ובנימי דוד ושלמה היו נקראים בשם יהודה בעבור שהיה מזה
השט, ואחר מחלוקת ירבעם ורחבעם היה שם אפרים כנוי לכל עשרת השבטים ושם יהודה
כנוי לב' השבטים יהודה ובנימין, ולכן יראה הנכון בזמן תקון השיר הוא כפי שהביא חכם אחד
מחבמי האומות שזכרו אסף בימי מלך איש בושת בן שאול על אחד עשר השבטים ואך בית
יהודה היו אחרי דוד וישראל היו נלחמים אז כ"כ מפני אויביהם עד שהוכרחו לעזוב את עריהם
ויבואו פלשתים וישנו בה כנוצר שם בכתוב (ש"א ל"א ז'), וכשראה אבנר להמליך את איש בושת
הו' לריך להעבירו מחנימה שהוא בחלק מנשה מעבר לירדן מזרחה (שמואל ב' ס'), וזה הטעם
שזכר אפרים בעבור כלל ישראל, וזכר בנימין בעבור המלך, וזכר מנשה בעבור כסא המלוכה.
והנה שלשה השבטים האלה היו במדבר דגל מחנה אחד והיו חונים ימה אחרי המצבן, ונסעו
מיד אחרי נסיעת אהל מועד (במדבר ב' י"ח וי"ד כ"א ב"ב), וזה טעם לפני אפרים וגו'
עוררה גבורתך ולכה ליסועתה לנו כלומר שישוב להיות במאז אשר נסעת בעלמך ובכבודך לפי
עמך. ונראה עוד שגם תקון שיר ע"ו דלעיל הי' בימים ההם, ואסף הי' מן בני לוי אשר באו
אל דוד מצרונה להסב המלוכה אליו אחרי מות בן שאול כנוצר (ד"ה א' י' ב"ב):

(ד) אלהים השיבנו
 והאר פניך ונושעה:
 (ה) יהוה אלהים צבאות
 עד-מתי עשנת בתפלת עמך:
 (ו) האכלתם לחם דמעה
 ותשקמו בדמעות שלישי:
 (ז) השימנו מדון לשכנינו
 ואיבינו ילעגו-למו:
 (ח) אלהים צבאות השיבנו
 והאר פניך ונושעה:
 (ט) גפן ממצרים תסיע
 הגרש גוים ותטעה:
 (י) פנית לפניך
 ותשרש שרשיה ותמלא ארץ:
 (יא) כפו הרים צלה
 וענפיה ארזי-אל:
 (יב) תשלח קציריה עד-ים
 ואר-נהר יונקותיה:
 (יג) למה פרצת גדריה
 וארוה כל-עברי דרך:

(ד) השיבנו. מגלות צבל
 שהיה מרדכי שם: (ה) עד
 מתי עשנת. בצרות מלכי
 יון שהרעו מאד לישראל:
 (ו) האכלתם לחם דמעה.
 במלרים: ותשקמו בדמעות
 שלים. צבל שהיו שבעים
 שנה שהיו שלים של
 מאתים ועשר של מלרים.
 זו למדתי מיסודו של רבי
 משה הדראן. ויש לפתור
 על שם שמלכות יון הייתה
 הברה השלישית. וא"ת
 רביעית היא שהרי פרס
 ומדי קדמו כל שבעים שנה
 של צבל אינם אלא גלות
 אחת ומחס פירש שלים
 שם של כלי שזותין בו וכן
 פ' (ישעי' מ') וכל בשליש עמר
 הארץ. ורבותינו פירשו על
 ג' דמעות שהוריד עשו שני'
 בו (בראשית כ"ז) וילעק לעק'
 הרי אחת. גדולה הרי
 שנים. ומרה הרי שלש.
 ועליהם זכה לחיות על
 חרבו והיה כאשר תריד וגו'
 (שם): (ו) השימנו מדון.
 אחת שם אותנו מדון לבל
 שכנינו שנתגרו בנו יון:
 (ח) השיבנו ונושעה. מבני
 יון: (ט) גפן ממצרים
 תסיע וגו'. חזר ורמו על
 גלות כתיים גפן ישראל
 אשר הסעת ממזרים עקרת
 משם כמו (איוב י"ט) ויסע
 כען תקותי ואח"כ גרשת
 שבעה גוים ונטעת בארץ:
 (י) פנית לפניך. את
 היושבים שם: ותשרש ארזי-
 השרים שרשיה: (יא) וענפיה.

יכרסמנה

כמו ארזי אל. ארזים חזקי' כלומר מלכים אדירים: (יב) תשלח קציריה. שלחה פאורוניה כמו
 ועשה קציר (שם י"ד): עד ים. עד הים הגדול היה גבולה: ואל נהר יונקותיה. רחבה של
 ארץ ישראל ממדבר עד הנהר נהר פרתי: (יג) למה פרצת גדריה. של אותה הכרם: וארוה
 כל עוברי דרך. לקטוה כל הבא כמו (שיר ה') אריתי מוכי עם בשמי וכן בלשון משנה כמלא
 אורה וסלו:

ב א ו ר

(ד) השיבנו, אל נחלתינו, כי היו גולים, כמו שזכרנו בפ' הקודם. והאר פניך, להשגיח אלינו
 ונושעה, וי' המקצרת בסנה ובתרגום סנן: (ה) אלהים צבאות, לדעת קבלתם חסר הנסמך,
 ולדעת

תהלים פ

באור כו

(ד) גאטט! פֿיהרע אונז צוריק!
(לאס דיין אנטליטץ לייבטען,
זאָ גענעזען וויר.

* *

(ה) עוויגער! דעס וועלטאַללס הערר!

(וויא לאַנגע דאַמפֿט דיין צאָרן
איבער דינעם פֿאַלקעס געבעטה?

(ו) גיבסט דוא צאָהרען איהם צור שפּיווע,

צום געטראַנקע צאָהרען פֿאַללעס מאַאסעס?

(ז) ווירפֿסט דוא אונזערן נאַכבאַרן

(אויז זום צאַנק הין,

דאָס אונזערע פֿיינדע אין זיך לאַכען?

(ח) גאטט דײַם וועלטאַללס!

(פֿיהרע אונז צוריק!

(לאס דיין אנטליטץ לייבטען,

זאָ גענעזען וויר!

* *

(ט) אויס מצרים נאַהמסט דוא איינען ווייניגשאַק,

טריעכט פֿעלקער אויס, פֿאַלאַנגטעסט איהן איין,

(י) מאַכטעסט רוים פֿאַר איהם,

(דאָס ער פֿעכטע ווארצעל שלוג,

אונד פֿיללטע דאָו לאַנד.

(יא) זיין שאַטטען דעקטע בערגע,

זיינע רעבען, צעדערן גאטטעס!

(יב) ער טרייבט שפרעסלינגע אַנס מעער,

זענקרעבען הין בוז אַז דען שטראָם.

(יג) וואָרום ברייטסט דוא זיינע מויער נייערער,

דאָס אַללעס אַכפֿעליקט, וואָס פֿאַריבער געהט?

איהן

ולדעת אחרים לבואות חואר
בפני עצמו על כישם אלת
בלבא שלו (מדברי הראב"ע)
כלומר שברא את ילוריו
סביבו והוא ביניהם כמנהיג
מוציא ומביא את לבאם.
והרב ז"ל תרגמו בעין אלהי
צבאוח - עשנח, מחמת
הנעם כביכול וכאלו יהיה
העץ סוכה לו מעבור
חבלה, והר"מ תרגמו
יעשן אפך כדי להרחיק
ההגשמה בדרך אונקלס,
וטעם עד מהי נשלא
עשנת, האנלחם, תשימו:
(ו) האכלחם, תחת לחם
דמעה, כן הוא מתורגם
על פיר"מ שהביא הראב"ע.
שליש, מדה גדולה, כמו
וכל בשליש, ופירושו תשימו
דמעות בשליש, והמוקדם
מאחר כמו ותשם נפוך
עיניה (ר"ל בן מלך),
והנכון שהו' כבי"ת ושתו ביין
מסכתי, וטעם שליח האר
הפעל, שהשתיח היא שתיח
נוס מלא וכתרגום הרב,
כלומר השבעתם בדמעות:
(ז) חשימו מדון לשכנינו,
יריבון יחדו למי נהי' לשלל
שכן זה אומר בחלקי יהיה
ושכן זה אומר בחלקי יהי',
כי כל הרולה ישלח ידו בנו:
ילעגו למו, על מכאובנו זה,
וטעם למו כמו ותלחק שרה
בקרבה, וכן הוא מתורגם:
(ח) גפן מצרים חסיע, יפה אמר חכם א' טעם המל, לפי שארץ מצרים אינה ארץ גפן,
ואם גם תמאך בלחם ממדינותיה הנה זה אינו מן המובחר. אמנם ח"י מזובחת בגפן ושם
ילחם הכרי, וכן הוא בישראל שהיו נכנעים ודלים כל עוד היוחסם שם עד שהוליאם ה' ויביאם
אל הארץ הזאת אשר חלק להם לנחלה: (י) שיח לשניה, סקלת האננים ושארית הדשאים
השזיקים לנמקים נמה שאזיקאים את הליחות מן האדמה, והטעם על האומות שונאי ישראל.
והשרש, הגפן עי"ז שרשיה, תי"ו ותשרה ל סתרת והעד ותמלא ארץ, וטעמו הסיך הכבד:
(יא) כסו, מבין שלח נזכר שם פולו, ותחסר בי"ת בללה, והטעם שהגדיל מאד, או יהיה
הטעם שהרבו זמורותיו והיו נוטעים מהן כרמים רבים. וענפיה, דומים בעונם לארזי אל,
למעלה מדרך הטבע נעלי הגפן. ויש לפרש שטעם נסו מושך עצמו ואחר עמו, כלומר שענפיה
גבוהות כל כך שכסו אף הארזי הגדולים מאד, ותרגם הרב ז"ל נוטה לשניהם: (יב) קציריה,
הם הענפים הנקלרים מהגפן וטועים בפני עבמם וזה שתרגם הרב (שפרחטווינגע). ויונקותיה,
הם הענפים הקבועים בגפן ויונקם ממנו עד שנטענים מחליהם בקרקע וישרישו שמה, כידוע
לבורמים, וזה שתרגם הרב (שענקרעבען), וטעם עדיס, ים פלשתיס, ואל נהר, נהר פרס,
והוא לארבה ולרמיה של ח"י: (יג) וארוה, ולקטוה, מטעם אריתי מורי, והכליון היותר גדול

(יד) יִכְרַסְמֶנָה חֲזִיר מִיַּעַר
 וְזִיו שָׁדֵי יִרְעֶנָה:
 (טו) אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוֹב נָא
 הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה
 וּפְקֹד גַּפְּן זֹאת:
 (טז) וּכְנֵה אֲשֶׁר־נִטְעָה יְמִינֶךָ
 וְעַל־בֵּן אֲמַצְתָּה לָּךְ:
 (יז) שָׂרְפָה בְּאֵשׁ כְּסוּחָה
 מִגַּעַרְת פְּנֵיךָ יֵאבְדוּ:
 (יח) תַּהֲיִי־יָדְךָ עַרְאֵלִישׁ יְמִינֶךָ
 עַל־בֵּן־אָדָם אֲמַצְתָּ לָּךְ:
 (יט) וְלֹא־נִסּוּג מִמֶּךָ
 תַּחֲיִינוּ וּבִשְׁמֶךָ נִקְרָא:
 (כ) יְהוֹה אֱלֹהִים צְבָאוֹת הַשִּׁיבֵנו
 הָאֵר פְּנֵיךָ וְנוֹשְׁעָה:

(יד) יכרסמנה חזיר מיער. כמו שדה שקרסמנה נמלי' בלשון משנה והוא ל' נתיק': מיער העי"ן תלויה (ונחילו נכתב באל"ף) זכו ישראל הרי אויבים בחיות היאור שאין להם נח לעלות ביבשה ובזמן שהפורענות נגזר עליהם מתגבר כחית היער שהיא משתת והורגת. חזיר מיער כמו דכתיב (בדניאל ז') חבלה ומדקה ושאר צבגלה רפסה וש' לו (לחזיר) מקלת סימני טהרה אף הוא יש לו זכות אבות: וזיו שדי. כל רמש השדה ולשון זיו שהוא זן ממקומו והולך: ירענה. רועה עליה וענפי' ואובלן: (טו) וכנה אשר נטעה ימינך. המנוססת והמיושב' ל' והשיבך על כנך (בראש' מ'): ועל בן אמת לך. ועל עשו שהיה בן חביב לחביו שהיה קורא אותו בני אמת גפן יעקב לך שנאמר (שם כ"ז) ואת חמץ תעבוד: עכשיו (יז) היא שרופה באש וכסוחה לשון לא תזמור (ויקר' כ"ה) לא תבסס: יאבדו. תמיד הם הולכין ואובדין מגער' פניך ופעך: (יח) תהי ידך על איש ימינך. השבת מכותיך על האיש שהי' עומד להפרע ימינך ממנו: ועל בן אדם. אשר אמת לך להיות מושבו משמני הארץ: (יט) ולא נסוג ממך. ואל תגרום לנו להיות נסוגים ממך: תחינו. מן הגלות ומזכר טובתך וגבורתך ואז נקרא בשמך: (כ) ה' אלהים צבאות. כאן נאמרו שלש אזכרות (של שמות) ובאמצעי שתי אזכרות ובראשון אזכרה א' הכל לפי חזק הגלויות והזרה והגאולה (שבודאי תבא):

למנצח ע תלויב כ רכתי

ב א ו ר

מזה הוא שיכרסמנה: (יד) חזיר מיער, הוא החזיר הגדול (והידוע ששוין, דער עכער), אשר יש לו צ' שנים גדולים בלדי פיו, ובהם יחפור בקרקע וישרש הלמחים, ובתרגום הרב (דורכוויהלען), ועצם יכרסמנה מבאר רש"י ל' מלשון משנה שדה שקרסמו נמלים, ובאמת הכ"ף והקו"ף ממואל אצד וג"ל שזה בעלמו טעם קרדום (אוינע הויט), וכן גם שני החזיר הכ"ל נקראים בל"א (דיוח הויער), וכל זה מוסד ביסוד הנקוד והתדמות ההברה והמבטא, ואין כאן מקומו להאריך ממנו. וזו שדי, כל רמש שדה, וטעם זיו שהוא זן ממקומו והולך (רש"י), ויו"ד של שדי תחת ה"א. ירענה, רועה עליה ועל ענפיה ואובלן, (הנ"ל), וכן הוא מתורגם: (טו) ופקוד, לטובה, היפך וביום פקדי, וכבר הערנו ע"ז (שיר ח'): (טז) וכנה, לשון לוי כמו ופקוד, העמידה על כנו וכתרגום הרב, והנכון בקדוק המלה הוא מה שהביא הראב"ע בשם ר' יהודה הלוי כי הנו"ן חסר דגש

ה מ ע מ ר

(יד) יכרסמנה, לדעתי הוא מענין קרס בחליף הדומות, קרס וכו' (ישעי' מ"ו א') שהוראתו הכפיפה והשכינה (עיין ספר המלים להחכם געזעניום ערך קרס).

תהלים פ

באור כז

(יד) איהו דורכו ויהלם דער עכער אויס דעם וואלדע, אונד וואס זיך רעגט אים פֿעלדע ווידעט דאָראַן.

(טו) גאָטט דעם וועלטאַללם, ווענדע דיך! שוויא פֿאַם היממעל, זיעהע!

נים דיך דיינעם וויינשטאַקס אַן!

(טז) ערהאַלטע, וואָס דיינע רעכטע איינגעפֿלאַנצט, אונד ברינגע דען צווייג עמפֿאַר,

דען דוא דיר זעלבסט ערצאַגען!

(יז) אַנגעזענגט פֿאַם פֿייער, איינגעקניקט, דיין דראָהענד אַנגעוויכט

(פֿערטילגט איהו פֿעלליג.

* *

(יח) לאָס דיינע האַנד דען מאַן בעדעקקען, דיינער רעכטען מאַן.

בריינגע דען מענשענצווייג עמפֿאַר,

דען דוא דיר זעלבסט ערצאַגען האָסט!

(יט) וויר ווייכען נייע צוריק פֿאַן דיר, בעלעב אונד וויעדער,

וויר רופֿען דיינען נאַמען אַן.

(כ) (עוויגער! דער וועלטען גאָטט! פֿיהרע אונד צוריק!

לאָס דיין אַנטליטץ לייכטען,

זאָ גענעזען וויר.

בהתפדות שני נונין כמו הללוהומנין הכבד הדגש, ונבאר דבריו הסתומי מעט, ר"ל שהדגש הנמלא עתה בתיבת ונה יורה על חסרון הכפל, והוא א"כ לזווי מנין הכבד ע"ד השלמים וכנהגה, בהעדר דגש הבנין כמו הללוהו ע"כ, ומקלת שאר דברי ראב"ע בתיבת זאת אין להם פשר, ובהכרח נפלו בהם איזה טעיות ויש להגיהם, אך שזה יולא מכוונתנו עתה, ולדעת יש אומרים שהביא הרד"ק להחליף הג' בכ"ף, תהי' מלת וגנה שם כמו וכנהגה אשר מוסרין לה (ישעי' א'), והטעם ופקוד גפן זאת והגנה אשר נטעה ימינך, ובאמת החלוק הזה אינו מן הנמנע, בהיות ב' התיבות האלה לא לבד ממואל אחד כי אם יתדמו גם במנטא. ואינן נבדלות אלא במדרגה כמו ב"ת פ"א, דל"ת ת"ו וכפי יסוד הנקוד של בג"ד

כפ"ת, אך גם זה אין כאן מקומו. ועל, לזווי מנין הכבד הנוסף, כמו והעל בחסרון ה"א הבנין, ואף כי הדרך הזה יראה כזר בנמי הלמ"ד, הנה הוא ידוע מאד בנמי העי"ן, גם בעתיד' הנוסף והחזר בכל הגזרות. בן, סעיף כמו בן פוכת, והוא לשון נקבה, ע"כ שרופה. אמצת לך, הרבית זו כח גידול: (יז) כסוחה, פירשזהו לשון כרותה ושבורה תרגם לא תזמור לא תבסק. ואומר אני שענינו על יבשת הלימות החיונית בעץ, ואם יבוא אז רוח חלש וינשב בו יבשר מפניו, וזה שתרגם הרב כאן (זיינגעקניקט) גם זה טעם קוליס כסוחים (ישעי' ל"ג), כי מתולדות הקוליס שאין להם לימות הרבה, וכשהם תלושים מן הקרקע ייבשו בזמן מעט, והושאל התאר הזה אף כעל גויית שרץ המתה, וכבר יבא הלח שבה, ולא תשאר כי אם הקליפה הריקה, בל"א (דער טען), ובל"הק נקראת נבלה (עיין לעיל שיר ע"ט ב'), והיא תתמולל ויתפרדו חלקיה במשז מעט, וכן כתיב ותהי נבלתם כסוחה (ישעי' ה'), ואין לבאר טעם שרופה כאן שהיא כבר נאכלת, כי מה טעם כסוחה אחריהן על כל אופן שפרשזה; אמנם שעררה שתדלק בה האש עד שיבשה ונעשה כסוחה וכתרגום הרב. מגערת, על טעם הנוי גוער לכס את הזרע. פניך, כמו אפך, מטעם פני ה' חלקם, ושעור הכתובים לדעת הר"ם פקוד גפן זאת וגו' אשר היא עתה שרופה וכסוחה בחמת האויב המליך, ואם תוסף לזה עוד גערת פניך, הנה יאבדו זמורות הגפן הזאת ויכלו לגמרי: (יח) תחי ירך על איש, נתינת יד בדבר מה, הוא להשחתה, על דבר מה, הוא להגן ולהסך בעד הנזק. איש ימינך, העומד על ימינך, או שהוטת לו ימינך, וכבר הערנו שהימין בנוי אל העזר. ועל בן אדם, כטעם ועל בן דלעיל, והעד אמלתה לך, וכיון שזכר איש אלל ימינך נגד נטעה ימינך, זכר גם אדם אלל בן נגד בן אמלתה: (יט) ולא נסוג, עוד ממך כאשר עשינו עתה. תחיינו, נגד כסוכה דלעיל, וכמו שזכרנו: (כ) השיבנו וגו', זה עקר תוכן התסלה והכפולו ג' פעמים במעט השתנות לזווי המליכה, (א) אחר שזכר מעמד עם ה' בימי קדם, (ב) אחרי שזכר מעמדו עתה, (ג) אחרי נוי המשל שהביא על ב' אלו המעמדים, ויהי' נבויז התיבון ההולך מקיבה אל קסה, ליחד כל חלקי השיר לתכלית אחד:

פ א

פ א (א) על הגיתית. כלי שיר הבא מנת:

(ב) הריעו. בר"ה: (ג) כנור נעים עם נבל. ר' קייא בר אבא אומר הוא נבל הוא כנור. ורבי שמעון אומר נימין (ויתדות) יתיר' שבין זה לזה למה נקרא שמו נבל שהוא מנבל כל מיני זמר: (ד) בחדש. בחדוש הלכנה: בנסה. יום מועד קבוע לכך וכן (משלוז') ליום הכסא יבוא ביתו למועד הקבוע: (ה) כי חק. הוא לישראל מאת הקב"ה לתקוע באותו היום והוא יום המשפט להקב"ה: (ו) עדו' ביהוסף שמו. בראש השנה ילא יוסף מבית האסורים: שפת לא ידעתי אשמע. מפורש במסכת סוטה שלמדו גבריא שנעים לשון: (ז) מדוד. מעבודות

מומדר לראש השנה, בו יצוה על תקיעת שופר, ומעלה על זכרונו הנסים שעשה ה' לנו בהוציאנו ממצרים.

(א) לְמִנְצָה עַל-הַגִּתִּית לְאֶסָף:

(ב) הָרִיעוּ לְאֱלֹהִים עֲזֹנּוּ

הָרִיעוּ לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

(ג) שִׁאוּזְמֶרְהָ וּתְנוּ-תָּף

כְּנֹר נְעִים עִם-נָבֶל:

(ד) תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר

בַּכֶּסֶה לַיּוֹם חֲגֵנוּ:

(ה) כִּי חֵק לְיִשְׂרָאֵל הוּא

מִשְׁפַּט לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

(ו) עֲדוֹתוֹ בִּיהוֹסֵף שְׁמוֹ

בְּצֵאתוֹ עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם

שִׁפַּת לֹא-יָדַעְתִּי אֲשַׁמְעֵ:

(ז) הַסִּירוֹתַי מִסֶּבֶל שְׁכֵמוֹ

כַּפְּיוֹ מִדָּוִד תִּעֲבֹרְנָה:

ב א ו ר

פ א (ב) הריעו, המזמור הזה על יציאת מצרים ועל בטול העבוד' מאבותינו שהיה בראש השנה כפי המקובל אל לנו וכמו שאמר הסירותי מסבל שכמו כי אע"פ שיום הגאולה היה

בצרה

דגש ח"ש

צט"ו בניסן, התחלת הגאולה היתה בטול העבודה שנתו מיגיעים והעבודה הקשה אשר עבדו בהם, ולפיכך היו מזמרים זה המזמור בבית המקדש בראש השנה, וזכר בו גם כן תקיעת השופר. ונראה שזה טעם מלות תרועה בראש השנה, שהתרועה הוא סימן שלוח העבדים כמו שז"ה הקב"ה תקיעת שופר ביום הכפורים של יובל שהי' סימן לשלוח עבדים ולאתם מראש אדוניהם

ה מ ע מ ר

פ א (א) לאסף, גם השיר הזה חונר נימי משכן שילה, ולכן אמר, עדות ביהוסף, ותק המליץ אותו למען ישוררו אותו הלויים במועדי ה' בהתאסף העם לראות פני ה' בשילה. (ד) הקעו, כנר פי' הראב"ע כי בחדש הכוונה בראשי חדשיכם כמו לא חדש ולא שנת היום, ונת שנה וביום שמתחכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם וגו' (במדבר י'), וא"כ יהי' הפסוק הזה בעל שני מאמרים שונים, כי יתקעו בראש חדש, וגם נכסא ליום חגנו, והמה המועדים והחגים. (ו) עדות ביהוסף שמו, הכוונה לדעתי כי ה' כוה לתקוע במועדים על העולות והזבחים להזכירם את מעמד הנבחר שנת' בו וקול השופר הולך וחזק, וזהו מה שאמר בלשון (והכנוי מוכב על יוסף) על ארץ מצרים, יהי' על כמו ועל חרבך תחיה (בראשי' כ"ז מ') שענין מן, וזוה יתקצר היעני עם שפת לא ידעתי אשמע,

פא

געבעטע אויף ראו נייאיהרספעסט, אן וועלפעס
ראו שופר-בלאזען בעפעהלען וואורדע. צור ער-
אינגערונג אן דיא וואונדער ביים אויסצוגע אויס
מצרים.

(א) דעם זאנגמיסטער אויף גיחית: פאן אסף.

(ב) וויצעט גאטטע, אונזערער שטערקע!

פראהלאקט דעם גאטטע יעקב'ס!

(ג) ערנרייפט דאו זאטענשפעל!

געבט פויקען הער!

ליעבליכע הארפען טיט פואלטערן!

(ד) בלאזט אס נייאמאגד דיא פאזוינע,

אם פייערטאגע אינזערס פעסטעס!

(ה) עם איזט געזעטץ אין ישראל,

פערארדנונג יעקב'ס גאטטעס!

(ו) צום צייגנים אינגעזעטט אין יוסף:

אלס ער איבער מצרים אויסצאג,

(הערטע איד רעסען שפראכע,

דען איד גיע געקאנט:

(ז) „איד נאהם דיא בירדע זיינער שולטער אב,

„זיינע הענדע זינד דעם לאסטגעשיררעס לאז.

אדוניהס, כן לזה לחקיע
נראש השנה לזכר כי ביום
זה נטלה העבודה והיתה
תחלת מירותינו, וזה טעם
שם זכרון תרועה, (מדברי
ר"ש בן מלך), וכן העתיקו
הר"ם שם בתרגומו על
התורה: (טן) וועלכען לזכר
פארענקען געבואזען ווירד).
ולפ"ז היתה תקיעת השופר
בזמן הבית מתוך שזחה,
כאמר הרנינו, שאז זמרה
וגו' שהיו החלוצות וכלי
הזמר מלוים את השופר
בבית המקדש. אמנם
עתה אחר שכבר נתבטלה
הדרור הזה ושתעבדנו בין
העמים, יהי' הזכרון הזה
להסיף על הטובה הגדולה
שעשה לנו ה', ונחמו
באולתנו גרמנו שהיא נוטל'
ממנו, וזה טעם גנתי גנח
ילולי יליל שהביאו חז"ל,
ותעורר התקיעה אותנו
להתקרט ע"ד העקלקלות
שאנו הולכים עליה עתה
ולחזק הרכון בלבנו להטיב
את דרכינו באמת ובלב
(אין)

תמים, ואז ישוב ירחם ה' וייליאו לרוחה ויקיים בנו מקרא ואמרו רק עם חכם ונבון וגו'. וזה טעם
ימי התשובה שתקנו חז"ל מר"ה עד יום הכפירי' הקבוע בתורה משה לסליחה ולכפרה, וגם זה הענין
הוא מעין השיר שלפנינו כדאמר ולא שמע עמי לקולי וגו' לו עמי שומע לי וגו', וזה כונת
התקין לאמר המזמור הזה בבית הכנסת נראש השנה: (ג) שאז זמרה וגו', המנצח אסף
ידבר אל בני הלויים העומדים תחת פקודתו: (ד) בחדש, יום ראשון של חדש נקרא חדש
כמו מחר חדש כי בו תתחדש הלבנה וכל החדש נקרא על שם הלבנה חדש, ורלונו לאמר ביום
ראש חדש הזה, שהוא קבוע להיות יום חגנו, כאמור ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש
יהי' לכם, בו תקעו בשופר כאשר לווייתם יום תרועה יהי' לכם, (מדברי הר"ק). בכסה,
זמן קבוע, וכן ליום הכסא ינא ביתו (משלי ז'), והה"א תמורת אל"ף והוא בשש נקודות,
(ר' שלמה בן מלך): (ה) כי חק לישראל הוא, הדבר הזה שיתקע בזה היום. משפט לאלהי
יעקב, כפול ענין במלות שונות: (ו) עדוה, לשון לוי כמו חוק ומשפט והינין כפול שלשה
בשמות ישראל יעקב יוסף טל הכלל ובתרגום הרב. בצאהו, והנה בהיות טעם החוק הזה זכר
ליציאת מצרים כמו שהערנו, יוסיף המזורר להשכיל את לבות בני עמו ולעוררם על הטובה
שעשה להם השב"ה בשדות זה, וכי הוא תמיד בידי עמם להטיב להם אם ישיבו וילכו בדרכיו,
ואמר בנאמתו של אלהי יעקב הנ"ל על ארץ מצרים לעשות בהם שטים, אז שמעתי, שפת מי
אשר לא ידעתי, זה קול השם בסיני, כי ישראל לא ידעוהו מלפנים כראוי, ולכן שפת סמך
אל לא ידעתי שהוא כמו שם תאר גרידא על השב"ה, ובתרגום הרב: (ז) הסירותי וגו', מכאן
ואילך שפת ה' כפי המזורר, לא שיכחו המאמרים הנאים האלה ממש מפי ה' בזה הסדר,
אמנם המובן מתוכם דבר ה' לעמו ביד נביאיו, גם לא בפעם אחת, כי אס פעם אחר פעם,
והמזוררן האלהי קנכס ברוח קדשו והוליאם בלאווי הנמה, להוכיח בהם את בני דורו, וזה
טעם אשמע, כטעם אעבוד בסך דלעיל (שיר מ"ב עיין טס), וטעם בנאמתו, כי אז היתה
התקלת הטובה והזכירי' הזאת: כפיו, תכוננה מעשות הקומר והלכניס ולנשאם בדוד, (הראב"ע).

(ח) בַּצִּירָה קָרָאתָ וְאַחֲלִצְךָ
 אֶעֱנֶךָ בְּסֹתֵר רַעַם
 אֲבַחֲנֶךָ עַל־מִי מְרִיבָה סִלָּה:
 (ט) שָׁמַע עַמִּי וְאַעֲיִדָה בְּךָ
 יִשְׂרָאֵל אִם־תִּשְׁמַע־לִי:
 (י) לֹא־יְהִיֶּה בְּךָ אֵר זָר
 וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל גִּבּוֹר:
 (יא) אֲנֹכִי וַיְהוֶה אֱלֹהֶיךָ
 הַמַּעֲלֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 הַרְחֵב־פִּיךָ וְאַמְלֵאֲהוּ:
 (יב) וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי
 וַיִּשְׁרֹאֲרָ לֹא־אָבָה לִי:
 (יג) וְאַשְׁלַחֲהוּ בְּשָׂרִירוֹת לְבָס
 יִלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם:
 (יד) לֹו עַמִּי שָׁמַע לִי
 יִשְׂרָאֵל בְּדַרְכֵי יַהֲלִכוּ:
 (טו) בְּמַעַט אוֹיְבֵיהֶם אֲכַנִּיעַ
 וְעַל־צָרֵיהֶם אֲשׁוּב יָדַי:
 (טז) מִשְׁנֵאֵי יַהוֶה יִכְהַשׁוּ־לֹו
 וַיְהִי עֲתָם לְעוֹלָם:
 (יז) וַיֵּאכִילֵהוּ מִחֶרֶב חֲטָה
 וּמִצֹּר דָּבַשׁ אֲשׁוּבֵי־עַד:

מעבודותן עבדות לבש
 קדירות כדרך שאר עבדים.
 מדוד קדירה כמו (ש"א ז')
 והכה בכיור או בדוד:
 (ח) בלרה קראת. לי
 כלכס קראתם מזרת עבוד'
 סבלות מזרים ואחלץ אחי:
 אענך בסתר רעם. אתה
 קראתני בסתר בני ובניך
 ואני עניתך בקול רעם
 הודעתי גבורות וגוראות
 בפרהסיא: אבחך על מי
 מריבה סלה. ואע"פ שגלוי
 ובחן לפני שאתם עתידים
 להמרותי במי מריבה. כך
 שנוה במכילתא: (ט) שמע
 עמי. אחרי שכל זאת עשיתי
 לך כדי אתה לשמוע לי:
 (יא) הרחב פיך. לשאול
 ממני כל תאות לבך:
 ואמלאהו. ככל אשר תשאל
 אמלא: (יג) בשרירות לבס.
 במראות לבס כמו (לעיל
 ה') למען שוררי: (יד) לו
 עמי שומע לי. עדיין אם
 היו רובין לשוב לי ולשמוע
 אלי: (טו) כמעט אויביהם
 אכניע. בשעה מועטת
 הייתי מכניע אויביהם:
 אשוב ידי. אשוב מנתי
 מעליכם לתת אותה עליהם
 ואז: (טז) משנאי ה' יכחשו
 לו: ויהי עתם. פורענותם
 לעולם: (יז) ויאכילהו.
 לישראל: ומלור. השביע'
 דבש כשהלכו בדרכיו בעיני
 שנאמר (דברי' ל"ב) ויניקוהו
 דבש מסלע:
 סלעים

מזמור

ב א ו ר

זה שרגס הרב (ונוטגעשירר): (ח) בסתר רעם, בענין קולות זכרקים, בעל ההר,
 וכענין ויען ה' את איוב מן הסערה: אבחך וגו', מטעם דכתיב למען ענותך ולמען נסורך
 להטיבך באחריתך, כי כאשר יסר איש את בנו כן ה' אלהיך מיסרך (דברים ח'). (ט) ואעידה
 בך, בפניך. אם תשמע לי, הלואי שתשמע לי, ולא יהי בך אל זר ולא תעבוד כי אם אותי
 חז

תהלים פא

באור כס

(ח) ,,אין דער נאָטה ריעפֿסט דוא מיך און,
,,איך האַלף דיר אויס, ערהערטע דרך,
,,אין דאָנער־וואַלקען איינגעהיללט;
,,פֿערוואַכטע דרך אַם וואַסער מריכה.

(ט) ,,וואָ הערע דען, מיין פֿאַלק! איך צייגע;
,,אָ, דאַס דוא מיר פֿאַלגטעסט, ישראל!

(י) ,,דוא זאָלסט ניכט האַבען אַנהערע גאָטטהייט,
,,קיינען אַנדערן גאָט אַנבעטען.

(יא) ,,איך בין דער עוויגע, דיין גאָט,
,,דער אויס מצרים דרך געפֿיהרט;
,,טהוע דייען מונד ווייט אויף, איך פֿילל איהן.

(יב) ,,אַבער מיין פֿאַלק געהאַרטע ניכט;
,,ישראל וואַללטע מיר ניכט פֿאַלגען.

(יג) ,,דאָ ליעם איך זיא אין איהרעם הערצענס דינקעל,
,,ליעם זיא נאָך איהרעם ראַטהע וואַנדעלן.

(יד) ,,וואַללטע מיר מיין פֿאַלק געהאַראַם זיין,
,,ישראל אויף מיינען וועגען געהען;

(טו) ,,באַלד ווירד' איך דעמפֿען זיינע פֿיינדע,
,,אונד מיינע האַנד אויף זיינע ווירער־אַכער ווענדען.

(טז) ,,דיא האַססער גאָטטעם מיסטען באַלד זיך שמיגען,
,,זיין וואַהל־שטאַנד אַבער עוויג זיין;

(יז) ,,דער וואַצען מאַרק זיא שפֿייזען,
,,זיא זעטטיגען אויס פֿעלזען האַניג.

ער=

אשר אנכי ה' אלהיך וגו',
כי אז (יא) הרחב פיך
ואמלאהו, ד"מ כלומר
תוכל לשאול כל מה שתראה,
ואנכי אמלא את כל
משאלותיך. ולא שמע
עמי לקולי, בכל פעם
ופעם שהעידותי כס. לא
אבה לי, לא היתה מגמתם
אלי, זהו לע"ד טעם הגבול
שאליו שהוא גם כן יחס
החבליהו אמרי הפעל אבה,
וכן לא תאבה לו (סס י"ג):
(יג) ואשלהו וגו', כלומר
לא הייתי מונע תאות' מהם,
כדי שילכו במועלותיהם
הרעים וירעו כס לעלמס.
בשרירות לבם, מבואר
הוא כפ' והיה בשמעו (סס
כ"ט): (טו) כמעט, הנגעת
אויביהם תהיה כדבר מועט
הנקל להעשות או בזמן מעט
ועל צריהם אשיב ידי,
שהיתה מתחלה בהם:
(טז) משנאי ה', שונאי
ישראל כשהם לדיקי' יקראו
שונאי ה'. יבחושו לו,
טעמו מבואר לעיל (שיר
י"ח), וטעם לו לישראל.
ויהי עחם לעולם, עת
וזמן ברכתם שהחל בטוב
יהיה לעולם בלי הפסק
(הרד"ק), וכן תרגם הרב:
(יז) ויאכילהו מחלב הטה,
פליגי בה תרין מן חבריא,

חד אמר טעמו כמו אשניעך, ונחלפת האל"ף ביו"ד בעבור הוי"ו והאל"ף שנלדידה כדי להקל על
המבטא, גם שנוי השתמשו פעם בנוכח ופעם בנסתר באותו השיר עלמו, יסודו תמיד במה הוא' יותר
אל המבטא, וחד אמר הטעם באן ויאכילהו החטה מחלבה, והפעל הנא לפני השם לא ישמור
את המין, ונראה תרגום הרב נוטה לזה. מחלב חטה, מהרד"ק והמונח שזחטה והוא הסולת,
וכמוהו חלב כליות חטה (דברים ל"ב). ומצור' דביש, לדעת קלחם טעמו הפוך ומדגש לור
שם גפני הברמים, ונטעם יטמו ההרים עמים (יואל ד'), והכוון כמשמעו, שאולי' לבס
דגש אפילו מן הסלע, כלומר שאשפייע לבס טובה למעלה מדרך הטבעי:

פב

הוכחה לשופטים אשר ישפטו משפט עול

(א) מזמור לאסף

אלהים נצב בעדת אל
בקרב אלהים ישפט:
(3) עד-מתי השפטו-עול

ופני רשעים תשא-סלה:
(ג) שפטו-דל ויתום

עני ורש הצדיקו:
(ד) פלטו-דל ואביון

מיד רשעים הצילו:
(ה) לא ידעו ולא יבינו

בתשכה יתהלכו
ימוטו כל-מוסדי ארץ:

(ו) אני אמרתי אלהים אהם
ובני עליון בדיכם:

(ז) אכן כאדם תמותון
וכאחד השרים תפלו:

(ח) קומה אלהים שפטה הארץ
כי-אתה תנהל בכל-הגוים:

פב (א) אלהים נצב בעדת אל לראוי אס

אמת ישפטו ואתם הדיינו עד-מתי תשפטו עול:

(ג) הצדיקו. אס זכאי הוא צדינו אל תהפכו דינו

לזונה בשביל לשאת פני רשעים: (ה) לא ידעו.

הדיינין המעוותים את הדין: ולא יבינו. את אשר בשביל

העון הזה יתהלכו בחשכה (על דרך כי הזחד יעור

וגו') וימוטו על כדכל מוסדי ארץ: (ו) אלהים אהם.

מלאכים כשנתתי לכם את הצורה נתתיה לכם ע"מ

שאין מלאך המות שולט עוד בכם: (ז) אכן כאדם

תמותון. אכן כאדם הראשון תמותון אצרי שזבלתם

מעצבים כמוהו: וכאחד השרים. הראשונים שמתו

כן תפלו. ומדרש אגדה כאחד השרים של מעלה

שנאמר (ישעיה כ"ד) יפקוד ה' על לבא המרום במרו':

(ח) קומה אלהים. אסף התחיל להתפלל שיקום

ויכריח אותם הדיינין המקולקלין מישראל: כי

אתה. הוא הנותן הגוים. והכל צידך לשפוט:

המער

פב (א) אלהים נצב, עיין בנאור, והגנון שכל מלת אל ואלהים הנה משרש איל, שעניו הנח והתוקף, ונקראו השופטים אלהים, לפי שיש להם הכח והממשלה לרדו' בעם

וכן הגדולים והנכבדים יכוננו בשם אלהים כמו ויראו בני אלהים, וגם ה' לבאות נקרא בשם אל לפי שהוא הנח העליון, וגם נקרא בשם אלהים, לפי שהוא בעל הכחות כלם כאשר באר

המבאר לספר בראשית. והנה בפסוק הזה השם הראשון הוא ק"ש, ואשר השמות המה שול. (ו) אלהים אהם, לדעתי בנונה אני אמרתי כי יונן שמום כבני הלהים ובני עליון (ומלת בני

מושך עלמו ויחר עמו) והמה הנפילים אשר מעולם אנשי שם, אכן אך כאדם תמותון. (ז) וכאחד השרים תפלו, גם לדעת הרמב"ן השרים הוא לקריאה, ולדעתי מלת אדם עומדת במקום

שנים ועניו אתם השרים כאחד האדם (וכמו כמעט שכב אחד העם, כלומר הפחות והגרוע) תפלו, ויתורגם: (ח) קומה אלהים שפטה הארץ, כי-אתה תנהל בכל-הגוים: (ח) שפטה ארץ, סיים נמה דפתח, בקרב אלהים ישפטו.

פב

ערמאהנונג אן אונגערעכטע ריכטער.

(א) פואלם אכף'ס.

גאָטט שטעהט דא אין געטטליכער געמיינע;

ער ריכטעט מיטטען אונטער ערדענגעטטערן.

(ג) „וויא לאַנגע וואָללט איהר אונרעכט ריכטען?

„דער שולדיגען פּערזאָן אַנועהען?

(ג) „שאַפֿט אַרמען רעכט אונד וואַזען!

„ערקענט דעם עלענדען דעם דירפֿטיגען אונשולד!

(ד) „עררעטטעט אַרמע אונד כּעדּרענגטע!

„כּעפֿרייעט זיא אויס רובֿלאָזער האַנד!“

(ה) ניין, זיא אַכטענס ניכט, וואָללענס ניכט ערקענגען,

וואַנדעלן אימטערהין אים פֿינסטערן.

זאָ מוס דעם לאַנדעס גרונדפֿעהטע וואַנקען!

(ו) צוואַר שפּראַך איך: גאָטטער זייד איהר!

דעם העכסטען זעהנע אַללצומאַל!

(ז) אַלליין איהר שטערבט, וויא מענשען;

איהר פֿעללט הין, טראַנגען אַללע!

* * *

(ח) אויף! גאָטט! ריכטע דוא דען ערדבאַלל,

דען דוא ביוט ערבהערר אַללער וועלט!

גע

פב (א) מזמור לאסף,

יזכן שהשורר

האיהי ראה דמעת העשוקי'

משופטי בליעל ולבנה אותו

רוח חלבים להזכיר את

הדיינים האלו על פי ה'

גם להראות להם שכלותם

אשר הם משיזים את

נפשיהם בשקיתותם, ובסוף

יקרא חל ה' צענור העשוקי'

החלה שיקום הוא למשפט

ויילם: בעדת אל, עדת

הדיינים נקראת כן צענור

שהיא עושה את שליחותו

בעולמו לעשו' משפט ולדק',

אשר הם מוסדות היסוד,

ולעשות שלום בין הבריות

כמו שהוא עושה במרומיו,

ר"ל בהיטירה כלה ונכל

העולמו, ומטעם זה יקראו

השופטים ג"כ בשם אלהים

כדנתיב עד האלהים ינא

דבר שניהם, להיותם אלהי

הארץ, תנין מזה נוות

הר"מ ז"ל. בקרב אלהים

ישפוט, עומד ביניהם

ומוכיח אותם על רשעתם,

וזה שאומר להם עד מתי

וגו': (ג) שפטו דל, קחו

משפטם מצעלי ריבם: ורש

הצדיקו, אם הוא לדיק

בריבולת תיראו ולא תשא

פני קינוי' רשעי'. (ד) פלטו

דל, נפש שפטו דל בממון

(האב"ע): (ה) לא

ידעו, מכאן ואילך דברי המשורר, אשר הק"נה עומד בתוכם ומזהירם, והם אינם רונים לדעת ולהבין דבריו, כי אם יהחלבו, מוליכים את עצמם תמיד בחשיכה ולא ילכו באור האמת, ואחרים אמרו כי השומד יעור. ימוטו, על ידי זה כל מוסדות הארץ אשר נה הוקמו לשופטים: (ו) אני אמרתי אלהים אהם, באמת וראוי' לשמש, ובני אלהים עלין כלנס, מלשון בני בכורי ישראל, כלומר אתם חניבים לו להיותכם שומרים את משמרתו: (ז) אכן, אשר חד מן חנניו טעמו נכל מקום אך כן והנח תמורת הדגש. באדם, שכלי המדרגה. המותון, ולא יעלה זכרוניכם לעונה. השירים, ה"א הקריאה, ושעור הכתוב לדעת הר"מ, אשר אתם עתה שרים וגדולים הנה הפ לו ותלכו לאצדון כאחד, כלומר כלנס יחד ונאיש אחד, וקראם הר"מ (טירטנגען) להיותם מושלים אכזרים ואנשי בליעל: (ח) קומה אלהים שפטה הארץ, קח משפט העניים והכועקים חמם מידי הרשעים שופטי עול ככל מקום שהוא באיזה גוי שיהי' (מדברי ר"ג בן מלך). כי אהה הגחל בכל הגוים, כלם נחלחך וקנינך כי אתה בראתם ותרכה בקיומן אשר אי אפשר בלי לדיק משפט ומישרים:

פג

חפלה שיושיענו ה' מיד אויבנו הנלחמים עלינו.

(א) שיר מזמור לאסף:

(ג) אלהים אל-דמי-לך
אל-החרש ואל-השקט אל:

(ג) כי-הנה אויביך יהמיון
ומשנאיך נשאו ראש:

(ד) על-עמך יערימו סוד
ויתיעצו על-צפוניך:

(ה) אמרו רכו ונכחידם מגוי
ולא-יוכר שם-ישראל עוד:

(ו) כי נועצו לב יחדו
עליך ברית יכרתו:

(ז) אהלי אדום וישמעאלים
מואב והגרים:

(ח) גבל ועמון ועמלק
פלשת עם-ישי צור:

גם

כי לאלהים וגו', ויהי השיר שלפנינו מזה הגן הנקרא בשם אביו, ואחריו נתיב (שם שם י"ט) ויקומו הלויים מן בני הקהתים ומן בני הקרחים להלל לה' אלהי ישראל בקול גדול למעלה, ויהי זה על שיר מזמור לבני קרח דלעיל (שיר מ"ח). אמנם לא ידעתי איך לבנון עמם ברוח קדים תשבר וגו' (שם ח') בהיות שהתשועה היתה על אופן אחר שנתן ה' מארבים עליהם ולחמו זה בזה וינגפו, נזכר (דה"ב כ' כ"ב) אם לא נאמר העמם (נמו שהביא הוא בעלמו שם על ענין גוג ומגוג) שנפלו שם כלם חללים נאלו הוכו ברוח קדים עזה שתשבר אניות תרשיש, וזה בחוק. ולדעת חכם אחד יהיה כוונת השיר על כל האויבים שנלחמו עם דוד פעם אחר פעם

פג (ב) אל דמי לך. אל תתן שתיקה לעוותתינו שאויבנו מריעי' לנו: (ו) עליך ברית יכרתו. ברית זו אינה אלא עליך להשכיח את שמך שאת' קרוי אלהי ישראל ומאחר שלא יזכר ישראל אף שמך הגדול אינו נזכר (כך מלאתי): גם

באור

פג (א) שיר מזמור לאסף, יתכן חבורו על אותה המלחמה הנזכרת כבר לעיל (שיר מ"ח) אלא שחבור שיר מזמור לבני קרח הי' אחרי התשועה ממנה וחבור שיר מזמור לאסף על החלטה, ויתכן שהיתה המלחמה הזאת בימי דוד, ולדעת רד"ק היתה זאת המלחמה הנזכרת (ד"ה ב' ב') בימי יהושפט כשצאו עליו בני שעיר ועמון ומואב והיו עמהם גוים אחרים שהיו שבטים וקרובים זה לזה אע"פ שלא נזכרו שם בפרט ע"כ. ויש לסייעו ממה דכתיב (שם שם י"ד) ויתחיל וגו' מן בני אסף היתה עליו רוח ה' בתוך הקהל וגו' ויאמר כי לא לבס המלחמה

המעמר

פג (א) שיר מזמור לאסף, לדעתי השיר הזה בשיר פ' (עיין שם בהמעמר) בימי שפוט השופטים נאמר, כי בימים ההם נאשר חין מלך בישראל באו כל העמים אשר סביבותיהם לשלול שלל ולבזו בזו, וכבר נזכר בנדעון כי עלו מדין ועמלק ובני קדם לשחת את הארץ (שופטים ו' ג') וא"כ נאמר כי תקון השיר הזה הי' בימי שופט אחד אחרי גדעון כאשר פשטו גדודי עמים רבים בארץ, ולזה הזכיר הנלוט של ברק וגדעון, כי עוד היו המלחמות האלה מודעות בכל הארץ, אולם בימי דוד ואף כי בימי יהושפט יש לספק אם ידעו עוד מי היה ע"ז ובלמונת, כי בערב וז"ל היו להם לזכרון שמות הנקומות, יקב ואב וז"ל עורב (שופטים ז' כ"ה).

תהלים פג

פג

באור לא

געבעטה אום רעסטונג פֿאָן דען פֿיינרען. וועלכע שטרעבען אונ צו אונטערריקען. (א) געזאנג אספֿ'ס, צום זאמענשפיעל.

(ב) גאָטט! שוויגע ניכט!

(וויא ניכט זאָ רוהיג,

ניכט זאָ שטיללע, גאָטט!

(ג) זיעה, וויא דינע פֿינדע טאָבען,

דינע האַססער דאָן הויפט ערהעבען;

(ד) (שמיעדען היימליך רענקע

ווידער דינע נאַציאָן,

ראַטהעלאַגען ווידער דינע געשיטצען,

(ה) (שפרעכען: „וואָהלאַן! וויר ראָטטען זיא אויס!

„קיין פֿאַלק מעהר!

„דער נאַמע ישראל ווערדע ניממער געדאַכט!“

(ו) זאָ האַבען זיא אים ראַטהע בעשלאַססען,

אין איהרעם בונדע ווידער דיך;

(ז) אדום'ס אונד ישמעאל'ס היטטען,

מואב אונד דיא הגרים,

(ח) גבל, עמון אונד עמלק,

פלשתים זאַממט דען בירגערן צור'ס.

איה

לא בפעם אחת, וטעם
נועלו לב יחדו אינו אלא
ד"מ כאלו נועלו, וכן נועלו
עברו יחדו דלעיל (שיר
מ"ח), וגם זה נראה רחוק,
מלבד שלא נזכרו שני מלכי
ארם טובה ודמשק אשר
הם היו האויבים היותר
חזקי' ונוראי' באנשי מלחמו'
המלך דוד, ולכן נראה כמו
שאמרנו שהיה מלחמה מה
בימי דוד שאינה נפרטת
בכתוב: (ב) אלדמי, אל
יהי דמי לך, שם שענינו
שתיקה: (ג) יהמיון, ענינו
היפך ההשקט, ובהיות
שכונות המיונס על עמך,
אל תשקט גם אתה:
(ד) יערימו, פירשום לשון
ערמה, ויהי' אס נן הטעם
יערימו ערמת סוד ואני
אומר שהוא ל'קבוץ ואסיפה
מטעם נערמו מים כלומר
סוד אחר סוד ונטעם סוד
נכלל ענין עלה עם ענין
סתר, ולכן יפה אמר

הראב"ע שהקביל לפוניך נגד סוד ללכות המליכה. צפוניך, על ישראל הנקראים ריעים
וחנינים למקום מטעם כי לפנוי בסוכה יסתירוני בסתר אהלו דלעיל (שיר ב'), ובלזה
על דרך משל ממנהג ארצות המזרח בימים ההם כשאחד הי' מתגורר בארץ אחרת הנה זה
אשר אסף אותו בלל קורתו, או שהי' רעו מקדם או שמלא עתה חן בעיניו לכנות עמו בבית ריעות,
מלבד שהיה מטיב עמו ונתן לו כל לרכיו הי' גם מגין בעדו שלא יקרהו שום אסון והיזק והיו
נזהרים מאד בזה הגמול, כמו שמלינו במעשה דלוט ובמעשה פלגש דגבעה ועוד רבות כהנה
בספורי הקורות לאמותם לגויהם, והיו קורין אותו בשם בריח הלך (גאטפריינדטשאפט), וכן
כל מי שזוכה להיות רכוי להשם ב"ה מעלה עליו כאלו נכנס בבית עמו להסך ולהגן בעדו, וזה
טעם אשרי תבחר ותקרב (שיר ס"ה ה') וטעם מי יגור באהליך (שיר ט"ו א'), וטעם אגורה
באוהלך עולמים (שיר ס"א ה') ודומיהם, כולם מזה הדרך של ריעות ואחיה שזכרנו, וכן יכנה
המשורר כאן שם לפוניך על ישראל להיותם ריעים למקום כי הוא הבטיחם שלא ימאסם ולא
יגעלם להפך בריתו אתם, וכן תרגם הרב, ויש פותרין אותו מלשון ולפונך תמלא בטנם (שיר י"ז)
שהוא מענין מטמון, להיותם נקראים עם סגולתו: (ה) אמרו, אלה לאלה. מגוי, מהיות גוי:
(ו) עליך, כי שמך נקרא עליהם: (ז) אהלי אדום, דרך מליכה במקום יושביהם, וכל דירה
נקרא' אהל או סכה אף שהוא בנין עץ או אבן על שם הדורות הראשונות אלא שעקר הטעם
על הישמעאלים שזכר, שהם היו שוכנים גם בימים ההם באהלים והיו נוסעים בכל שנה ושנה
ממרה למרה כנודע. או אפשר שגם יושבי אדום היו אנשי מקנה כהישמעאלים ואם שלא נזכר
בפירוש: והגרים, הם אשר ישבו על פני מזרח לגלעד ואשר עשו מלחמה בימי שאול עם בני
ראובן וגד וחזי שבת המנשה כנזכר (ד"ה א' ה'): (ח) גבל, הוא הארץ הגבלי הנזכ' ביהושע
(י"ג ה') אלא הלבנון והוא בגבול הלידוני כדמשמע מס' מלכים (א' ה' ל"ב) ובוני חירום והגבליים:
עם יושבי צור, ממה שמלינו שקירם מלך צור הי' אוהב לדוד כל הימים יתחייב היות המלחמה
הזאת בימי אביב אביו שמלך עד שלשים ושלש שנה למלכות דוד בידוע מספורי ימות עולם,
וקירם בנו לא מלך כ"א זמן מה קודם שהניח ה' לדוד מכל אויביו מסנבים, וכן משמע ג"כ מס'
שמואל

(ט) גם אשור. אף אשור שהיה נזהר עד היום משאר ענה סבלה ולא יתחבר עם מרעים כמה דלת אמר (בראשית ד') מן הארץ ההיא ילא אשור שילא מענת דור הפלגה. כאן נלוה עמם ועזרם לרעה: (נפירושים אחרים מזאתי כן). גם אשור נלוה עמם וגו' גם זה נהיה מחבב מתחלתו מע"ט שפירש מעלת נמרוד שאל מן הארץ ההיא ילא אשור אף הוא חזר להיות רשע לכך נשתחף להחריב ביתך. בראשית רבה: היו זרוע. כל אלה נתנו כח ועזרה למואב ועמון שכנינו לבא עלינו (י) עשה להם כמדיון. ע"י ג' דעון: נסיסר' ע"י ברק: (יא) נשמרו בעין דאר. איני יודע אלו מן החלמיו היתה בעין דאר של ג' דעון או של ברק: היו דומן. זבל מסור. ת"י: (ג) אשור אמרו. הגיים האו האמורי למעלה אדום וישמעאל וכל חביריהם: נירשה לנו את נאות אלהים. את נוח בית אלהים: (יד) שיתמו כגלגל. ובקש הנדפים מסני רוח ומהו גלגל הוא ראשי קולי הסדה הקרויים קרדונ"ש בלע"ז. וכשגיעין ימי החורף ניתקיס והשחתים מחליה' ופורחין מעט מעט ודומה אותו הניתק מהם כמין גלגלי אופן עגל והרוח מול כתי: (טז) ובסופתך. טורבי"ליון בלע"ז:

(ט) גם אשור נלוה עמם
 היו זרוע לבני לוט סלה:
 (י) עשה להם כמדיון
 כסיסרא כיבין בנחל קישון:
 (יא) נשמרו בעין דאר
 היו דמן לאדמה:
 (יב) שיתמו נדיבמו כערב וכזאב
 וכזבחה וכצלמנע כל נסיבמו:
 (יג) אשר אמרו
 נירשה לנו את נאות אלהים:
 (יד) אלהי שיתמו כגלגל
 כקש לפני רוח:
 (טו) כאש תבער יער
 וכלהבה תלהט הרים:
 (טז) כן תרדפם בסערה
 ובסופתה תבהלם:
 (יז) מלא פניהם קלון
 ויבקשו שמת יהוה:
 (יח) יבשו ויבהלו עדי עד
 ויחפרו ויאבדו:

וידעו

ב א ו ר

שמואל הרואה, כי אין מוקדם ומאוחר בשפירי הקדש: (ט) אשור, לא היתה עוד ממלכה גדולה בימי דוד כבימי עוזיה יותם אלו חזקיהו, אבל היתה נחלקת לכמה ממלכות קטנות, ובתוכם מלכות רחוב בנזכר (בראשית י"ג) מן הארץ ההיא ילא אשור ויבן את נוח ואת רחובות

ה מ ע ר

(יד) כגלגל, פירש"י גלגל הוא ראשי קולי הסדה הקרויים קרדונ"ש בלע"ז; chardons (ריסטען). (ד"ה). (טז) ובסופתך, טורבי"ליון בלע"ז; toubillon (וירבענא וויר) עיין בהעתקות מלות בלע"ז במשלי ס' כ"ן.

תהלים פג

באור לב

(ט) איהנען טראַט אויך אשור בייא, ויאַרד דען זאָהנען לוט'ס צום אַרמע.

(י) טהוע איהנען, וויא דען מדינים, וויא סיסרא, וויא יבין, אַם באַע קישון.

(יא) געשלאַגען וואורדען זיא בייא עין דאר, אונד דינגטען דאָ ערדרייך.

(יג) * דיא דאָ שפּראַכען: „גאָטטעם וואָהנונג, עראַבערן וויר פיר אונז;“

(יד) * לאַם איהרע פירשטען זיין וויא ערב אונד זאב, וויא זבח אונד צלמונע, איהרע גראַסען.

(יז) גאַרט! וויא ווירבעל מאַע זיא, וויא שטאַפּפעלן פֿאַר דעם ווינרע;

(טו) וויא בליטץ דען וואַלד ענטצינדעט, וויא פֿלאַמע אויף געבירגען לאָדערט:

(טז) אַלזאָ פֿערפֿאַלגע זיא מיט דיינעם וועטטער, אונד ענגסטיגע מיט דיינעם שטורמע זיא!

(יז) לאַם איהר געוויכט פֿאַלל שאַנדע זיין, דאַס זיא דיך זוכען לערנען, עוויגער!

(יח) לאַם זיא זיך שעכען, אויף אימער בעשטירצט, צו שאַנדען ווערדען, צו גרונדע געהען,

אינד

עיר וגו', ועליה כוון המסורר שהיא היתה זרוע לכני לוט, כדכתיב וישלחו בני עמון וישכרו את ארם בית רחוב וגו': (י) כמדון, במלחמת גדעון: (יא) בעין דאר, הוא סמוך לתענה ומגידו בחלק מנישה כזכר בס' יהושע (י"ז י"ח), ושם נלחמו מלכי כנען וסיסרא כזכר נשיר' דבור'. היודומן לאדמה, הלמ"ד היא יחס החכלית כי חלליהם הרבים לח נקברו אבל היו מזלזלים את האדמה בדמם ובנשמים הנרקב, וזה שרגם הרב (יז) דינגטען דאָ ערדרייך (יב) שיתמו נדיבמו, דרך לחות כמו ותרחקות הילד (הראב"ע), וכן תרגם הרב, ויונחן תרגם שוי יתהון ורבוניהון, והראשון הוא הנכון, כי כן ידמה הנמשל לשל, וגם יעיד עליו הכפל: (יג) אישר אמרו, ט-ס המשך הנחובים נדיבי חותן אשר אכרו נירשה וגושר שיתה כעורב וכחז וגו',

והכוונה על מלכי האומות שזכר לעיל. גאוח אלהים, כמו נווח, כי אותיות אלו נראות ונעלמות מתחלפות (הנ"ל), וכן תרגם הרב, ויונחן תרגם ית כל עדות אלהים, פרשהו מלשון נאוח: (יד) שיתמו כגלגל, כוח גלגל שסובב סובב מתנועע תמיד ולא ישקוט, כן יהיו נרדפים תמיד כגלגל מלוח מנוחה, כן תרגם הרב, והוא הנכון בעבור ה"א הידיעה, כי חס יהיה גלגל הנרדף מטעם וכלגל לשני סופה, דהיינו שם עלם מה כמו קש, הי' מן הרחוי להבט' נשוא כמו הזכר וכמו הכפל. ובקש לפני רוח, משל על מהירות וחזקת הרדיפה, ומשל הגלגל על תמידית הרדיפה וכמו שזכרנו כי החלפת הרדיפה תהי פתאום, וכן יתמיד עד שיכלו לגמרי ויאבדו, ויוסף המסורר במליכה לאמר: (טו) באש, של ברק, תנער יער פתאום שתרד בעץ אחד ומשם תלח ותאכל כל העצים עד שנעשי' להבה אשר תלהט הרים, כלומר עצים ועשבים של הרים רבים הסמוכות זו לזו, עד שנשרפו כלם, ולפ"ז הטעם יהיה המחמר הראשון מעין משל הקש, שהוא המהירות והשני מעין משל הגלגל שהוא התמידות והכליון הנשור, ופתח כמה דסיים. הבער, יוכא, ומלת תלהט לעד, כי הוא הכפל, ולפי שהלהבה תעלה עץ העצים והעשבים אשר על ההרים, אמר במליכתו שהיא תאכל את ההרים ותעלם כלבת אש ל-בית עי"ז חוק הפעולה, וגם בזה תשגב המליכה בנחרו גדליקת עני ההרים להיותם גנובים וכשתבער גם שלהבת מגולה יותר כן לעין החושי כן לעין הדמיון: (יז) קלון, לשון בוש, או מטעם וקלה ונזהה, או מטעם קלוי נאש כי המתבייש יהיו כניו נאש, (מדברי רד"ק) וכן תרגם הרב. ויבקשו שמך, כבר הערנו שעקר ט-ס שם על העצם המעמיד בדבר ומגדילו מכל זולתו, (ינרתיב עוד הדבור בזה אי"ה במקום אחר) ולכן פירושו גם כן, יבקשו נדעת אותך ולהכיר דרכיך, וכתרגום הרב: (יח) יבושו וגו', או יבושו וינקשו, או יבושו ויבהלו כלומר מכיך נהם תסבב שקלחתם יתעוררו לבקש אותך, והשאר אשר יעמדו נרשעו המה יאבדו לגמרי. ויחפרו, ענין חפר דומה לענין שם ההפוך חרף, כתרגומו נאן, ובמלוק

ר ש י

פד (ב) מה ידידות משכנותיך. כמה אהבו' ומכיבות משכנותיך: (ג) נכספה. נחמדה: כלתה. נחאחה כמו (שמואל ב' י"ד) ותכל דוד המלך ללאת אל אבשלום: למכרו' ה'. כי חרבו ועל הגלות אמרה: לבי ובשרי ירגנו. יתשללו על זאת: (ד) גם לסור מלאה בית. בחרבנו קננו בו הפורים. ומדרש אגדה בבנינו מדבר והכפוי' היא כנסת ישראל: אשר שמה. שמה: (ה) אשרי. מי שיגיע עוד ליטב בביתך ועוד יהללך בתוכו: (ו) עוז לו בך. אשר שם אותך עוז מנטחו: מסלות בלבבם. מחשב בלבנו מסלות דרכיו ליישר

ב א ו ר

ובחליף אותיות השפה יהי' דומה לענין חוד מטעם המלבין פני חבירו, ואין כאן מקומו להאריך בזה: (יט) וידעו, אלו ואלו. כי אחה שמך וגו', הנכון בשעור הכתוב הוא כדעת הפנס רבי יעקב אבנדאנה, כי אחה אשר שמך ה' לבדך הוא עליון על כל הארץ. ה' לבדך, טעמו נטעם ה' אחד, וכבר הערנו ע"ז לעיל (שיר נ"ח): לבני

ת ה ל י ס פ ג פ ד

(יט) וידעו כי-אתה שמך יהוה לבדך עליון על-כל-הארץ:

פ ד

חאותו לבא להצרות ה'

(ח) למנצח על-הגתית לבני-קרח מומור:

(ג) מה-ידידות משכנותיך

יהוה צבאות:

(ג) נכספה וגם-כלתה ונפשי

להצרות יהוה

לבי ובשרי ירגנו אל אל-חי:

(ד) גם-צפור ומצאה בית ודרור יקן לה

אשר-שתה אפרתי

את-מזבחתיך יהוה צבאות

מלכי ואלהי:

(ה) אשרי יושבי ביתך

עוד יהללך סלה:

(ו) אשרי אדם עז-לו בך

מסלות בלבבם:

עברי

ה מ ע ר

פד (א) לבני קרח, כבר אמרנו לעיל שיר מ"ב, שגם שיר זה והנא חנרו אחד מן המשוררים אשר עמד לשרת את ה' בקדש והגלה עם הגולה לנבל, ולכן נכספה וגם כלתה נפשו לשוב אל ארצו ואל בנו והלויג מול רעיוניו כל מחמדיו שהיו לו בימי קדם כאשר עלה בהמון מוגג למכרות בית ה' לעבוד עבודת הקדש.

(ו) מסלות בלבבם, לדעתי הנכון כמו שפאר הראב"ע, שאין בלבם לא חפץ ולא מחשבה כ"א המסלות העולות בית אל, ויתורגם: (דיו חן ויהרעץ העלען, כור חן יענע שטרחסטען [כטך ירושלים] דענקען).

(יט) אונד ערקענגען, דאס דוא, עוויגער! איינציגער!
דער העכסטע זייעסט אין אללער וועלט!

פד

זעהנוכט נאך דעם טעמפעל.

(ח) דעם פֿאַרזענגער אויף דער גחיה, פֿאַן דען נאַכקאַמֿ
מען קרח'ס; איין פּוּאַלם.

(ז) וויא ליעבליך זינד דיינע וואָהנונגען,
עוויגער! דעם וועלטאַללס הערר!

(ג) מיין הערץ פֿערלאַנגט, שמאַכטעט
נאך דעם עוויגען פֿאַרהאַף,

וואַ גייסט אונד פֿלייש דעם גאָטט דעם לעבענס ייִבֿצען.
(ד) דער פֿאַגעל פֿאַנד זיין הויז, איין נעסטויך דיא שוואַלבע,

איהרע יונגען דאָ צו העגען,

איך דיינע אַלטאַרע, הערר דעם וועלטאַללס!
מיין קעניג אונד מיין גאָטט!

קאָהר

(ה) „הייל דען בעוואָהנערן דיינעם טעמפעלס,
„זיא פּרייזען דיך אָהנע אונטערלאַס.

* * *

(ו) הייל דעם, דער שטאַנדראַפֿט איזט דורך דיך;
דיעס מאַכט אין איהרעם זין געכאַהנטע שטייגע.

זיא

פד (א) לבני קרח,
קלת מהלויס היו
בירושלים וקלתם בערי
מגרא ועוליס שס לפעמים
בשנה וזה המזורר מבני
הקרחי א' מהס. והיה
מתאזה במקום הארון
והמוזבח. (ג) בכספה וגו',
כלתה יותר מנכספה והיא
התאזה העלומה מאד
מעטם לכלות נפש: לחצרו'
ה', אשר שס לבי ובשרי
וגו'. ובשרי, כי מתוך
שמחה גדולה יתדשן ויתחזק
גם הבשר, וקבלת הטובה
בשמחה היא הרנן והתודה
האמתית, או יהי הטעם
שנאשר ירנן יתנוועע מרוב
שמחה בכל אנריו ועלמותיו.
ירננו, טעם העתיד כטעם
אעבור בסך דלעיל (שיר
מ"ב), שנאשר יהיו שס כן
דרכם לרנן חמיד: (ד) גה,
הי' לי התענוג והתועלת
כאשר מלאתי את מזקותיך
להשחות שס לפעמים כמו
כפור אס מלאה קן לה
אשר שס שחה אפרוחיה,
כזה שכל הר"מ לבאר
טעם הכתוב, ומה נעים
המשל הזה לדמות בו
עולם תשוקת המזורר אל
מקום הקדש: ודרור,

יש עוף קטן נקרא כן על שם שהוא חפשי בין בני אדם ומקנן בנתיהם, והוא מכוונה בל"ח
(טווחובע): (ה) אשרי יושבי ביחד, הם הנהנים והלויים המוכנים לשנת בקדש, להתבונן בדרכי
ה' ותורתיו, והם יהללוהו כל עוד היותם בשירים ובמוזורים. והנה בעבור שצפסוקים
הקודמים ידבר מפרטי עלמו ונמאמרים האלה דרך כלל על כל השבט לכן הפרידו הר"מ לסמו
בתיבת (קאָהר): (ו) אשרי אדם, כיון שזכר אושר הנהנים והלויים, יוסף לאמר שמלבד זה השבט
הנה גם כל אדם יגיע אל השלישות הנרכה והאושר האמתי אס יתאמץ להבין נפשו אליה,
כי אז יסייעין אותו מן השמים, וישא משאו מן הולגי רגלים בחג האסיף אשר על הרוב נטרדים
בדרך בזהות שכבר התחילו ימי הגשמים והם מרוב חשקם לראות פני ה' במקום הקדש לא
ישגיחו אל הטרדות כלל וכלל. עוז לו, לעמוד נגד כל דבר שטנה מבלי הי' נדח מכוונתו.
בך, על ידך, כלומר ע"י שהוא בוטח בך. מסילוח בלבבם, של עוברי רגל אשר כבר עלה
על זכרונו, כי אף שהם נכרמים ללכת דרך הרים וסלעים וארמות מטרידות באבני נגף והדומה
לו, הנה מרוב החשק הנזכר, יהיו הדרכים האלו בלבבם כלומר במחשבתם כמו מקילות שהם
דרכי מישו' ואשר כוננו לעבו' עליהם מלאשן סופו סולו פנו דרך, וכן אותן העוברים

בעמק

ליישר את דרכו: (ז) עוברי בעמק הבכא. אות' העוברי על דרך והנס בעומקה של גיהנם צבני ויללה: מעין ישיתוהו. בדמעות עיניהם: ואף ברכות יעטה מורה. מזכרים ומודים לשמו ואומרים יפה דן אותנו ואמת דינו וברכות יעטה לנו המורים אותנו ללכת בדרך הטוב ולא שמענו לו: (ח) ילכו מחיל אל חיל. אותם הזכרים למעלה ושבנו בדרך אשר מסילות בלנס: מחיל אל חיל. מבית המדרש לב"ה וירא' לבאס וחיל' אל הב"ה צביון: (ט) שמעה תפלת. לבנות ביתך: (י) מגוננו. הוא בית המקדש המגין עלינו: והננו פני דוד משיחך. והסתכל בחסדיו ובטרחו אשר ערע וייגע על בניינו: (יא) כי טוב יום אחד בצרכך ולמחר ימות מלחיות אלף שנים במקום אשר: בזרתי הסתופף. על הסף ועל המזוז' לקורה מדור באהליו דשע. מלחיות דר בשלום באהליו הרשע להדבק בהם: (ב) כי שמע ומנן. יש לפתו' שמע כמשמעו. ומדרש תילים פותרו ל' סיני חומה: רכית

(ז) עֲבְרִי וּבַעֲמֵק הַבְּכָא
מַעִין יִשִּׁיתוּהוּ
גַם-בְּרִכּוֹת יַעֲטֶה מוֹרָה:
(ח) יִלְכוּ מִחֵיל אֶל-חֵיל
יִרְאֶה אֶל-אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן:
(ט) יְהוֹה אֱלֹהִים צְבָאוֹת
שָׁמְעָה תַּפְלֹתַי
הֲאֵוִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה:
(י) מִגִּנְנוּ רָאָה אֱלֹהִים
וְהִבִּט פָּנָיו מִשִּׁיחָה:
(יא) כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצִירֶיךָ מֵאֶלֶף
בַּחֲרָתִי הַסְּתוּפָף בְּבַיִת אֱלֹהֵי
מְדוּר בְּאֵהֶל־יִרְשָׁע:
(יב) כִּי שָׁמַשׁ וּמִגֵּן יְהוֹה אֱלֹהִים
יָחַן וְכָבוֹד יִתֵּן יְהוֹה
לֹא יִמְנַע טוֹב לַהֲלָכִים בְּתָמִים:
(יג) יְהוֹה צְבָאוֹת
אֲשֶׁר־י אָדָם בְּטַח בְּךָ:

למנצח

פתח בחתנה

רכית

ב א ו ר

(ז) בעמק הבכא, זה עמק רפאים שזכר בכתוב (ע"ב ה') אשר שם מקום עליו הנבא' והוא מלד דרומי מערבית לירושלים במקום שאין בו מים והעוברים האלה אף שהם למאים ישיתו העמק הזה בלנס למעין, ולא יגיתו על למאונם מעט שזכרנו לציל. גא, גאם המורה היורד עליהם

ה מ ע ר

(ח) מחיל אל חיל, גם פה נכונים דברי הראש"ע שהכוונה כי יפגשו דרכם תמיד חיל חוגגים אחר, עד אשר יראו אל אלמים צביון, ויתורגם: (חוכד פתן קטרטוטנע לור קטרטוטנע וזכא דערן זיא, ביו זיא גאטט חין ציון ערטויען). (ט) שמעה תפלת, והיא להשיב שנות עמו, ולכן אמר (י) מגננו ראה אלהים, והוא ב"המק אשר יגן בעד ישראל תראה כי שמש הוא: והבט פני משיחך, הוא הכהן אשר נור משפת ה' על ראשו והלך בגולה: (יא) מדור, לדעת החכם המבאך בתחלת המזמר שהמחבר היה באחת מערי הלויים בארץ, לא ידעתי לכוון מדוע אמר מדור באהליו רשע? אך לדרכי יולדק זה כי המזמר היה בארץ צבל ואולי היה בהיכל המלך (כאשר היו שם דניאל וצביריו) ואמר שאף שהוא בהיכל המלך, הנה בעיניו הוא אך באהל.

ת ה ל י ם פ ד

ב א ו ר ל ד

(ז) זיא וואללען דורכס דיררע בכא = טהאל,

אונד מאַען עס צור קוועללע;

רעגענגוס אים הערבסט איזט איהנען זעגענרייך.

(ח) זאָ וואללען זיא פֿאַן קראַעט צו קראַעט;

ערשיינען צו ציון פֿאַר גאַטט.

איינע שטיממע.

(ט) עוויגער, הערר דער וועלט!

הערע מיין געבעטה!

פֿערנים עם יעקב'ס גאַטט!

(י) שויה אויף אונזער שילד, אָ גאַטט!

זיעה אויף דיינען געזאלבטען!

(יא) אין דיינעם פֿאַרהאַף איזט איין טאַג מיר

(ווערטעהר, דען זאָנסט טויענד.

(ליעבער אויף דער שוועללע שטעהען

(אין מיינעם גאַטטעם הויז,

אַלס וואָהנען אין רובֿלאָזען היטטען.

(יב) דען זאָנני אונד שילד איזט גאַטט דער עוויגע,

האַלדזעליגקייט אונד עהר' גיכט גאַטט,

פֿערזאָגט קיין גליק דעם רעדליך וואָנדעלנדען.

קאַהר

(יג) עוויגער! דעם וועלטאַללס הערר!

הייל דעם, דער דיר פֿערטרויט!

ומשקית דרכס הנה הוא
יעטה וילביז אותס דרכות,
כלומר לא יאגיתו על מה
שהוא מטרידס עתה אכל
זכרו לכד הנרכות שיגיעו
להס ממנו והמורה הוא
הגסס המרוה את הארץ
אזר הזריעה שהיא מוד
אזר זמן האסיף: (ח) ילכו
מחיל אל חיל, כלומר
ומרוכ השק הזה יחוספו
בהס תמיד כח ללכת ולא
ייעפו עד אשר יראה כל
א' מהס אל אלהיס בליון,
מקיס מזוקסס זסס יתענגו
מרכ עוב. וכמו כן הוא
גס בנמשל אזכרו כי יתאמן
האדם להגיע אל השלימות
וישס מנעזו בה' שיעזרהו,
כי אז יודעו לו מסילות
ישרות בלכבו, ואף שהוא
עובר בעולם הזה בעמק
המנוכו והלכות והוא נגעי
בפלעי הזמן, הנה גס בה
יראה מעיני השועה כי
כלרף כסף במלרף כן
ילרפכו ה' להנחילו קיי עד,
ועל ידי הנשחון הזה יתרבה
צו כח ההשתלמות ויעלה

מידעה לדיעה עד אשר יבוא אל התכלית הנרצה להתענג על ה' ולקור באור החיים. ומה
נאה אף נעים המשל הזה הדומה מאד כן אל הנמשל כן אל מעמד המזורר עתה, אשר
גם הוא נוסף לבית אלהיו להתענג סס: (ט) ה' וגו', כיון שזכר בס' הקודס עיר המלוכה
יתפלל בעד מלכו אשר עמו חוסיס בללו שיגן ה' בעדו ויללית מלכותו. והנה בהיות התפלה על
איש אחד פרט היולא מן הכלל, ואיננה מעיקר כוונת השיר לכן מן הראוי שיסיר אותה קול אחד
מתוך מקהלות המזוררים, וילוח אותו רק כלי אחד מכלי המזמרות, היפך טעם מקהלות
שהוא סימן הכלל, וכן הפסידו הר"ם: (י) מגנגו, הוא האלך שיגן בעד העם, (הראב"ע),
והכפל לעד. משיחך, אתה נסכת מגיניו למלך, ומן הראוי שתעזרהו: (יא) כי, מוסס אל
מה שקודס התפלה, כלומר טעם התפלה הגדולה לתלריך הוא כי טוב יוס א' שס מאלף יוס
במקוס אחר מרוב הסתענגות סס על ה'. בחרתי הסתופף, לשנת על הסף בבית אלהי מדור
דירה שלימה ולחסות בלל אהלי רשע: (יב) שמש, משל ההשגחה וההטבה, מטעס ואין
נסתר מחמתו דלעיל (שיר י"ט). ומגן, הוא משל ההצלה, וכל זה ביד ה' ואין ביד סוס קנין
אחר, גס הן וכבוד יתן ה', לבדו ואין אחר, ואס אזכה להס לא ימנע' ממני, כי הוא לא
ימנע טוב להולכיס בזמים, ולכן מה לי לבטוח בדברי הבל שאין בס מועיל אין לי סלק
ונחלה כי אס בה', ובו אשים מנעזי: (יג) אשרי אדם, כלל היולא מתוכן השיר, והנה
יהי' טעם מקהלות הא' בתוך השיר על כלל הלויס יושבי בית ה', וטעם מקהלות הב'
בסוף השיר על כלל העם, כי כל מי שנוטח בה', והולך תמים יגיע אל האור וההשתלמות:

פ ה

הפלה לאל שישׁיב שבות יעקב במהרה וישׁיב אוחנו לארצנו.

(א) לְמַנְצֵחַ לְבְנֵי־קֶרַח מוֹמֹר:

(3) רְצִיתָ יְהוָה אֶרְצָה

שִׁבְתָּ שְׁבוֹת יַעֲקֹב:

(ג) נִשְׂאתָ עֵוֹן עַמֶּךָ

כַּסִּיתָ כָּל־חַטָּאתָם סֵלָה:

(ד) אֶסְפֹּתָ כָּל־עֲבֹרֹתֶיךָ

הַשִּׁיבוֹת מִחֵרוֹן אִפְּךָ:

(ה) שׁוּבוּנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ

וְהִפֵּר כַּעֲסֶךָ עִמָּנוּ:

(ו) הִלְעוֹלָם תִּאֲנַף־בָּנוּ

תִּמְשֹׁךְ אִפְּךָ לְדָר וְדָר:

(ז) הֲלֵא אַתָּה תָּשׁוּב תַּחֲיִינוּ

וְעַמֶּךָ יִשְׁמַחוּ־בְךָ:

(ח) הֲרֵאֵנוּ יְהוָה חֲסִדֶּךָ

וַיִּשְׁעָה תַּחֲן־לָנוּ:

(ט) אֲשַׁמְעָה מִה־יְדִבֵּר הָאֵל יְהוָה

כִּי־יִדְבֹר שְׁלוֹם אֶל־עַמּוֹ וְאֶל־חֲסִידָיו

וְאֶל־יְשׁוּבוֹ לְכַסְּלָהּ:

(י) אֵךְ קָרוֹב לִירְאוֹ יִשְׁעוֹ

לְשֹׁכֵן כְּבוֹד בְּאֶרְצָנוּ:

ח ס ד

שביח קרי

ואמת ושלום יאהבון, ולזה אמר אך קרוב ליראיו ה' לשכון כבוד בארלס אם לך ואמת נפשו זגו, וא"כ אין להוציא מלת אך מפשוטו, ואמר שאם האמת מארץ חלמה, אז לך משמים נשקף, ולך ענינו פה האשר וההלכה כמו ושחקים יזלו לך (ישעי' מ"ה ח') שהוא עומד מול תפוח ארץ ויפרו ישע, כי כמו שנאמר עון על העול ועל גמול הרע המסונב מאתו, כן יאמר לך ולדקה גם על האשר וגם על גמול העוב, ובאר הלך הזה באמרו, גם ה' יתן הטיב (והוא גט)

פ ה (ב) רלית ה' ארלך וגו'. אם שנת שנות

יעקב ונשאת את עונם ולכית חטאתם ואספת עברתך מהם והשבו עמך מזרון אפק אז רלית ארלך ועולמך מזרל' וכל זמן שלא תעז'זת אין ארלך ועולמך מתרלה: (ה) שובנו. שוב אתה והשיבנו: (ו) הלא אתה. סופך ששוב תחיינו שהרי הנטזתנו כן על ידי נביאך: (ט) אשעה מה ידבר. אזכה לשמוע מה ידבר הקב"ה כשידבר שלום אל עמו: לכסלה. לשטות לחטוף

ה מעמר

פ ה (א) לבני קרח, כתב הראב"ע ז"ל המזמור הוא על גלות בבל גם על גלותינו בדרך נבואה, והניחו לזה לפי שהוא פירש שנת את שנות יעקב על בית שני. והחכם המבאר בארזה על ימי דוד, עיין בדבריו; ולדעתי הכוונה על חזקי בני מלך אשר לבד כל ערי יהודה וזלת ירושלים (כזכר במלכים ובד"ה) ובדאי הולך רבים בגולה, וכאשר נפל שדוד ונכנע מלכו' אשר אין ספק כי רבים מהגולים ההם שבו אל ארלס, אולוי גם מעשרת השנטיס שבו וחסו בלל המלך האדיר חזקי'.

(י) אך קרוב, כוונת והמשך הפסוקים מבאן עד סוף השיר יראה לי באופן הזה, המשורר בא להודות את עמו כיה' יחיש להם הגאול' ויביאם אל הר קדשו, אם אך המה ייעינו מעלליהם

ת ה ל י ם פ ה

ב א ו ר ל ה

פ ה

ביטטע אום וויעדערבריינגען אין דאז געלאָכטע לאַנד.

(א) דעם זאַנגמייסטער פֿאַן דען זאָהנען קרה'ס, איין פּוּאַלם.

(ב) פֿאַרמאַלס ליעכטעסט רוא, עוויגער! דיין לאַנד, בראַכטעסט אָפֿט צוריק דיא געפֿאַנגענען יעקב'ס.

(ג) דייעם פֿאַלקעס מיסעטעהאַט האַטט רוא אָפֿט פֿערגעבען, אַללע זיינע זינדען אָפֿט בעדעקט.

(ד) פֿאַרמאַלס צאַנסט רוא דייען גרים צוריק, ליעסעסט דייעם צאַרנס גלוטה ערלעשען.

(ה) אַך! טרעסט' אויך אונז! גאַטט! אונזער הייל! לאַס אַב פֿאַן דייער אונגנאַדע איבער אונז.

(ו) וויללסט רוא עוויג מיט אונז צירנען?

זאַלל דיין גרים זאָ פֿאַרטגעהען פֿיר אונד פֿיר?

(ז) ווירסט רוא אונז נייע ערקוויקען וויעדער,

דאַס איבער דיך דיין פֿאַלק זיך פֿרייע?

(ח) אַך הערר! ערצייג אונז דייע גנאַדע!

(שענקי אונז דייע הילפֿע וויעדער!

* * *

(ט) איך האַרע—וואַס ווירד ער שפרעכען, יאָגט דער עוויגע?

זעליגקייט פֿערהייסט ער זיינעם פֿאַלקע, זיינען פֿראַממען;

נור דאַס אויף טהאַרהייט זיא נייע וויעדער געראַטהען.

(י) יאָ דענען, דיא איהן פֿירכטען, איזט זיינע הילפֿע נאָהע.

העררליכקייט זאַלל וויעדער אין אונזרעם לאַנדע וואָהנען.

ליע=

* * *

פ ה (ב) ר צ ח, ה נה

החלק הא' מזה

המזיזור הוא הפלה על עם

ישראל לעמות בלרה בארלם

שיזיעה' את עמו ואת

ארלו, כאשר הושיעם בנימי

קדם. שבה, מהפעלים

העומדים והיולאים, והוא

דבר מבוחר כבר, שבוה

יעקב, כמו אחרי מות שאול

שיזונו היהודים את עריהם

ונסו מעבר לירדן שזכרו

בשיר פ' ונימי דוד שבו

לארלם: (ד) אפסח כל

עברהך, יפה פירשו הראב"ע

מלשון אספו נגהם, כי

קרני האור היולאים מתוך

הכוכבים מתפשטים אנה

ואנה סביבם לכל הפאות,

וידמה גם המזורר שיפסוק

נגהם על ידי שימשו את

הקרנים האלו לתוכם ולא

יתנום ללאת ולהתפשט,

וכן טעמו כאן כאלו אסף ה'

בחסניו כל העברה שהיתה

מושלט על הארץ הזאת

וסגר איתו באולרותיו לבלתי

לאת עוד להזיק, וכן תרגם

הרב (לנגסט זוריק).

השיבוה, אפך מקרון,

מנלתי חרות עוד, והוא

גם המועל מנעלי הה"א (הראב"ע והרד"ק), והרב תרגם כפי הענין: (ה) שובני, תרגם הרב מלשון

בשונה ונחת: (ו) הלא, הה"א לשאלה כה"א הלעולם בנ' הקודם, היהי' זה שלא תשוב חסינו, ועמך

ישמחו בך. וי"ו המזכרת נסנה, ובתרגום הרב: (ט) אשמעה, זה החלק הב' מן השור, והטעם כמו

שכתב הראב"ע וז"ל: המזורר יבקש דרך גבואה כמו על משמתי אעמגד' (חזקוק ב') עד

שראה בחזון אפך השם ישוה מישראל וידבר שלום על עמו ע"כ. שלום, כבר הגרנו שהשם

זה כולל כל השלימות, וזה שתרגם הרב (זעליגקייט). אל עמו, דהיינו אל חסידינו, אס השם

שנים מדרכיהם הרעים, ובתנאי שאל ישונו עוד לכסלה, לשעות לתעוה לפנינו, (רש"י),

ושמות כסל כסלה, כמו עול, עולה, רשע, רשעה ודומיהם: (י) אך, כל אך. הוא למעט

היפך הדבר אשר הוא סמוך אליו. ואס הי' כתוב אך ליריאתי הי' הטעם לא לרשעים ואס הי'

כתוב אך ישעו הי' הטעם לא אפו, ועכשיו שהוא כת' אך קרוב יהי' הטעם אינוו רחוק, וזה

הכלל כל אך שהוא סמוך אלל הוא המאמר ימע' היפך האיכות הן לחיוב הן לשלילה, ובזה

האופן ידמה טעם אך לטעם אכן כאשר כבר הערנו על זה, וכן תרגם הרב (יח) שהוא לחזק

איכות החיוב במאמר: קרוב ליראיו ישעו, כי לא יאהוב ה' להרע, וסנת הזרות הנאות על

מדונה מה אינה כי אס רוע הנהגת יושביה, ולכן מיד כשתשובו להיות יראיו יהי' גם ישעו

קרוב לשכון עוד כבוד בארלנו. כבוד, הלדקה והמשפט והחנינה והשלום, ועל דרך כלל אהבת

ה מ ע ר

גאם נדבית) וארלנו תפן ינולה, וחתם המזורר לדבר אל עמו בדרך כלל שאס לזק לפניו (לפני העם) והלך, אך אז ואס (העם) לדרך פנימו לזוב אל ארלו.

(יא) חסד ואמת נפנשו
 צדק ושלוש נשקו:
 (יב) אמת מארץ תצמח
 וצדק משמים נשקף:
 (יג) גם יהוה יתן הטוב
 וארצנו תתן יבולה:
 (יד) צדק לפני יהלך
 וישם לדרך פעמיו:

לקטוף לפניו: (יא) חסד ואמת נפנשו. שיהו ישראל דונרי אמת ומן השמים יפנוש בהם החסד: לדק ושלוש נשקו. הלדקה שהיו ישראל עושים והשלוש מאת הקב"ה יהיו נשקין זה לזה כלומר והיה מעשה הלדקה שלום (ישעיהו ל"ב): (יב) אמת מארץ תצמח וגו'. כשהיו ישראל דונריים אמת וישקפו מן השמי' לדקה שהם עושי' בארץ: (יג) גם ה' יתן הטוב. יפתח אולכיו את השמים לתת מטר כדי לעשות ארצו את יבולה: (יד) וישם לדרך פעמיו. וישם הקב"ה את הלדק בדרכי פעמיו שיתנהג בהם את בניו:

פו

הפלה לאיש מדוכה בצרות. ושונאיו עומדים עליו להמיתו.

(א) הפלה לדוד

הפלה יהוה אונקה ענני
 כי עני ואביון אני:
 (ב) שמרה נפשי כי חסיד אני
 הושע עבדך אתה אלהי
 הבוטה ארקה:
 (ג) חנני אדני
 כי אליך אקרא כל היום:

פו (ב) כי חסיד אני. שאני שומע גדוסי וחרפתי ויכולת בידי להוק' ואני שותק. קד היא באגדת תילים. ד"א פירש רבותינו בצרכות ולא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבין בצבדן ואני ידי מלוכלכות בדס ובשפיר ובשליח וכו': (ג) כל היום. כל הגלות שהוא יום לרשעים ולילה ללדיקים קד מפורש באגדת תילים

שמח

פתח באתנח

באור

הטוב, הוא כבוד הארץ והיא אשר מביאה אותה אל כל אשר זמני ויושניה בפרט גם אל האושר הנלמי: (יא) רסד וגו', החלק הג' מן השיר והוא משל האושר, בו ידמה המשורר

המער

פו (א) הפלה לדוד, יש לחקור מדוע שם המאסף מזמורי תהלים מקום לתפלה הזאת בס' השלישי אשר כל שיריו אך בני הלויים הכינוס (אם לא נאמר כי מנלי סדרים ערך המקנן את המזמורים, כאשר אנה המקרה אותם לידו), אולם לפי הדקד אשר סלתי לי יש לתת סנה נכונה לזאת, כי כל השירים אשר באו מתחלת ספר שלישי עד כה, חוברו כאשר אמרתי אם בימי השופטים או בגלות בבל, ומפרשה פ"ז עד סוף הספר עת תקונם היה כאשר אנאר בימי דוד עצמו. ויען כי נעים זמירות ישראל היה המשורר הראשי אשר על שמו נקרא ספר תהלים, לכן הוסיף המזמור הזה פה להורות כי השירים שיבואו אחריו בס' שלישי חוברו בימיו ועל אודותיו.

- (יא) ליעב' אונד טרייע ווערדען זיך בעגענגען, גערעכטיגקייט אונד הייל זיך קיססען,
- (יב) אויס דער ערדע טרייע אויפבליהען, גערעכטיגקייט פֿאַם היממעל שויען;
- (יג) אויך גיבט דער עוויגע דאָ גוטע, אונד אונזער ערדרייך ברינגט איהר געוועעס.
- (יד) גערעכטיגקייט געהט פֿאַר זיך הין אויף איהרעם פֿאַדע, זיבערן שריטטעס. —

פו

געבעטא איינעס אונגליקליכען, דער פֿאַן פֿיינדען בעענגסטיגט ווירד.

(א) געבעטא דוד'ס.

1.

נייגע, עוויגער! דיין אָהר, ערהערע מיך! דען איך בין געפלאַגט אונד עלענד.

(ב) בעוואַהרע מיינע זעעלע, דען איך וואַנדלע פֿראַם; הילף דייעם קנעכטע, אָ דוא מיין גאַטט! דען איך פֿערטרויע דיר.

(ג) ערבאַרם דיך מיינער, הערר! דען שטעטס רופֿ' איך צו דיר.

ער-

המדות הטובות שהם כבוד הארץ, החסד והאמת הלבד והשלום כפדוים אשר היו גולים מארצם, ועזה הם שנים מארבע כנסות הארץ, ויביאו אתם ובתבורתם כל הברכות הזובע והשמחה ההשקט והנשמת ודומיהם, ויפגשו איש את אחיו בארץ נחלתו, וישמחו איש ברעהו, ויחזקו וינשקו זה את זה, ויחזיקו בידם לבלתי הפרד עוד בלימי הארץ: (יב) אמת וגו', ידוע שהארץ משל הנמו' והזמים לרום, לזה נראה לי ענין המשל, לפי שיש במדינה מדרגות מדרגות שונות, פחותים וגבוהים עליהם, הנה כמו שזכר בפסוק הקודם הריעות והאמה בין איש ורעהו הדומה לו, יזכור גם עתה ע"ד מליצה נאה שנס הפחותים יתנהגו בלאתם, לא יסקו ולא יכתשו בעבודתם אל הגבוהים עליהם, והמה הגבוהים יתנהגו נגדם בלבד, לא יגזזו ולא יעשקו: (יג) גם ה', פתח בזה דסיים נגד לבק משמים נשקף בלימר גם הגבוה מעל גבוה

לא ימוע שנים ופעולתם, כי אם יתן הטוב, דרך כלל על כל הטוב הנא מאתו ית', ודרך פרט על הגשם, כדכתיב יפתח ה' לך את אולתו הטוב וגו', וזה המשך וארלנו תתן יכולה נגד אמת מארץ תלמח: (יד) צדק לשניו יהלך, כל הלך בנגיף הכבד כוונתו על תקן או סדר ההליכה, ואמר המשורר כפי השכלת הר"מ זו היא מדת הלבד והטוב הדבוק בו שהוא יתקן ויסקר הליכתו לפניו בלי לסור ימין או שמאל מפני שום דבר. והוא ישים פעמיו לדרכו אשר רונה ללכת בו אל מקום חפצו, בלי לפסוד מפני כל, כי אם ילך בטח ושחן ואין מקריד:

פן (א) הפלה לדוד, הנראה כדעת הרד"ק שזה המזמור חננו דוד בעודנו צורת מפני שזול, והרב המתרגם החליקו לד' חלקים, אשר כל אחד מהם יתחיל בתפלה ויסיים בהודיה או בנשחן, כמו שהוא לפנינו. ענין, כבר הערנו שהשם הזה נופל על כל מיני עוני ולרה, וכתרגום הרב (געפלאגט), וכן אבינו אינו לממון דווקא, כי אם לכל מחסור אשר יחסר לו והוא מתאווה אליו, הן לשלום הן למנוחה ודומיהם: (ב) שמרה, לווי והי' ראוי בקמ"ץ חטף כמו זכרה לי אלהי לטובה, ויש לנטל הגעיא. כי חסיד אני, אמר הרד"ק וז"ל יש תמוהים איך קרא דוד עלמו חסיד ואין בזה תימה כי חסיד הי' עם האלהים ועם אנשים אע"פ שלפעמים הי' חוטא לנו היה ישר ומתחרט בחטאים, ולא הי' מתכבד אלא בנגד אויביו שהיו מרעים לו והוא אינו מריע להם אבל מטיב להם, והם שמחים לאידו והוא שמח לטובתם, וכן שאול שהי' רודפו הנילו פעמים, וכן לשאר אויביו היה מתחמד עמהם, א"כ אין בזה תימא, ע"כ, והראב"ע אמר וז"ל: ואיננו זר כי במזמור זדים קמו עלי גם הוא אמר לא תתן חסידך, יגמלני כלדקי, ע"כ. הבוטח אליך, מוסב על ענדך, והרב תרגם כפי הענין:

תילים: (ד) נפשי אשא.
 לני אכיון: (ח) ואן
 כמעשיך. המקדים עליוני
 לתחתיים: (י) ועושה
 כפלאות אתה אלהי לבדך.
 עד שלא נבראו המלאכים
 נבראו השמי' והארץ לפיכך
 יבדו כל הנוים לשמך:
 (יג) משאל תחתי. דרך
 המנאפים ליתן בעומקה
 של שאל ומשם הללתי
 שאמר לי נתן הניח (ש"ב
 י"ב) גם ה' העביר חטאתי:
 (יד) ודים קמו עלי. דואג
 ואחיתופל: ולא שמך
 לנגד. לא זכרו אשר ראו
 שמעני שמואל על פיך:
 לכן

באור

(ד) נפשי אשא, לשון
 רוממות, כלו' כל השתדלותי
 להשלים נפשי ולהשוות
 מדותי למדותיך, אשר
 אתה אל טוב וגו', כן
 תרגם הרב, וכי במקום
 אשר וכן רבים: (ו) אקראך,
 כי כל חפלי וכל ישעי
 שאתה תענני, לפי שאין
 כמוד בכל הכחות ואין ביד
 אחר לעשות כמעשיך, לזה
 כוון הרה"מ במה שתרגם
 כי תענני דרך תחנה ונקה
 שהוא הנוכח ודאי, כי איך
 יתכן לבקש האזינה אם
 הוא כבר יודע שיענהו:
 (ט) כל גוים, המשך
 אין כמוד, כלומר יהיה
 עוד זמן שכל הנוים אשר
 עשית יכירו כי אתה אדון
 הכל ויבואו וישתחוו לפניך,
 (מדברי הרד"ק) וכן תרגם
 הרב, (ויו קחוטען אויגסט):
 (י) אלהים, בעל הכחות
 כלם. לבדך, יחיד ומיוחד:
 (יא) יחד, לדעת הרב
 המתרגם יתכן שהוא שם
 הפועל, אהלך באמתך למען
 יקד

(ד) שִׁמַּח נַפְשׁ עַבְדְּךָ
 כִּי אֵלֶיךָ אֲדַנִּי נַפְשִׁי אֲשָׂא:
 (ה) כִּי-אַתָּה אֲדַנִּי טוֹב וּסְפָח
 וְרַב-חֶסֶד לְכָל-קִרְאֶיךָ:
 (ו) הָאֲזִינָה יְהוָה תִּפְלְתִי
 וְהִקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנֹתַי:
 (ז) בַּיּוֹם צָרְתִי אֶקְרָאךָ כִּי תִעַנְנִי:
 (ח) אֵין כְּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים אֲדַנִּי
 וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ:
 (ט) כָּל-גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
 יִבֹּאוּ וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְפָנֶיךָ אֲדַנִּי
 וַיִּכְבְּדוּ לְשִׁמְךָ:
 (י) כִּי-גָדוֹל אַתָּה וְעָשָׂה נִפְלְאוֹת
 אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדְּךָ:
 (יא) הוֹרֵנִי יְהוָה וְדַרְכֶּךָ
 אֶחְלֶךְ בְּאַמְתֶּךָ
 יַחַד לְבָבִי לִירְאָה שְׁמֶךָ:
 (יב) אֹדְךָ אֲדַנִּי אֲרֹהִי בְּכָל-לִבִּי
 וְאֶכְבְּדָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם:
 (יג) כִּי-חֲסִדְךָ גָדוֹל עָלַי
 וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְׂאוֹל תַּחֲתֶיךָ:
 (יד) אֱלֹהִים וְזָדִים קָמוּ עָלַי
 וְעַדֶּת עֲרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי
 וְלֹא שָׁמוּךָ לְנַגְדָם:
 (טו) וְאַתָּה אֲדַנִּי אֶל-רַחוּם וְחַנּוּן
 אַרְךָ אַפִּים וְרַב-חֶסֶד וְאַמֶּת:

ת ה ל י ם פ ן

ב א ו ר ל ן

(ד) ערפרייע דיינעם קנעכטעם זעלע; דען זיא ערהעבי איך, עוויגער! צו דיר, (ה) דער דוא אַללגײטיג כױט, אַללפּערגעבענער, פֿאַן גראַסער גנאָדע, אַללען, דיא דײך רופֿען.

2.

(ו) פֿערניס, אָ עוויגער! מיין געבעט! סערקױ אויף מיינעם פֿלעהענס שטיממע! (ז) ווען נאָט מײך דרענגט, רופֿי איך דײך; (אַ) דאָס דוא מײך ערהערטעכט! (ח) אינטער געטטערוועזען איזט דיר ניעמאַנד, ניכטס, הערר! דיינען טהאַטען גלייך. (ט) אַללע פֿעלקער, דיא דוא שופֿסט, זיא קאָטמען איינסט אונד בעטהען אָן, אונד עהרען דיינען נאָמען, הערר! (י) דען דוא כױט גראַס, טהוסט וואונדער, אַללמעכטיגער! איינציגער!

3.

(יא) לעהרע, עוויגער! מײך דיינע וועגע! לאַס מײך אין דיינער וואַהרהייט וואַנדעלן, (אונד דיינעם נאָמענס עהרפֿורכט (ביין הערץ זיך איינציג ווייהען, (יב) דאָס, גאָטט! מיין הערר! מיין גאַנצעס הערץ דיר דאַנקע; עוויג דיינען נאָמען עהרע. (יג) דען דיינע גראַסע גיטע וואַלטעט איבער מײך; (דוא רעטטעסט מיינע זעלע (אויס דעם אַבגרונדס טיעפֿע.

4.

(יד) גאָטט! עם זעטצען זיך דיא שטאַלצען ווידער מײך, דער טיראַננען הויפֿע שטעהט נאָך מיינער זעלע; דײך האַבען זיא פֿאַר אויגען ניע. (טו) דוא אַבער, הערר! גאָטט! אַללכאַרמהערציג, אַללגענעדיג, לאַנגמיטהיג אונד פֿאַן גראַסער הולד אונד טרייע! ווענ? לאַ משכנותיך כממשנותיהם ולא דרכיך כדרכיהם, הם זדים וערילים ואקה רחום ומנון, הם זקשו נפשי ואתה רב מסד:

יחד לבני ליראה את שמך גם תרגם עינין יחוד לשון קיבץ (ווייהען), נאדם המכדיל דבר מה מכל שאר העסקי' וקובץ אותו לעסק אחד בלבד, וכלשון מיוחד עדות כפי ח"ל שהוא כמו קביעת עדות, וכן כאן אקבע לבני שיהי' כל עסקי מיראת שמים. ליראה שמך, יש פותרים אותו ליראת שמך, ויש פותרים פותרים אותו ליראה את שמך, זה נכדל כמובן וזה בענין ודומה במנעו: (יב) אודך, ואו כשתיחד לבני אליך אודך בכל לבני שלא יהיה מקלתו לדבר מה זולתך, (מדכרי הנ"ל): (יג) כי חסדך וגו', והדין עלי שאודך ואכבדה שמך כי חסדך גדול עלי, ויחכן לפרשו על שעבר, שהכילו כמה פעמים מיד אויביו ומיד שאול שנקש להרגו, (הנ"ל), והר"מ שכל לפרשו בלשון הוה בזמן עבר בלתי נאלם. חתחיה, לדעת קלחם הוא תואר, כמו תחתיי' שניים ושלשים, וטעם המליצה לחזק דמיון הברה, וכאלו אמר משאול העמוקה מכלן, ולדעת אחרים שעירו משאול שהוא תחתיה, ולזה נוטה תרגום הרב: (יד) זדים קמים עלי, כי רבים מעבדי שאול היו שונאים אותו בזון בלתי שהיו מוכרחים לכך כי אם רק להתגאות בקלונו, וכתרגום הרב (דיוח טטקולנען): עריצים, תרגם הרב (טירמאנען), ונבר בארמוהו לעיל (שיר י"ד), והוא נופל כאן על שרי שאול: (טו) ואתה אדני, הם

(טו) לכן אמתך . בן האמה
משפ' את עלמו לפני אדוניו
יותר ממקל' כסף שכן האמ'
יליד בית הוא וגדל בחיק
אדוניו: (יו) עשה עמי
אות לטובה . שיהא ניכר
לאחרים שמחלת לי: ויראו
שונאי . האות ויבשו . ולא
שמעו לו הקב"ה ליתן האות
בימיו אלא בימי שלמה בנו
כשדבקו השערים זה בזה
ולא נפתחו עד שאמר (ד"ה
ב' ו') אל תשב פני משיחך
זכר' לתסדי דוד עבדך:

(טו) פָּנָה אֵלַי וְהִנֵּנִי
תְּנֶה-עֲזָךְ לְעַבְדְּךָ
וְהוֹשִׁיעַה לְבֶן-אִמְתְּךָ:
(יז) עֲשֵׂה-עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה
וּירָאוּ שֹׁנְאָי וַיִּבְשׁוּ
כִי-אַתָּה יְהוָה עֲזַרְתָּנִי וְנִהַמְתָּנִי:

פו

ההלח ירושלים אשר אנשיה חכמים ונבונים .

(א) לְבִנְיָקִבְחַ מִזְמֹר שִׁיר

יְסוּדָתוֹ בְּהַרְרֵי-קִדְשׁ:
(ב) אֲהַב יְהוָה שְׁעָרֵי צִיּוֹן
מִכָּל מִשְׁכָּנֹת יַעֲקֹב:
(ג) גִּבְעוֹת מְדַבְּרֵי-בֶן
עִיר הָאֱלֹהִים סֵלָה:
(ד) אֲזַכִּיר וְרַהֵב וּבָבֶל לַיְדֵעִי
הִנֵּה פִלְשֵׁת וְצוֹר עִם-כּוֹשׁ
זֶה יִלְדֵ-שָׁם:

ולציון

פו (א) יסודתו בהררי
קדש . יסודת מזמור
זה על הר ציון וירושלים
יסודו המשורר: (ג) נכבדות
מדובר בך . את ירושלים
דברי כבוד נדברו בך מפי
הקב"ה ומה הן הנכבדות
שאת עיר האלהים סלה:
(ד) אזכיר רהב ובבל ליודעי .
עוד זאת דיבר עליך אזכיר
את מזכרים ואת בבל על
יודעי להביא מנחה בענין
שנאמר (ישעי' ס"ו) והביאו
את כל אחיכם וגו' מנחה
לה': הנה פלשת וצור עם
כוש . גם הם כמזכרים ובבל
יתנו לב לבקש ולזכור את
כל א' וא': זה יולד שם .
זה היה ממספחות הנולדים
בציון בענין שנאמר (שם
כ"ז) ואתם תלוקטו לאחד
אחד

באור

(טו) תנה עורך לעבדך , כח צב"ת אינו נכון למועדי רגל , אבל הטעם חן ערך לחזק ידי
עבדך , וכן תרגם הרב , או טעם הלמ"ד כמו בעבור , לטובת עבדך : לבן אמתך , יפה העיני
רש"י

המעמר

פו (א) לבני קרח , הנה גם בסוף ימי דוד היה ציון כלילת יופי ועיר מפוארה , וגם הוא
בבר הבין מקום למקדש ה' ונתן לשלמה בנו את תכנית הבית הכלל בכתב מיד ה' עליו
השניל , כמפורש זה בדברי הימים (א' כ"ח) , וא"כ יתכן כי בימי דוד תוקן השיר הזה .

ת ה ל י ם פ ן פ ן

ב א ו ר ל ח

(טו) ווענדע דײך צו מיר! זייא מיר גנעריג!
 שטערקע דיינען קנעכט דורך דיינע מאַכט,
 אונד הילף דעם זאָהנע דיינער מאַגד.
 (יז) טהוע מיר צום הייל איין וואונדערצייכען,
 דאַס מיינע האַססער זעהן אונד זיך שאַמען,
 וויא דוא מיר בייאשטעהסט, הערר! וויא דוא מיך טרע-
 סטעסט

רש"י ז"ל שזה שם ילידי בית
 ואשר גדלו בחיק הארון
 ואיכהים אותי, ולכך הם
 נאמנים ומשובי יותר בבית
 אדוניהם במקנת כסף, וכנה
 דוד את עלמו בשם זה נגד
 ה' כאלו אמר שהוא נאמן
 בעבודתו בליד בית:
 (יז) ויראו שינאי, כי אתה
 עזרתני ויבושו שילאה נונת'
 ריקס:

פ ן

דער רוהם ירושלים וועגען איהרער ווייזען
 אונד פֿערשטענדיגען איינוואָהנער.

(א) דען זעהנען קרח'ס, איין פּואַלם צום זינגען.

- (ב) זיינע פֿעסטע אויף הייליגען בערגען,
- (ג) ציון'ס טהאַרע ליעכט דער הערר
איבער יעקב'ס וואָהנונגען אַללע.
- (ג) גראַסע דינגע ריהמט מאַן
פֿאַן דיר, שטאַרט גאַטטעס! סלה.
- (ד) פֿאַן רהב, בבל, מעלד' איך מיינען פֿריינדען,
בעצייַנע פּלשט, צור אונד מאַהרענלאַנד:
"יענער מאַן וואַרד דאַ געבאַרען!"

פּוֹן (א) מימור שיר, יתכן
 חנורו בימי השלך
 שלמה אשר אז היתה תפארת'
 עיר המלוכה במדרגה
 העליונה, מאושרת בעושר
 ובדעת בחיל ובכבוד, ושמעה
 הולך בכל המדינות, ובאו
 ממרחק לשמוע חכמ' מלכה
 ורוב חכמיה באיתן הימן
 כלכל ודרדע; ונתפעלה
 נפש המזורר כל כך
 בהתבוננו על גדולתה וכל
 מה יש לה יתר שאת ויתר עז
 משאר הערי' הגדולות אשר
 בימים ההם, עד שרשע

פֿאַן

לבו דבר טוב והשתפך נפשו במאמר יסודתו בהררי קדש, כאלו ישיב בזה על שאלתו לאמר
 אין זה כי-אם בעבור שהיא יסודתו של השם ב"ה עלמו בהררי קדש, הר הבית והר המוריה,
 כלומ' מקום מושנו אשר יסד לשכון שמו שם ולכן אוהב שערי ליון אף מכל משכנות יעקב וביותר
 מכל משכנות שאר הגוים. והתחלת שיר זה בהתחלת מזמור ע"ג דלעיל: (ב) אוהב ה', המשך
 הכתובים כפי השכלת הר"מ כזה: יסודתו בהררי קדש אוהב ה', זה שערי ליון, מכל
 משכנות יעקב, אך בא המאמר הראשון בהמפסיק הגדול סוף פסוק מטעם שזכרנו לעורר
 עליו שזה ההשתפכות הראשונה מלבו: שערי ציון, מלפני ה' מקום השע' המקום המכובד
 שבעיר, כי שם ה' מושב הזקנים והחכמים: (ג) נכבדות, כיון שנתקרב דעתו קלת יזכור
 הסנה אשר הביאתהו על הרעיון הראשון שזכר, וזה רוב המעלות אשר עי' ידונו מהעיר
 הזאת אמרות ותהלות נכבדות בעיני כל: מדובר, בל"א (עס וזירד גערעדעט) או (וואָן רעדעט),
 וכן אשר יאמר היום, וליון יאמר: כך עיר האלהים, התאמנות עיונו בתוארי העיר הקדושה
 ומשיגיה גדולה כל כך עד שידמה לו כאלו היא עומדת לפניו ביקר תפארתה, ויסוב אליה
 הדבור, ויקראנה בשם המכובד הנאה לה: (ד) אזכיר, אשר שזכר את הכלל נכבדו' מדובר
 יתאזה המזורר ג"כ לפרוט כל פרטי המעלות אשר יתיכזו לפניו כהמון מים כנירים, ולא
 יוכל מפני גודל מספרם, אמנם למלאות תשוקתו קלת יבחר בהפרט האחד העומד בתוכ'
 וגובה על כלם, וזה מעלת החכמה ואמר, כשאזכיר: רהב, הוא מצרים, ולפי שהיו מצריים
 בעלי חזק וגאווה קראם בן, וכן המחלבת רהב (ר' שלמה בן מלך): ליודעי, לאוהבי, מטעם כי
 יודע ה' (שיר א') וטעם הנחיתה הזאת בשם ידע כבר נודע, וכן פלישה וצר עם בוש,
 כשאזכיר כל אלו המדינות ליודעי לשבחם בחכמתם הנני אומר: זה ילד שם, כי לפרקים
 מועטים בשנים רבות יולד בהם איש, חכם נודע בדורו שיש לו שם, (הראב"ע), אמנם
 ולציון

אחד: (ה) ולליון יאמר איש ואיש יולד בה, וכשיצאו מנחה לה' בליון יאמר להם על כל אחד ואחד זה מאות' שגלו ממך ומתולדותיהם. ענין אחר המפורר אומר אזכיר לעמי וליודעי את גדולות מצרים וצבל שהם רואים עתה את גדולתם הנה פלשת וכו' עם כוש מפני שהם סמוכים לרהב וצבל מנשאים אותם כל האומות ואומרים עליהם זה יולד שם במצרים וצבל: ולליון יאמר וגו'. והשנח הזה שהוא עכשיו לרהב וצבל יסוב לליון ועליה יהו אומרים פלוני יולד בה: והוא יכוננה עליון. והקב"ה יכוננה למעל' מכל העיירו': (ו) ה' יספור בכתוב עמים

(ה) וּלְצִיּוֹן וַיֹּאמֶר

אִישׁ וְאִישׁ יִלְדֶּה-בָּהּ

וְהוּא יְכַוְנֶנָּה עַלְיוֹן:

(ו) יְהוָה יִסְפֹּר בְּכִתּוּב עַמִּים

זֶה יִלְדֶּה-שָׁם סֵלָה:

(ז) וְשָׂרִים כְּחֻלְלִים כָּל-מַעֲיָנֵי בָד:

פ ח

חשלת איש עני ונכה רוח, עברו עליו תלאות ויגונות.

(ח) שִׁיר מִזְמוֹר לְבְנֵי-קִרְחָה לְמַנְצִיחַ עַל-מַחֲלַת לְעֵנּוֹת מְשָׁכִיל לְהִימָן הָאֲזָרְחִי:

יהוה

וגו'. מקרא מסורס זה וסלה האומר לסוכו מוסב כלפי ראשו ה' יספור בכתוב עמים סלה כלומר לעתיד כשיכתוב הקב"ה את העובדי כוכבים לדראון ימנה את ישראל הנבלעים בתוכם ואת הנאנסים בנייהם ויילאס מתוכם ויאמר זה יולד מאותם של ליון ויבדור אותם לו וזה שאמר ישעיה (שם ס"ו) וגם מהם אקח לכהנים ללוים מן הגויים המביאים אותם מנחה אקח הנבלעים בתוכה ויהיה בהם כהנים ולוים שאינם נכרים ולפני גלויים הם אמר ה'. והיון אמר (דברים כ"ט) הנסמרות לה' אלהינו: (ז) ושרים כחוללים. על זאת. כחוללים לשון מחוללים: כל מעייני. כל קרני: נך. נישועתך:

פ ח (א) על מחלת לענות על חולת אהבת וענו'. שהוא מעונה ניסורי הגלות: משכיל, כל מקום שנאמר משכיל ע"י תורגמן נאמר שהיה הנביא מעמיד תורגמן לפניו וכשרות הנבואה באה לו אומר את הנבואה לתורגמן והוא משמיעה: להימן האזרחי, אחד מן המשוררים בכלי שיר ויסודה בני קרח את המזמור הזה שיאמרוה הימן על הדוכן: להימן האזרחי. מבני זרח בן יהודה היה שהוא מיוחס (בד"ה א' ג') ובני קרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה היו חכמים גדולים כמו שנאמר בשלמה (מלכים א' ד') ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן יכלכל ודרדע בני מחול ויסדו מזמורים ונקבעו בספר תילים לכך נקראו בני מחול. כך מלאתי בפירושים מדויקים:

ה מ ע ר

(ו) ושרים כחוללים, לדעתי זה נמשך לפסוק הקודם ה' יספור וגו' זה ילד שם סלה, ואמר כי גם שרים גם חוללים וולדו שם, כי כל מעיני נך, כלומר כל מעיני חנמה ומדע נך המה, ומעיני הוא כמו כל מעינים נך, וכן ושרי בישכר תמורת ושרים, ועוד רבים (עיון מכלול לרד"ק), ויתורגם: (דיעזער זקל דקרט געבקרען ווערדען, זקוואהל זענגער זאט פלעטענה טפיעלער, זון דיר זינט דיר קוועלע זלוער וויססענטשפֿטען).

פ ח (א) לענות, הנכון לדעתי כי לענות מוסב על מחלת ושעורו לענות על מחלת כלומר לשיר אותו בלויית בלי שיר הנקרא מחלת (והוא הנספרד) כי מלת על יש לו ג"כ הוראת עם וזי"ת כמו שנאמר הרד"ק בשרשים שרש עלה ע"ש. ועל תוכן השיר הזה ועת חנורו כתב הראב"ע גם השיר יורה על חולי המשורר. והחכם המבאר בשיר הנא החליט כי הסנה היתה חולת חוקי' מלך יהודה ציון בדבריו; אולם כל מעיין באמת ובתמוס יראה כי כל מעיינות השיר הזה ינבעו ממקור מאמרי דוד בשיריו, כי מפסוק א' עד י"ד הוא נוסד על שיר ו' והפסוקים הנאים גם המה נבר נאמרו לפי תוכן ענינם בס' תהלים כאשר יבין כל משכיל באמת. לכן יראה לי כי המזכר

ת ה ל י ם פ ו פ ח

ב א ו ר ל ט

(ה) פֶּאֶן צִיּוֹן אֲבַעַר שְׁפִרְיֹכֶט דְּעַר רוּחַ;
 „וויא מאַנכער מאַן וואָרד דאָ געבאָרען!“
 ער זעלבסט האָט דען גרונד געלעגט, דער העכסטע!
 (ו) אַלס דיא פֶּלְקער גאָטט פֶּערצײַכענעט,
 (שריעב ער: דיעזער ווערדע היער געבאָרען! —
 (ז) וויא פֶּלְעטענשפּיעל ערטענען
 (מיינע געראַנקען אַללע פֶּאָן דיר!

פ ח

געבעט אײנעס אַרמען טיעף בעשריכטען.
 (א) געזאָנג צום זאַיטענשפּיעל, פֶּיר דיא זאַהנע קרח'ס.
 דעם זאַנגמייסטער אויף מחלח, צום וועטטזוינגען,
 אײנע אונטערווייזונג פֶּאָן הימן, דעם אזרחי.

עו"י

(ה) ולציון, בעצו' ליון,
 כלמ"ד דאמרי לי אחי הוי,
 יאמר תמיד אישואיש נולד
 בה כי חנמים שיש להם שם
 הם רבים (הנ"ל): והיא
 יכוננה עליך, כלומר וגם
 זה יאמר לליון שאין לתמוה
 על הילד בה הרבה אנשים
 גדולים וידועים, כי לא
 מעשי ידי אדם כונניה כי
 אס הוא בעלמו כונן אותה
 ויכוננה תמיד, ומי הוא?
 העליון על כל. הנה מתחלה
 סתם המזורר את הנושא
 בכנוי הוסתר הוא, ואח"כ
 פרט אותו בסוף המאמר,
 ויסובב זה מרוב ההתפעלו'

יבעבור רוח השׁיר אשר יפעמי, אשר על ידיו ידחקו הענינים אלו את אלו במחשבתו,
 ויבלבלו הסדר הגיוני ויעברו כמו כן משפה ול יוץ, והוא סי' גדול ממיטב השׁיר ומעלתו,
 כאשר הארכנו לדבר מזה הענין בהקדמתנו (עיין שם). (ו) ה' יספור, כלומ' ובהיות שהוא יכוננ'
 ובאר בה לשכון שמו שם, ישגיג גם על פרטי פרטיה מהקורו' אשר לה, יותר מכל שאר המדינות,
 ונטעם ארץ אשר ה' אלהיך דורש אות' תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה
 (דברים י"ח י"ב). ושעור הכתוב, בכתוב ה' בהשגחתו הקדומה בספר החיים אשר לפניו העמי'
 וקורותיהם יבחר ויספו' כל פרטי הנולדים בליון עיר קדשו ויגזור על כל אחד מהם זה יולד
 שם, וכל כיוצא בזה אמר אבי הנביאים בשירתו הנשגבת, כי אחר שאמר הוא איך קיך הוא
 עשך ויכוננך, הוסיף לאמר בהנחל עליון גויים בהסירדו בני אדם יכב גבולות עמים (על דרך
 כלל כלכל, אמנם גבולות נחלת עמו יכב בבחינת הפרטים) למספר בני ישראל, ולפ"ז יתכן גם
 לאמר שטעם ויכוננה במאמר הקודם העלה במחשבת המזורר מבני קרח מאמר זה מאני הנביאים
 ע"ה: ילך, לפי השכלת הר"ם ענינו טעם העתיד מבני הנוסף שלא נזכר שם פועלו, והדגש
 תמורת הנח, ובה יבדל מב' ילד הראשונים שהם מזמן העבר בתולדות הכבוד, והרד"ק אמר
 טעם יספור יכתוב, ובא חד מן חבריא לסייעו נטעם יכתוב על ספר, וכמו שדרך ל"א לאמר
 (בז"ע) במקום (אין דען בוך ויינטרייבען); אמנם אין דרכי הלשונות שוות כידוע, וגם זה דבר
 ברור אשר כמעט אין לורך לעורר עליו, כי משל הכתיבה שלפניו אין זו ממש כי אס על
 לד ההשאלה, ובאמת לפניו ב"ה לא כתב ולא ספר לא דיו ולא עט כי הוא אינו גוף, ואין
 לו משיגי הגוף: (ו) ושרים כחוללים, נלאו כל המפרשי' למלוא מעוה בזה הכתוב, והר"ם
 שכל לכאר המלות כזה: ושרים, ביווני הפועל מנחי עי"ן, וענינו השמעת קול גון הן צפה
 הן בכלי. כחוללים, מלשון תיף וחליל (חיינע פֶּועטע) אשר קולו ערב מקולות כל שארי כלי
 זמר. מעיני, לשון מחשבה ועיון כמו ויהי אול עוין את דוד. וא"כ שעוד הכתוב לדעתו בזה,
 אחרי שזכר הפרט הא' משנת עיר הקדש חזר לסיים בכלל לאמר כל מעיני כך שרים כחוללים,
 כלומ' כמעלת החנמ' שזכרתי הנעימה מאד, כן כל מה שאני מעיין כך עיר האלהים ינעם
 לנפשי כשירת קול חלילים. ויתענג נא הקורא גם בזה השיר בנועם השתנות החלקים ואחדות
 הכללי בכלל ופרט בכלל:

פ ח (א) לענות, מטעם קול ענות אנכי שומע, קול המזוררי' העונים זה לעומת זה במקלות
 (וועכטעל - געזאנג, וועטטגעזאנג), וכן וענו הלויים לדעת הר"ם שאין הכדל בזה הענין מזה

ה מ ע ר

בחר במקלת רעיונים מאירי דוד והלביט אותם בעדי המליכה ע"פ דרך המלך, והוא הנקרא
 בלע"ז (פארוטפהלעזע) ובה יסודותיו על השירים שתקן דוד כאשר חלה את חליו כמו שיר ו' ו"ח
 ומ"א (עיין עליהם), והנה שר את שירו במקום המלך אך שהשמיט מדרך המוסר להתודות על
 פעליו כמו שעשה דוד בחיר ה'.

(ב) יום צעקתי וגם בלילה
 חני וכין נגדך: (ד) כי
 שבעה ברעות נפשי על
 בנסת ישראל הוא אומר:
 (ה) אין איל. אין כח כמו
 (לעיל כ"ב) אילותי לעזרתי
 חושה: (ו) במתים חפשי.
 הנוני בין המתים חפשי מן
 העולם וכלה שהם חפשים
 מן העולם: מידך נגזרו.
 ממלותיך נגזרו מן העולם:
 (ז) בבור תחתיות. הוא
 הגלות: (ח) סמכה.
 נשענה וחלה עלי: וכל
 משנריך ענית סלה. משנרי'
 לשון גל הים הם כל סערת
 אסך בכלם ענית אותי
 תמיד

(ג) יהוה אלהי ישועתי
 יום צעקתי בלילה נגדך:
 (ג) תבוא לפניך תפלתי
 הטה אונך לרנתי:
 (ד) כי שבעה ברעות נפשי
 וחיי לשאול הגיעו:
 (ה) נחשבתי עם יורדי בור
 הייתי כגבר אין איל:
 (ו) במתים חפשי
 כמו חללים ו שכבי קבר
 אשר לא זכרתם עוד
 והמה מידך נגזרו:
 (ז) שתני בבור תחתיות
 במחשכים במצלות:
 (ח) עלי סמכה חמתך
 וכל משבריק ענית סלה:

באור

האורש בין קל לכבד, וכן
 אמר בס' נתיבות השלום
 על כתוב וענית ואמרת
 (דברים כ"ו ה') וז"ל:
 והעקר שכל עניה היא
 הרמת קול בעין שיר, והונח
 על המזכירים במקלות
 העונים אלו לקראת אלו,
 ומשם הושאל על כל הרמת
 קול בשיר, ע"כ, אמנם י"ל
 שטעם הקל הושאל על
 הרמת קול לכד (חגשטיא)

הרחקת

וען) בן בשיר בן בכל מליצה גרידא, כי כונת המליצה לקיים אמתת דבר מה, ויהיה
 ענינו דומה לענין שקר ענה באחיו, שהוא לשון עדות, וטעם הכבד על חזק הגבהת
 הקול במקלות אס גם יאוררו כלם בקבוצ, אך כי הוא זה מתולדות השיר, אשר
 אס יושר במקלות יחלק למחלקותיו וב' כחות מזכירים או יותר יענו אלו נגד אלו.
 ונדבר עוד מזה הענין בהתחלת השיר הסמוך, וזס יראה גם כונת השיר אלפנינו: להימנ
 האזרחי, מלינו ב' הימן בכתובים, האחד בן בנו של שמואל מבני הקרחי, והשני מבני זרח בן
 יהודה, וכן מלינו ב' איתן בכתיבים, האחד מבני מררי בן לוי, והשני אחי הימן הזרחי בדכתי'
 ובני זרח זארי איתן והימן וכלכל ודרדע כלם חמשה, וגם בזה נודיף לדבר לקמן (פ"ט א'):
 (ב) צעקתי, לדעת הר"ם עולה ויורד, וב' בלילה מושכת אחרת עמה, ביום צעקתי וגם
 בלילה, כי אין לי עת מנוחה והסקט מהרעות: (ד) כי שבעה ברעות נפשי, מלוח הדבר
 הוא השונע, (הרד"ק), וכן השביעי במרוצים, וכן הוא בל"א: וחיי לשאול הגיעו, דרך
 משל, כלומר שאני קרוב למיתה: (ה) נחשבתי עם יורדי בור, מרוב דלותי והשתנות דמותי,
 (הראב"ג), וטעם עם בעבור ענין החשבון, כלומר שיתדמה להם כל כך עד שיספר עמם
 במספרם: כגבר אין איל, כבר הערנו שטעם שס גבר בעבור יתרון הכח ואס ימות האיש
 ישאר לו עוד דמות ומראה גבר חי, אמנם יחסר לו העלמות המעמיד אותו לזה העלם, והוא
 הכח, וזה שאמר הייתי כגבר אין איל אשר אין לו עוד כח, מטעם יש לאל ידי: אין איל,
 תחסר מלת לו דרך קלרה, וכמוהו ולאין אונים כי הטעם לאשר אין אונים לו, (ראב"ג ע):
 חפשי

(ב) עוויגער! גאָטט מיינער רעטטונג!

(א)ך שרייע דעם טאָגס,

(שרייע נאָכטס צו דיר!

(ג) אַה! לאַס פֿאַר דייך קאָממען מיין געבעטה!

נייגע צו מיינעם וועהקלאַגען דיין אַהר!

(ד) דען מיינע זעלע איזט זאָטט פֿאַן יאַממער,

מיין לעבען נאָהט זיך דער אונטערוועלט.

(ה) איך בין אין גרופֿט געוונקענען גלייך,

וויא איינעם מאַננעם געשטאַלט, דיא אָהנע קראַפֿט,

(ו) פֿערלאַססען, אונטער טאָדטען וואַנדעלט,

וויא לייבֿען, דיא אים גראַבע ליענען,

דערען דוא ניממער געדענקסט,

דיינער האַנד ענטריססען.

* * *

(ז) אין טיעפֿע גרופֿט האַסט דוא מיך איינגעזענקט,

אין אַדע פֿינסטערנים, אין אַבגרונד.

(ח) מיט דיינעם צאָרנע דריקסט דוא מיך ניעדער,

אונד שטירצעסט דיינע וואַגען העראַב;

מיי

(ו) חפשי, אף שום השם
הוא על הרוב דרך כבוד
ומעלה, כמו ועבד חפשי
מאדוני, ומשפחתו יעשה
חפשי בישראל, הנה לפעמי'
יורה גם על החסרון וגנאי,
כדכתיב וישב בית החפשי
מלורע (ד"ה ב' ב"ו),
והטעם לפי שקר הנונה
על היות הדבר בפני עלמו
בלי שיטריך להתעסק
בדברים הסובבים אותו,
אם שהוא יעזוב אותם או
שהם עוזבים אותו וכתרגום
הרב (פֿערלאַססען), וזה
שאמר הייתי כגבר אין איל
אשר הוא חפשי במתים -
ומשל השאל ידוע שהוא
בארץ תחתית אשר שם ילכו
הגופו' הנפרדו' ממשמותיהן
אנה ואיה בלי שום העסקו',
מזה תבין כוונת הר"מ
שחגס הענין כפי יופי

המליכה בלשון אשכנזי. אשר לא זכרתם עוד, אמרו קלת המפרשים שהוא עבר במקום
עחיד, אמנם אין לורך לזה, כי הטעם חללים שוכני קבר אשר כבר חלפו ימים רבים
שלא זכרתם עוד, כלומר שכבר מתו. והראב"ע אמר וז"ל: לאות כי יבוא עת ומועד
שיזכרו בו המתים ע"כ, והוא תמוה כי נראה ההפוך ממנו אם לא נאמר שכיונזו בעבור הזכירה
בעבר ולא בעתיד, והוא דחוק. והרד"ק אמרו וז"ל: ולא יבטל זה תחיית המתים העתידה להיות,
כי הוא מדבר על טבע העולם, כי המת לא יחיה לעולם בטבע וכן מה שאמר בזה המזמור
הלמתי תעשה פלא אם רפאים יקומו סלה לא דבר אלא על הטבע, ע"כ. והגון כאשר כבר
הערנו, כי אין לשפוט עם נפש נענה כי תלעק מכאבה, וכן והמה מידך גגורו, שלא ירגישו
עוד מנותך וידך החזקה, וגם איזב אמר כי עתה לעפר אכזב ושחרתני ואינוני (ו' כ"א) אך
שכל זה אין לסתור טענת שברועונג מאלו הכתובי' כמו שזכרנו: (ז) שחני, בחלק השני יספר
נגעיו ותחלוואיו שהם סנה לדלות מראהו שזכר בחלק הקודם וטעם שחני כבוד שלא אוכל עוד
לעלות, ובמחשבים רעה יותר מבור, כי לא ידע כמה יבטל להשמר מפניו, ובמזולה יותר
משניהם כי כבר באו המים עד נפש: (ח) עלי סמכה חמתך, כל הסומך על דבר, כאדם
הסומך על משנתו, יטיל משאו וכבדו עליו, וכן טעמו כאן כאלו אמר הנוני נושא את משא
חמתך, מזה הענין תרג' הרב: וכל משברידך, לפי שדמה עלמו במזולות, כטעם וכל משברידך
וגליך עלי עברו, ואמר הראב"ע: ומלת עלי חסרת בעבור חסרת וכל משברידך ענית עלי, וענית
כמו ישאו והרות דבס, ע"כ, כלומר סבבת שהם דכוני ויעונוני, אמנם בלשון ישמעאל טעם
תיבת ענה כטעם ותער כדה, ויהי' אם כן ענינו כאן, שפכת עלי כל משברידך, ומזה הענין
תרגם הרב. ולי נראה טעם חמתך כמו מסכת חמתך ואף שבר (חזקוק ב'), לדעת רד"ק שם,
שהוא מלשון חמת מים (חזין טלויך), והנה בהיות חמת עשוי מעור שהוא דבר רך, כשהיו רוליס
להוליא המשקה ממנו באופן שלא יאשר בה כלום הדחיקו אותו בידיים להקטין החלול שבתוכו
והמים או היין יולא מאליו, ולכן נופל על ההרקה הזאת שם ענה מלשון דחוק (חזיסדריקקען)
בל"א, וטעם סמכה כאן כטעם סמך מלך בבל על ירושלים, (יחזקאל כ"ה); ובהיות שהכרות
כבר נמשלו לשטף מים כידוע על כן יאמרו המושלי' כי לרורים ביד ה' בחמת סתום, וכשדעתו
לענוג יפתח חמתו ויריק מהם על הארץ, פעם מעט ופעם הרבה כפי כוונתו העליונה, וזה
שאמר הכתוב כאן עלי ענית כל משברידך, כי לרוב לרותיו ידמה לו כאלו שפך ה' כל חמתו

עליו

חמיד: (ט) שתי תועבות
 למו-שהייתי חשובה בעיניה'
 עבשיו אני נמאס' להם: כלוא.
 נחש כלוא ואני יכול ללוא:
 (יא) הלמתיים. הלרשעים
 שאף בחייהם קרוין מתיים
 הלהם אתה עושה פלא
 וגסים: אם רפאים יקומו
 יודוך. שמה אלו העובדי
 כוכבים ומזלות שריפו ידיה'
 מעבודתך ומתורתך יקומו
 ויודוך בתמיה: (יב) היסופר
 בקבר חסדך. אם נמות
 ביד אויבנו כלום נוכל לספ'
 שבך בקבר: (טז) וגוע
 מנוער. מת מתוך תשוק
 מיתה חשובה. כמו (שמות
 י"ד) וינער ה' וינער פיר'
 מנחם ל'חביט' כמו (ישעיה
 ל"ג) נוער כפיו מתמוך
 בשוקד. (שם נ"ב) התנעלי
 מעפר קומי שבי. (שם א')
 והיה חססון לנעורה. (איוב
 ל"ח) וינערו רשעים ממנה.
 (נחמיה ה') וככה יהא
 נעור וריק: אכונה. מיושב'
 ומבוססת אימתך בלבי.
 אכונה לשון (משלי כ"ה)
 דבר דבור על אופניו על
 מכוניו: (יט) מיודעי מחשך.
 נחשתי ונחלתי מהם:

באור

עליו ולא נשאר בו עוד אפי'
 לרה אמת שלא באה עליו
 (ביז אויף דען ועטלטען
 טרופפען אויסדריקקען).
 (ט) הרקת ממני מיודעי,
 אותן שאהבה נפשי לא באו
 לבקרני ולנחמני: כי שחתי
 תעביות למו, ע"י רוע מראי
 ואני לא אוכל ללכת אליהם
 כי כלוא אני בבית מרום
 הרפיון וחולי ולא אוכל
 ללכת: (י) עיני, לא לבד
 הרואה

(ט) הרקת מידעי ממני
 שתני תועבות למו
 כלא ולא אצא:
 (י) עיני דאכה מני-עני
 קראתיך יהוה בכל-יום
 שטחתי אליך כפוי:
 (יא) הלמתיים תעשה-פלא
 אם-רפאים יקומו ויודוך סלה:
 (יב) היספר בקבר חסדך
 אמונתך באבדון:
 (יג) היודע בתשך פלאך
 וצדקתך בארץ נשיה:
 (יד) ואני אליך יהוה שועתי
 ובבקר הפלתי תקדמך:
 (טו) למה יהוה תזנח נפשי
 תסתיר פניך ממני:
 (טז) עני אני וגוע מנער
 נשאתי אמיך אפונה:
 (יז) עלי עברו חרוניך
 בעותיך צמתתוני:
 (יח) סבוני כמים כל-היום
 הקיפו עלי יחד:
 (יט) הרקת ממני אהב ורע
 מידעי מחשך:

פתח באתנה

המער

(טז) אכונה, רבו המפרשים בפירוש המלה הזאת, (עיין רש"י ורד"ק וספר המלים להמבס גע-
 זעכטס), ואלי הוא מן פנה ונא ע"ד נע"ו כי כל הנחיס אהים המה, והנוונה לאיזה כד אשר
 חפנה אשא אמך, ויתורגס: (וואהן אויך אויך ווענרע, ויודע אויך דיינען טרעקקען).

- (ט) מיינע ליעבען שייכסט דוא וועג פֿאָן מיר, מאַכסט מיך איהנען צום גריל.
- (י) איינגעקערקערט ליעג' איך, קאַממ' ניכט אויס; (מיינע געשטאַלט פֿערשמאַכטעט פֿאָן קוממער. (טעגליך רופֿע איך, אָ עוויגער!
- מיט עמפֿאַרגעהאַבענען הענדען דיר צו:
- (יא) „וויללסט דוא אַן טאָרטען וואונדער טהון? ווערדען אַבגעשיעדענע אויפֿשטעהען? — דיר דאַנקען?
- (יב) „ווירד מאַן אים גראַבע דינע גיטע ריהמען? „אים פֿערדערבען דינע טרייע?
- (יג) „אין פֿינסטערנים ערקענגען דינע וואונדער? „דינע גערעכטֿיגקייט?
- „אים רייכע דער פֿערגעססענהייט? “
- (יד) זאָ שרייאַ איך, הערר! צו דיר עמפֿאַר; פֿריה דרינגט מיין געבעטה פֿאַר דיר.
- (טו) וואַרום פֿערווירפֿסט דוא מיינע זעלע? הערר! פֿערברוגסט דיין אַנגעזיכט פֿאַר מיר?
- (טז) עלענד בין איך, שמאַכטע הין פֿאָן יוגענד אויף; ליידע דינע שרעקקען, פֿערצווייפלע שיער;
- (יז) דיין צאָרנגעריכט ערגעהט איבער מיך, מיך ראַפֿען דינע שטראַפֿען הין;
- (יח) אומגעבען מיך וויא פֿלוטהען איממערוועהרענד, אומרינגען מיך פֿאָן אַללען זייטען.
- (יט) אַה! פֿריינד אונד נעכטטען האַסט דוא וועגעשויכט, מיינע ליעבען מיר ענטצאָגען.

הוואה כי אס גם הנח' יקרא עין בל"הק, או על הכבד (פֿאַרבע), כמו ועינו כעין הבדלה, או על המרא' (אנבליק, טיין), כמו וכסה את עין הארץ, או על התואר (געשטאַלט), כמו והנה הנגע עמד בעיניו לא פשה בעור, וכן טעמו כאן לשון תואר. דאבה, עינו לשון כליון כדכתיב מכלות עינים ומדינת נפש (ויקרא כ"ו) ונ"ל שהוא ענין המטה דומה לחניו וזב בזי"ן וי"ו: קראתי וגו', זה שקראתי אליך כ' בכל יום בשמיחת כפים הלמתי' תעשה פלא וגו'. (יא) רפאים, מל' רפיון וחולשה: (יג) בחשך, בארץ חושך הוא השאול, וכן בארץ נשיה, אשר שם ישכחו העשיר עשו והרש רישו הגבור גבורתו ורך הלל פחדו ואימתו: (יד) ואני אליך שועתי, המתים אינם יודעים אותך, אבל אני מכיר חזקך וגדולתך, ולכן שועתי אליך לעזרני, ולמה זה תסתיר פניך ממני: ובבקר, כשעוד כלם ישנים, כבר תפלהי חקדמך, תבוא לפניך, תרגום לפניך קדמך: (טו) נשאתי אימך גע.

כמו טוב לגבר כי ישא עול מנעוריו ובתרגום הרב (זיידען): אפוגה, אמר הראש"ע שהוא מגזרת פן כמו אעלה מגזרת על, ותהינו מגזרת הן, והטעם אגורה ואפחד, ע"כ, והוסיף רל"ק לאמר אני מסחד תמיד ואומר פן יקרני כך וכך, דובי"טי בלע"ז, ע"כ, והוא בל"א (לזווייפען) ונשהספק מעורר גם כחד יכונה בפעל (פערלזווייפען) וכן תרג' הרב: (יז) צמחהוני, אמר הרד"ק וז"ל: אין ע"ס להכרעה הזאת, (דהיינו הכרעה הנסתרים והנמלאים). והנכון בעיני כי בפולה בו הלמ"ד עם כינוי הרבים לחזק הענין כמו ירקרק שהוא ירוק שבירוקים כן למתחוני כרתו אותי כריתות רבות, ע"כ: מחשך, הראש"ע והרד"ק אמרו שניהם הטעם כאלו מוודעיו במקום חשך ולא יראה, ולא ידעתי אס הוא יותר דמוק או יותר רחוק ואין לנו פרשן גדול לפי פשוטו של מקרא כש"ל, והוא אמר נחשכתי ונחדלתי מהם ר"ל שענינו כמו חשך כפי"ן לשון מניעה וכן הוא לדעת ת"י ולמידעי חשך אלא בפומהון. אמנם הנכון לדקדוק המלה שהוא תאר פעל מבנין הכבד הנוסף בקמלות המ"ס ומוסב על כל אחד ממוודעיו כדרך ל"הק, או מוודעי בחירק העי"ן ליחיד כמו אהב ורע, והרב תרג' כפי הענין. ועל פי רש"י הרחקת ממני אהב ורע והחשבת ממני מוודעי:

פט

תפלה על מלכות בית דוד שיכונן לעולם

(א) משביל לאיתן האורחי:

(3) חסדי יהוה עולם אשירה
 לדר ודר ואודיע אמונתך בפי:
 (2) כי אמרתי עולם חסד יבנה
 שמים ותכן אמונתך בהם:

כרחי

פט (א) לאיתן האורחי.
 גם הוא אחד מן
 חמשה אחים המשוררים.
 ורבותינו פירשוהו באברהם
 אינו על שם מי העיר
 ממזרח: (ב) אודיע אמונתך
 בפי. את שידעתיך שאתה
 שומר הבריתך ומאמין
 דברייך: (ג) כי אמרתי
 עולם חסד יבנה. כי
 אמרתי עד עולם יבנה
 בחסד נסא דוד כמ"ש (שמואל
 ב' ז') והכינותי כסא ממלכתו
 וגו'. ד"א סבור הייתי שיהא
 העולם

באר

פט (א) משביל לאיתן האורחי, אזי הימן הנזכר לעיל (פ"א א') והס היו מבני בניו של
 זרח בן יהודה בימי דוד ושלמה כדכתיב (ד"ה א' ב'), ובפ"א רש"י שם וז"ל ומה שאמר
 האורחי אל"ף יתירה כמו הזרחי מזרח ילא ובהרבה מקומות נכנס האל"ף בתיבה ואינה נקראת
 כמו והאזיניו, ע"כ, ובס' מלכים (א' ד') כתי' ויחכם מכל האדם מאיתן האורחי והימן וכלכל
 ודרדע בני מחול, ויפה פירש רש"י שם בני מחול שהיו יודעים לנסד מזמורים האמורי' בחולות
 שיר, שהיו הלויים שומרים על דוכים מזמורים שסדו בחסר תהלים, ע"כ, ובהקדמתנו הארכנו
 לדבר משמות מחברי המזמורים. והנה אם נעיין בשיר שלפנינו נראה, (א) שבחלק
 הראשון הוא מלא מאמרים הכוללים שנה ותהלות ה', והמוכנים לשיר במקלות,

המר

פט (א) משביל לאיתן האורחי, גם השיר הזה יתכן להיות חבירו בימי דוד, ולעת אשר
 כמעט שקטה הארץ ממלחמת אבשלום קם שבע בן בכרי והרים יד במלך וכל ישראל
 מלבד שבע יהודה חזקו את ידו. והנה מלינו (ש"כ ב') כי נסגר שבע באבל בית מעכה עיר ואם
 בישראל, ואין ספק כי עוד ערים בצורות רבות היו בידו כי כל ישראל בעזרו, וע"ז נאמר לקמן
 פסוק מ"א שמת מבכריו מחתה, גם אינו רחוק כי יואב ועם יהודה אשר אתו נגפו פעמים
 במלחמה לפני ישראל בטרם נלח את שבע והכריחו לסגור בעיר דלתים וברית, ואם גם לא חזר
 זה בפסוק הנה כבר אחרנו כי סופרי בני עמנו יעזבו המעשים הפרטים, ואך תכלית ואחרית
 הענינים יגידו לנו, כי כל מגמתם היהלא לזקק קורות העתים אך להראות כי חלק ה' עמו ויעקב
 חבל נחלתו וחסד ה' עליהם, אם ילכו בדרכיו יעשו חיל ויאשרו בארץ, ואם בחוקותיו ימאסו
 יעשן אף ה' בהם יתום לאשמה וימכרם ביד אויביהם. ולזה בספור המלחמות אשר נלחמו בני
 ישראל לא שמו לבם לספר לנו כל המלחמות, אם לא יגיע מהן נזח גמור לאחת משתי המלחמות
 אשר על ידו נכנע זה או זה מבלי להרים עוד ראש. ודבר זה ידוע לכל מבין במקרא, וא"כ
 יובדק כי אינו מן הנמנע שגם במלחמת שבע גברה באיזהו מערכות יד ישראל על יהודה, וע"ז
 נאמר (מ"ד) ולא הקמותו במלחמה. והנה היתה תכלית השיר הזה לדעתו להסב לב העם מאחרי
 שבע ולהשיבם אל המלך בן דוד ה', ולזה החל לרומם את שם ה' ולספר נפלאותיו בשמים ממעל
 ובארץ מתחת, ואמר מן פסוק א' עד ל"ט כי זה אלהינו נשבע לדוד להיות לעד כסאו וזרעו
 נכון לפניו וא"כ כל בלי יוכר עליו לא ילחז, ומכאן ואילך יקונן על רוע מעמד המלך. ואחרי
 אשר בלה לדבר (עד השזוק האזרון) עוד שב (הוא בעצמו או להקת מזוררים בדעת הרמב"מ) מן
 לשנות חלק הראשון עד ועד בשזק נאמן סלה, ואז ענו כל העם יחדיו ברוך ה' לעולם וגומר.
 (א ב) חסדי וגו', בוונת שני השזוקים לדעתי בן הוא, אמר, חסדי ה' אשירה, והוא חסד
 אשר עשה מקדם עם דוד עבדו, לדור ודור אודיע אמונתך והוא הכרית אשר כרת עמו, ואף
 כי עתה זנחת ותשאם בכל זאת ידעתי כי עוד תשיב תרחמהו כי אמרתי עולם חסד יבנה וגו'
 ובחרגום הרמב"מ.

כט

געבעט פיר דען אימטערוועהרענדען בעשטצנר
דעם געשלעכטעס דוד.

(א) אונטערווייזונג פֿאַן איתן, דעם אורחי.

(ב) אימער בעיונגע איך דעם עוויגען הולד,

פֿערקנדע זיינע טרייע אונאויפֿהערליך.

(ג) דוא שפראַכסט: [עוויג פֿעסט יאטעהט דיינע גיטע

דיינע טרייע אונאונדעלכאַר אים היממעל.]

מיט

כמו שנהיפק, (ב) בשיר
הקודם אינו אף מאמר א'
אשר יסכים עיניו לענין
המקלות, בהיות כלם
דברי איש פרטי המקוּן על
אודותיו, וא"כ מה טעם
לענות הרשום בראש, שהי'
ראוי יותר להרשם בראש
שיר שלפניו? (ג) יוקצה
לנו שם משכיל בשיר הקוד'
כי מה ישכיל בו המשורר
המדוכא מלרותיו? (ד) איך
יתחיל בשיר שלפניו חסדי
ה' עלם אשירה וגו', ויורה

בזה שלבו מלא מהתפעלות דבר טוב, ושהוא שמח ובוטח בחדש אלהיו ואמונתו, ועוד מעט
ויסוב השיר לקינה על רוע מעמדו ובאלו הוא בתכלית השפלות, מוכה נגוע בלרות וחרפות, וידבר
משפטים עם ה' ? הכי יש סתירה גדולה מזו, המתנגדת לכל התפעלות אמתית? והראש"ע
אמר וז"ל: והיה בספרד חנם גדול וחסיד וזה המזמור היה עליו קצה ולא הי' קורא אותו ולא
הי' יכול לשמעו בעבור כי זה המשורר ידבר כנגד השם הנכבד קשות, והגאון לא הזכיר בפיר'
תקון זה המזמור וכו'. ונראה נכון מה ששמעתי מפי הר"מ, שאלו ב' המזמורי' חוברו
יחדו בעת שהי' מלך יהודה ועמו בצרה גדולה, ויראה מתוכן המאמרים שהי' בימים ההם
כאשר חלה המלך חזקיהו למות וכן עוד אין לו לשנת תחתיו על כסא המלוכה, כי מנשה
הי' רק בן שתיים עשרה במלכו, וחזקי' הי' עוד ע"ו שנה אחר שנתרפא וא"כ נולד מנשה ג'
שנים אחר החלי הרע הזה, וזה הטעם שהלעגער חזקיהו מאד על מיתתו לפי שלא הי' לו
יורש עכר, ויאמרו עליו שבעבור רשעתו הפך ה' את בריתו עם דוד אביו, לבלתי היות לו
בן יורש על כסאו, כי גם אחים לא היו למלך בנראה מספר ד"ה (ב' כ"ח), והי' כל העם
שרוי בלעז גדול שימו' מלכם הלדיק וישארו בלאן בלי רועה, ואחר שנתרפא ועמד להם רוח
והללה חננו בני הקרחי חזוי המלך השירה הזאת לעד, ויסקדה על פי הסדר הזה, בתחילה
שר משורר אחד את רוע מעמד המלך בחליו שהי' מוכה בשחין כנזכר בס' מלכים, וזה טעם
שחני תועבות, הרקת ממני מיודעי בשיר הקודם, ולעומת זה שר משורר אחר חסדי ה' וגו'
נגד ההללה והשמיע במקלות גדולת ה' ותפארתו וטובו, והנמשך מזה שלא ינחם ולא יכזב
ויסיר אח"כ הקוּן שדבר לעבדו ולעמו ע"ד מליכה עד ועד בשחן נאמן סלה, ואז יסור המשורר
הראשון לענות, שעם כל זה יש לפחד בימי' ההם אשר כמעט נאברה התקוה, ויוסיף לתאר המלכ
הרע בבחינת העם, וגם על זה ישנו המקלה' יודו שמים סלאך וגו' עד ולקדוש ישראל
מלכנו, והוא שלא לו ולנו רפואה והללה ע"י שלא אחרי אשר כבר נטה נכשו למות, (ועיין בסוף
השיר), וא"כ טעם לענות גם בעבור המקלות ששיר ענו אלו נגד אלו בתהלות ה', גם על כל
השירה מטעם וענו הלויים דהר גריזים והר עיבל, פעם בברנה ופעם בקללה, וכן כאן שהחליפו
ב' המזורי' זה בזה פעם בתהלה ותודה פעם בקנה ואימה, וטעם משביל על כל אחד
מהחלקים, שחבור מליכת הקנה הי' ע"ד השכלת הימן האורחי בימי דוד ושלמה שהיה משביל
בזה החלק מהדבור השירי המנונה בלע"ז (עלעגיא) וחבור מליכת התהלות על דרך השכלת
איתן האורחי, שהי' משביל בזה החלק מן הדבור השירי המנונה בלע"ז (היומנע). ומד מן חבריא
אחרי שמעו זה הפי' אמר כי הוא טעם למוכח על מחלת, כלומ' לכבוד המלך שהי' מלכ על
המחלה ושב ורפא לו, אמנם הנכון בפשוטו שהו' שם כלי הנגון ובהקדמתנו הארכנו לדבר
מאלו שמות: (ב) חסדי ה' וגו', מה נעים אל השומע ההעברה הפתאומית בנגינות מקול
נמוך ונוהם כנהמאמרי' הקודמים אל קול חזק ואמין כנהמאמרי' הנאים, הלא גם בזה יתחזק
הנבטחון בלב השומע, ויבטיח ממנו הספקות שעלו עליו, כידוע למבין בדרכי הנפש: (ג) כי
אמרת, הנני אומר שהחם' אשר אפה גוזר להיות הוא עומד בנוי לעולם, ושאמונתך נכונה
היא

העולם בנוי כחסדך ותבין
 חמונתך בשמי' שתהא נכונה
 ומקוימת ומה היא האמונה
 אותה ההנעמה שהנעמת
 את דוד ע"י נתן הנביא
 לאמר כרתי ברית לבחירי
 להניק עד עולם זרעו (שס):
 (ו) ויודו שמים פלאך.
 חס הייתי שומר הנעמתך:
 חף אמונתך. אמונת דבריך
 יודו בקהל קדושי': (ו) יערוך
 לה'. יהא נערך כמותו:
 (ח) כבוד קדושים רבה.
 כבוד רב של מלאכים:
 (י) כשוא גליו. בהנשא גליו:
 חתה תשבחם. תשפילם
 וכן (משלי כ"ט) וחכם באחו'
 ישכחה. וכן (לעיל ס"ה)
 משבית שאון ימי'. (יא) רהב.
 מלרים

באור

יא בשמים, כלומר כאשר
 השמים עומדים לעולם.
 כן אמונתך עומדת, וזה
 חסדך וחסת האמונה הוא
 מה שאמרת ע"י נתן הנביא
 כרתי ברית לבחירי, כי לפני
 הנביות הו' דבר השם חסד
 וחזר הנבית אמונה,
 והמפרשי' עולם חסד יבנה
 כי כחסד נבנה העולם
 חינונו מעצם זה המזמור,
 ועוד כי כל עולם בכל
 המקרא הוא זמן, (מדברי
 הרצ"ב ע), והנה הרצ"ב תרגם
 כפי הענין וכפי לחות ל"א
 והמשיך המאמרים כזה:
 אודיע חסדך ואמונתך כפי
 זה מה שאמרת כרתי וגו'
 וטעם עולם חסד וגו'
 אמרת המזורר בלבו, שהיא
 סבת ההודעה בפה, כעין
 מאמר

- (ד) כִּרְתִי בְרִית לְבַחֲרֵי
 גִשְׁבַּעְתִּי לְדָוִד עַבְדִּי:
- (ה) עַד־עוֹלָם אֲכִין זְרַעֲךָ
 וּבְנֵי־תִי לְדָר־וֹדֵר כְּסֵאֲךָ סֵלָה:
- (ו) וַיִּוְדוּ שָׁמַיִם פְּלִאֲךָ יְהוָה
 אֲף־אֱמוּנָתְךָ בְּקֹהֶל קִדְשֵׁי־סָלָה:
- (ז) כִּי מִי בִשְׁחַק יַעֲרֹךְ לַיהוָה
 יִדְמָה לַיהוָה בְּבָנֵי אֱלֹהִים:
- (ח) אֲךָ נֶעֱרַץ בְּסוֹד־קִדְשֵׁי־רַבָּה
 וְנִזְרָא עַל־כָּל־סְבִיבָיו:
- (ט) יְהוָה וְאֱלֹהֵי צְבָאוֹת
 מִי־כְמוֹךָ חֲסִין יְהוָה
 וְאֱמוּנָתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ:
- (י) אַתָּה מוֹשֵׁל בְּגִאוֹת הַיָּם
 בְּשׂוֹא גִלְיֹן אַתָּה תִשְׁבַּחֵם:
- (יא) אַתָּה דִכְאַת כַּחֲלָל רַהֲב
 בְּזִרְוֹעַ עֵזֶךָ פִּזְרַת אוֹיְבֶיךָ:
- (יב) לָךְ שָׁמַיִם אֲף־לָךְ אֲרֶץ
 הַיָּבֵל וּמְלֵאָה אַתָּה יִסְדֵּתֵם:
- (יג) צִפּוֹן וַיִּמִּין אַתָּה בְּרֵאתֵם
 תְּבוֹר וְהִרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יִרְגָנוּ:
- (יד) לָךְ זְרוֹעַ עִם־גְּבוּרָה
 תַּעֲזוּ יְדֶךָ תִּרְוֹם יְמִינֶךָ:

צדק

המעמד

(ו) ויודו, הוסיף לאמר כי לא איש אל ויכוז כי לו העז והממשלה בכל, ולזה יספר קצת דרכי
 ה' גדולות ונפלאות אשר פעל אל, ומשפט לדקתו אשר יפלג נארץ (מכאן עד פסוק ט"ז).

ת ה ל י ם פ ט

ב א ו ר מ ג

(ה) ,,מיט מיינעם אויסערוועהלטען
 ,,האבע איך איינען בונד געמאכט,
 ,,מיינעם קנעכטע דוד שוואר איך:
 (ו) ,,דיר ווילל איך עוויג זאמען ערהאלטען,
 ,,דיינען טהראָן ערכויען פֿיר אונד פֿיר.
 (ז) נין פֿרייען דיינע וואונדער דיא היממעל,
 דיינע טרייע, אין הייליגער פֿערזאמלונג.
 (ח) ווער אין דען וואַלקען גלייכט דעם עוויגען?
 איזט אונטער היממלישען מעכטען, וויא ער?

ק א ה ר

(ח) גאָטט איזט האָך ערהאָבען אים ראַטת דער הייליגען,
 אַללען עהרפֿורכטבאַר, דיא אום איהן זינד.

2. ק א ה ר

(ט) עוויגער! דער וועלטען גאָטט!
 ווער איזט וויא דוא מעכטיג, גאָטטעסקראַפֿט!
 דיינע וואַהרהייט אום דיך הער.

1.

(י) דוא העררשעסט איבער דאָן שטאַלצע מעער;
 שטייגען זיינע וואַגען, דוא דעמפֿעסט זיא.

2.

(יא) דוא שלעגסט דען איבערמוטה צו באַדען,
 צערשטרייעסט דיינען פֿיינד מיט שטאַרקעם אַרמע.

1.

(יב) דייך איזט דער היממעל, דייך דיא ערדע;
 דוא גרינדעסט דיא וועלט, אונד וואַס זיא פֿיללט.

2.

(יג) דוא שוֹפֿסט מיטטערנאַכט אונד מיטטאָג;
 חבור אונד חרמון וויכצען דיינעם נאָמען.

1.

(יד) דייך איזט אַרם אונד טאַפֿפֿערקייט!
 (זיעגרייך דיינע האַנד;
 ערהאָבען דיינע רעכטע!

נאָר מוסגר, והכּן ע"ז:
 (ו) ויודו שמים פֿלאַך,
 ועתה אחרי הכּבֿטחה הזאת
 יודו שמים על הפֿלאַך
 שתעשה בכל דוד ודוד אַל
 זרע דוד עבֿדך, וזכּר שמים
 לפי שהם עדים קיימים
 תמיד: בסוד קדושים,
 בקהלת מלכים: (ו) יערה,
 עומד, דומה בערך, והיולד
 יעריכנו הכּהן: בבני
 אלים. הם המלאכֿי־זעֿיה
 אלים יכולים: (ח) גערך,
 נשוא המאמר והוא פעל,
 מטעם ואת אלהי ישראל
 יעריכו (ישע"י כ"ט) כלומר
 יכירו כּח גדולתו וגבורתו,
 וטעם רבה תואר הפֿעל,
 כלומר שהוא נערץ מאד,
 וכענין הזה תרגם הרב:
 וגורא, יראת רוממות:
 כל סביביו, כל מכיריו, כי
 כבודו מלא כל העולם כלו:
 (ט) חסין, לדעת הראש"ג
 והרד"ק הוא נפרד ע"מ
 גביר, והטעם אתה יה מי
 כמוך חסין, ויש לבאר
 הסמיכות כּוה: ה' אלהי
 לבנות מי כמוך אשר חוסן
 שלך הוא חסין יה, כלומר
 כּח אלהי הנל יכול, והר"ם
 חזר אלו ב' הטעמי' ותרגם
 התיבה כעולה ויורד:
 וא מוגבֿך סביבותיך,
 שאיננה מתפרדה, כי איננה
 מקרה, (הראש"ג). הנה המקהלה הא' שרו גדולות ה' וכחו והמקהלה הב' יענו נגדם שאף
 שהוא עריך וחסין על כל, ישמור בריתו לברואיו ועבֿדיו היסך דרכי עריכי גוים אשר מרוב
 תקפס לא יאגחו על הנרית שנתנו עם החלוצים מהם, אבל השם ב"ה לא יראה את גדולתו
 וכחו כי אם להראות אמונתו, ולעזור את הנרדף: (י) בגאות הים, ידמה הים בזעפו לאיש
 פלא גאווה ואוהב להזיק רק למען הראות תקפו, והשכ"ה מונע בידו כי לא חפץ רשע: בשוא,
 נשוא הים גליו אתה משננס, תשקיעם, ועל התדמו' ענינו לענין התהלה אשר חד מן חבֿרית,
 שהדממה וההשקט בראות דבר גדול והפלא זה השבח האמתי: (יא) אחת דכּאת, את הרכב
 המתנאה בכּחו הגדול יותר מהראוי לו: כחלל, מת שאין לו כּח כלל: רהב, שם המופשט
 במקום התואר ליופי המליצה, כּאלו יכניע ה' את הגאווה בעלמה. והנה הנמשל נפי המקהלה
 הב' נגד המשל נפי המקהלה הא': (יג) צפון וימין, וחבור נפאת מערב של א"י וחרמון
 נפאת מורה נפי המקהלה הב' נגד שמים וארץ נפי המקהלה הא' שהוא רמו מעלה ומטה
 וזכּר א"כ שם הפאות המגבילות: בשמך ירגנו, כטעם השמים מספרי' כבוד אַל וגו': (יד) לך
 ורוע עם גבורה, כיון שזכּר תבור וחרמון, אשר שם היו שתי מלכמות גדולות, האחת בימי
 יהושע נגד מלכים רבים שנועדו תחת חרמון אַל מי מרום להלחם עם ישראל וינס יהושע מנה
 רבה (יהושע י"ח), והשני' בימי דבורה שזעיק נרק את חילו אַל הר תבור וך את סיכר

מכרים: (טו) יודעי תרועה. שידועים לרבות את בוראם בראש השנה בתרועה שמסדרי עליה מלכיות זכרונות ושופרות: (יח) וברצונך. שאתה מתרלה להם אפימאנט בע"ז: (כ) לחסידך. נתן הנביא וגד החוזה: שויתי עזר. על דוד לעזור לו תמיד: לא

באור

ואת עמו לפי חרב (שופטים ד') המשיך לאמר לך ה' זרוע איש וגבורתו במלחמה ואין הנכחון תלוי אלא בך ובתשועתך: העוון ידך, להכות האויב, ותרום ימוך, להושיע את הטוב לפניך: (טו) צדק ומשפט, כלומר אבל אם ישכיל האחד וירשיע השני יהי זה תמיד ע"ם דרכי לך ומשפט, כי הם מכון כסאו, ר"ל יסוד הנהגתו: יקדמו פניך, דרך משל כאלו חסד והאמ' עומדי' לפני כסא מלכותו וכשהוא מנהיג את העולם ישגיח תמיד עליה ומנהיגו על פיהם, וענין ענית המקהל' הב' נגד המקלה הא' כדלעיל (פסוק ח' ט'): (טו) יודעי תרועה, תרועת מלחמה

(טו) צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניה: (טז) אשרי העם ידעי תרועה יהיה באור פניה יהלכון: (יז) בשמחה יגילון כל-היום ובצדקתה ירומו:

(יח) כי תפארת עזמו אתה וברצונך תרים קרננו:

(יט) כי ליהוה מגנינו ולקדוש ישראל מלכנו:

(כ) אז דברת בחזון לחסידך ותאמר שויתי עזר על-גבור תרימותי בתור מעם:

(כא) מצאתי דוד עבדי

בשמן קדשי משהתיו:

(כב) אשר ידי תכון עמו

אף-זרועי תאמצנו:

חרום קרי

לא

המער

(טו) אשרי העם, זה נמשך מהקודם לפי שצדק ומשפט מכון כסא ה', לכן אשרי העם וגו' כלומר רק אז יהיה האושר לאותו העם היודעים תרועה מלומדי מלחמה (או נאמ' כי יודעי הוא מענין כי ידעתיו, כלומר אוהבי קרב) אם ילכו באור פניך ה', כי אולת זה כל גבורתם תחבלע, וכיון בזה על המורדים אשר בחשיכה יתהלכו, ויתורגם: (הייז דען קריעגסקונדיגען פֿון אוקע, ווען עס זיך גאָטט חייט ליכטע דיינעס חנגעניכט'ס וואַנדעלט). (יח) וברצונך, רצון לועז רש"י כדרכו חסימא"נט; appaisement (בערוהיגונג, בעענפֿטיגונג) עיין לעיל ה' י"ג (ד"ה). (יט) ולקדוש ישראל, אולי הכוונה במלת קדוש ישראל על המלך דוד, כי איננו רחוק שיקרא משיח ה' קדוש, בענין וכל קדשו בידך (דברים ל"ג ג') ושעורו כי לה' מגנינו וגם לקדוש ישראל שהוא מלכנו, ולזה אמר אז דברת בחזון וגו' כלומר מזה תדע אשר אך דוד יגן בעד עמו כי הלך מאז דבר לו ה' וגו' (עד פסוק ל"ט) ודבר אלהינו יקום לעולם.

2.

(נו) דיינעם טהראָנעם פֿעסטע, רעכט אונד ביליגקייט, גיטע אונד וואַהרהייט שטעהען פֿאַר דיינעם אַנטליטץ.

1.

(נז) הייל דעם פֿאַלקע, דאַ פּאַזיינענקלאַנג פֿערשטעהט, עס וואַלט אים ליכטע דיינעם אַנגעזיכטס.

2.

(יז) פֿרייעט טעגליך זיך מיט דיינעם נאַכען, איזט שטאַלץ אויף דיינע גערעכטיגקייט.

1.

(יח) דען רוא ביוז זיינעם זיענעם רוהם; דיינע הולד העבט אונזער גליק.

2.

(יט) דען אונזער שילד איזט זיין, דעם עוויגען, אונזער קעניג, דעם הייליגען אין ישראל.

(כ) איינסט רעדעטעסט רוא אים געזיכט מיט דיינען פֿראַממען, שפּראַכעס; „איינעם העלדען געב, איך נאַכט צו העלפען, „ערהעב, אויס דעם פֿאַלקע איינען אויסערוועהלטען.

(כא) „ערקיעווע רוח מיינען קנעכט,

„זאַלב, איהן מיט מיינעם הייליגען אַהלע.

(כב) „מיינע האַנד זאַלל איהן ערהאַלטען,

„מיין אַרם איהן שטערקען,

קיון

מלחמה אשר על פיה היו נוסעים המחנות במלכות ה' נזכר בספר תורת משה (במדבר י' ב' עד ח'): באור פניך יהלכון, כלומר אור פניך הוא הדגל המוליך אותם בליל, כמעט נסה עלינו אור פניך ה' דלעיל (שיר ד'), ועיין שם הנאור: יהלכון, כבר הערנו שטעם הכבד בזה השרש הוא על סדור ההליכה, בעין הליכות לבא שהם ע"ס סדר מיוחד. (יז) ובצדקה ידומי, הסמר מילח עלמס בעבור לדקדק, כיוון יורה שגם עמהם ילין לדקדק לפי שאתה עוזרת, כזה שכל הרב לתרגם, והכתוב הנא מבאר זה הענין יותר לאמר: (יח) כי הפארת עומו אהה, כלומר שאל העמים הלוחמים כי ונפחו זה את זה, אין זה דבר גדול כל כך, ואין זה תמיד לעד שהלדק עמם, אבל תפארת עין שלהם ר"ל של עם ישראל זה אתה, כמה שאתה סכנת להם הנלחון, ושברלונך היה הרמ' קרנו, וכמו שזכרנו: הרום, קרי, והוא מוסב על הקרן, כמו

רמה קרני בה', וע"ד הכתיב הרים, מוסב על השם והראשון הוא הנכון, ותיבת קרניו על פי עדות הרד"ק ור"ש בן מלך ביו"ד הרבים ובכל הספרים שראיתי אני מלאכתיהו בלי יו"ד, והוא הנכון: (יט) מגננו, הוא המגן שיגן בעד עמו, והטעם נפול בדיו, ובעבור שהוא לה', לכן יללית תמיד, וזה שאמר ה' בכבודו ובעלמו לנביאו כי אז וגו': (כ) לחסידך, בלי יו"ד הרבים, ונראה לי שהוא שם יחיד בדעת הרד"ק, אף שהוא בסגול בעבור ההפסק, אולם הטעם על נתן הנביא בנראה מהענין, ורבים מהמפרשים וגם הרב המתרגם מלאו בו שם רבים, ואז יהיה הטעם על שמואל הרו"ל ונתן הנביא: והאמר, כבר הערנו לעיל (שיר י"ט) שטעם דבור בנחיות חובן הענין וטעם אמירה בנחיות סידור התיבות במאמרים, והנה באמת בכל הדברים האלה ובכל החזיון הזה דבר ה' אל נתן הנביא (שמואל ב' ז'), אבל לא בכל המאמרים האלה אמר אליו, כאשר יראה הקורא שם, אמנם הורש"ל למשורר לשנות מאמריו ונראה למאמריו שירי, פעם בכל הענין ופעם בהרחבת הדברים, ואין בזה שקר חלילה, כי עקר הדבור כך היה באמת, ובכל זה כון המשורר לשמש כפי האפשר באותן המלות שמש בהן הנביא, כאשר יראה הקורא המשכיל: שויתי עור, של ישראל על גבור הוא דוד, ונכון שזה מוסב על הריגת גלית הפלשתי: הרימוהו, ממדרגת השפלות: בחור, אחד שהוא נבחר מתוך העם למלוכה, ויש פותרין אותו מלאשן גם בחור גם בתולה (אין ייגזינג), ולהיותו בימי נחמות בשמש על ידי שמואל הרוח, והראשון נראה יותר נכון כפי הענין ובפי פסקי הטעמים, וכן הוא מתורגם (אין חזיסערוועהלטער): כעם, מתוך קנץ ההמוני, שלא היה נשוא פנים מקודם, כדכתיב: (שם ח') לקחתיך מן הגוה מאמר האל: לא

(כג) לֹא־יִשְׂא אֹיִבִי בִּי
 וּבֶן־עוֹלָה לֹא יַעֲנֵנּוּ:
 (כד) וּכְתוּתֵי מִפְּנֵי צָרָיו
 וּמִשְׁנֵאָיו אֲגֹף:
 (כה) וְאֲמוֹנֹתַי וְחֲסֵדַי עִמּוֹ
 וּבְשֵׁמִי תִרְוֹם קִרְנֹו:
 (כו) וְשִׁמְתִי בַיָּם יָדוֹ וּבִנְהַרֹת יַמִּינֹו:
 (כז) הוּא יִקְרָאֵנִי אָבִי אַתָּה
 אֱלֹהֵי וְצוּר יִשׁוּעָתִי:
 (כח) אֲף־אֲנִי בְּכֹור אֶתְנֶהוּ
 עֲלִיּוֹן לְמַלְכֵי־אֶרֶץ:
 (כט) לְעוֹלָם אֲשַׁמּוֹר־לוֹ חֲסֵדִי
 וּבְרִיתִי נֶאֱמַנֶת לּוֹ:
 (ל) וְשִׁמְתִי לְעַד זִרְעוֹ
 וְכִסְאוֹ כִּימֵי שָׁמַיִם:
 (לא) אִם־יַעֲזוּבוּ בְנֵי הַזֹּרֹתַי
 וּבְמִשְׁפָּטִי לֹא יִלְכוּן
 (לב) אִם־חִקְתִּי יַחֲלֶלּוּ
 וּמִצּוֹתַי לֹא יִשְׁמְרוּ:
 (לג) וּפְקַדְתִּי בְשֶׁבֶט פְּשָׁעִים
 וּבִנְגָעִים עֹנָם:
 (לד) וְחֲסֵדִי לֹא־אֶפִּיר מִעִמּוֹ
 וְלֹא אֲשַׁקֵּר בְּאֲמוֹנֹתַי:
 (לה) לֹא־אֲחַלֵּל בְּרִיתִי
 וּמוֹצֵא שִׁפְתֵי לֹא אֲשַׁנֶּה:

(כג) לא ישיא אויבנו. לא יגבור עליו להיו' לו כנוסה: (כח) בכור אתנהו. גדול אתנהו: (לג) ופקדתי בשבט פשעים. כך אמר לו נתן הנביא על שלמה (ש"א י') אשר בהעותו והוכחתו בשבט אנשי זה רוזן בן אידע שעמד לשטן לו ובנגעי בני אדם זה אשמדאי כפי דעת רז"ל

באור

(כג) לא ישיא, כטעם והנסה בל לקחת שהוא לשון נגישה, ובתרגום הרב: ובן עולה לא יעננו, כדכתיב (שם י"ד) ולא יוסיפו בני עולה לענותו: (כו) ושמתים בים ירו, הים האמצעי שהוא גדול מערב של ארץ ישראל: ובנהרות ימינו, מעבר לנהר ירדן ונהר סרת ממזרח של ארץ ישראל כי עד שם כנש המלכה: (כז) הוא יקראני אבי אתה, כדכתיב (שם י"ד) אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן: (כח) בכור אתנהו, הנבלה מכל הבני, וזה עליון למלכי ארץ: (כט) לעולם אשמור לו חסדי, כדכתיב (שם ט"ו) וחסדי לא יסור ממנו, ותיב' אשמור כתיב בחולס וי"ו ועל פיו יבטל המקף, וחקרי אשמר בקמץ חטף יקיים המקף: וברית, שכרת לו היא נאמנת ולא כברית עס אשר לשנו, כדכתי' (שם) כאשר הסירותי מעם שאול: (לג) ובנגעים עונם, כדכתיב (שם י"ד) בהעותו והוכחתו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם, אבל (לד) לא אשיר מעמי, חסדי כלל וכלל: (לה) לא אחלל בריתי, כי

תהלים פט

- (כג) „קין פֿינד איהן אונטערדריקקען,
„קין אונגערעכטער איבערוועלטגען.
- (כד) „צערמאלמען ווילל איך זיינע ווידערוואַכער,
„זיינע האַססער שלאַגען פֿאַר איהם הער.
- (כה) „מיינע ליעבע, מיינע וואַהרהייט זיין מיט איהם,
„זיין האַרן ערהעבע זיך אין מיינעם נאַמען.
- (כו) „איך שטעללע זיינע האַנד אַנס מעער,
„אַן שטרעמע זיינע רעכטע.
- (כז) „ער נעננע מיך: דוא מיין פֿאַטער!
„מיין גאָט, אונד מיינער הילפֿע האַרט!
- (כח) „איך זעטצע איהן איין צום ערשטגעבאָרנען,
„צום העכסטען אונטערן וועלטערעגענטען;
- (כט) „בעוואַהר' איהם עוויג מיינע ליעבע,
„אונפֿערבריקליך מיינען בונד;
- (ל) „ערהאַלט' איהם זאַמען איממערוועהרענדיג,
„דען טהראָן, זאָ לאַנג דיא היממעל זינד.
- (לא) „פֿערלאַססען זיינע קינדער מיינע לעהרע,
„אונד וואַנדעלן ניכט אין מיינען רעכטען;
- (לב) „ענטהייליגען זיא מיין געזעמץ,
„אונד איבערטערטען מיין געבאָטה:
- (לג) „איך ציכטיגע מיט דעם שטאַכע איהרען אַבפֿאַלל,
„מיט גייסעלשלעגען איהרע זינדען.
- (לד) „דאָך איהם ענטציעה' איך מיינע ליעבע ניכט,
„איהם לאַס איך מיינע טרייע ניכט פֿעהלען.
- (לה) „איך ענטווייהע גיע מיינען בונד,
„ענדע ניכט, וואַס אויס מיינען ליפּפען גינג.

נון

באור

אין זה דרכי לעולם לחלל ברותי ולשנות את דברי, ועתה האם לדוד אכזב אחר שכבר נשבעתי לו
בקדשי להכין מלכותו תמיד, לא כי אם זרעו לעולם יהי, נדכתיב (שם י"ב) והקימותי את
זרעך אחריו, כן שכל הכ"ה להמשיך הבתובים:

רז"ל: (לו) אס לדוד אכזב. לשון לא יכזבו מימיו (ישעי' נ"ח) פיילנל"א בלע"ז: (לח) ועד בשחק נאמן. הירח והשמש עדים לו שכל זמן שהם קימים יתקיים מלכותו כמו שאמר (ירמיה ל"ג) אס תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה גם בריתי תופר את דוד עבדי: (לט) ואתה זנחת. דקדקת אחר בניו לחשוב עונם עד אשר זנחתם ומאסתם נימי לדקיהו: (מ) נארת. בעלת: (מא) כל גדרותיו. שנהג בירושלים: מצריו. הר הנית ומלודת ליון: (מד) אף תשיב לור חרבו. השנות אזור והפכת את חידוד חרבו כמו (יהושע ה') חרבות לורים. וכן (ישעי' כ"ד) כל כלי יולר עליך: ולא הקמותו. ולא העמדתו מלפול: (מה) השנת מעהרו. זריתו כמו, להרי' דמתרגמי' טיהר' וכמו (שמו' כ"ד) וכעל' השמים לטוהר: לארץ מגרתה. השפלת והשחת. כל לשון שחיה בתרגום

ב א ו ר

(לו) וכסאו, יהיה נגדי כל עוד שהשמש נגדי: (לח) וכירח, כן יכון גם כסאו לעולם כדכתיב (שם ט"ז) כסאך יהיה ופן עד עולם: ועד בשחק, פרטוהו כלם על הירח שהוא הסמוך וראיתי בספר חנם אחד שמבארו על הקפת הנתון לעד ברית מימי קדם, והטעם

(לו) אחת נשבעתי בקדשי אס לדוד אכזב: (לז) זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי: (לח) כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה: (לט) ואתה זנחת ותמאס התעברת עם משיחה: (מ) נארתה ברית עבדך חללת לארץ גזרו: (מא) פרצת כל גדרותיו שמת מבצריו מחתה: (מב) ששהו כל עברי דרך היה חרפה לשכניו: (מג) הרימות ימין צריו השמחת כל אויביו: (מד) אף תשיב צור חרבן ולא הקמתו במלחמה: (מה) השבת מטהרו וכסאו לארץ מגרתה: (מו) הקצרת ימי עלומיו העמית עליו בושח סלה:

פתח בס"ס

עד

ה מ ע מ ר

(לו) אכזב, פירש"י לשון לא יכזבו מימיו (ישעי' נ"ח) פיילנל"א בלע"ז; fallace (טיי) שובג, טרייחזינגקייט) וכן (לקמן קט"ז י"א) לועז כן ופי' כל לשון כזב אינו אלא לשון חסרון מנטש שנטשו עליו. (ד"ה) - (מה) חישבת מטהרו, הוא כנגד בירח יכון עולם (לעיל פסוק ל"ח) והכוונה אתה אמרת כי אורו יהל בירח יקר הולך והנה עתה השבת מטהרו. (מו) ימי עלומיו, אס

ת ה ל י ם פ ט

ב א ו ר מ ו

- (לז) „נוז איכס בייא מיינער הייליגקייט בעשוואַר,
- „זאָללט אײך וואָהל דוד טיישען? ניין!
- (לז) „עוויג ווירד זיין זאמען זיין,
- „זיין טהראָן, דער זאָננע גלייך, פֿאַר מיר,
- (לח) „עוויג פֿעסט שטעהען, וויא דער מאָנד,
- „וויא יענער צייגע אַם פֿירמאַמענט, געוויס.

* * *

- (לט) דאָך נון פֿערשטעסעסט דוא, פֿערווירפֿסט,
- צירנסט דוא מיט דיינעם געזאָלכטען.
- (מ) בריכסט דען בונד מיט דיינעם קנעכטע,
- טריטסט זיינע קראַנע הין צור ערדע.
- (מא) רייסעסט זיינע מויערן אַללע איין,
- לאַסעסט גיערערשליפֿען זיינע פֿעסטען.
- (מב) דאָס איהן בערויבט, ווער פֿאַראַיבער געהט;
- שפּאַטט אײז ער זיינען נאַכבאַרן וואָרדען.
- (מג) דען דוא ערהעבסט זיינער פֿיינדע רעכטע,
- ערפֿרייעסט זיינע ווידערווערטניגען אַללע.
- (מד) אויך באַגסט דוא איין דיא שערפֿע זיינעם שווערדטעם,
- ליעסעסט איהן ניכט אויפֿרעכט שטעהען אים שטרייט.
- (מה) האַסט זיינען ריינען גלאַנץ פֿערפֿינסטערט,
- אונד זיינען טהראָן געשטירצט צור ערדע;
- (מו) זיינע יוגענדצייט פֿערקירצט,
- אין שמאַך איהן איינגעהייללט;

וויא

והטעם וכעד בשחק: נאמן,
 שעורו נכון, מטעם מימיו
 כאמנים, כלומר שלא יפסוק
 לעולם כמו העד הזה בשחק
 בדכתיב (שם) ונאמן ביתך
 וממלכתך עד עולם. וכן
 תרגם הרב (געוויס):
 (לט) ואהה וגו', החלק
 הזה מכאן ועד סוף השיר
 הוא גם כן משכיל להימון
 האזרחי ונמו אזכרנו לעיל
 (פ' א') וחזר המזורר
 לקונן על לכת המלך והעם
 לאמר שאע"פ שהנטחת את
 כל הטובה הזאת הנה עתה
 זנחת את משיחך ותמאסהו
 והתעברת עמו, וחזר בזה
 החלק כרת אבדון מלחמה
 נגד אויב קשה, זה מלור
 ירושלים ע"י סנחרב מלך
 אשור כי חולי חזקי' ומלור
 ירושלים נזמן אחד היו
 בדמשמע מחשבון הכתובי',
 כי כ"ע שנה מלך חזקיהו
 (ד"ה ב' כ"ט) וט"ו שנים
 חיה אחר שנחרפא (מ"ב ב'
 ו') נמלא שני"ד למלכו חלה,
 ובשנה הזאת עלמה עלה
 סנחריב להלחם על ערי
 יהוד' וירושל' (שם י"ח י"ג),

גם כתיב (שם ב') נימי' ההם חלה חזקי' למות, ולא אמר ויהי אחרי כן, גם בדבר ה' אליו ע"י ישיעיהו
 הנביא אמר הנני רופא לך וגו', ומכף מלך אשור אכילך ואת העיר הזאת (שם פ' ה' ו')
 הא למדת שקודם הלכת העיר ומלכת סנחרב חלה ונמו שאמרו גם רש"י והרד"ק שם:
 (מא) שמת מבצריה מהח', בדכתי' (שם י"ח י"ג) ובארבע עשרה שנה למלך חזקיהו עלה
 סנחרב מלך אשור על כל ערי יהודה הנבלות ויתפסם, שר עליהם עד רדת חומותיהן
 הגבוהות ועשה אותן חרבות, וטעם מחמה שר כמו קשת גבורים חתים. ומד מן חזריא
 אמר הטעם שמת מקום הנטחון למקום פחד, כי מתולדות האדם לפחד במקום החורבה:
 (מב) שסוהו כל עוברי דרך, המבלרים הם על הרוב בגבול המדינה או סמוך לגבול, וכשהם
 נתפשי' מהאויב, הנה כל הארץ פתוחה לפניו לעלות בה, ודמה המזורר מדינ' כזאת לגנה
 שנפרץ גדרה כדלעיל (שיר פ'), וכן אמר פרזת כל גדרותיו: (מד) אף חשיב צור חרבו,
 עקמת חדוד חרבו לאחור כדי שלא יזיק לאויביו; ולא הקמוחו, לא נתח לו קיום במלחמה:
 (מה) מטהרו, הראוי מטהרו לדעת כל המדקדקי' והוא שם זכות ונקיות, ופירושו השבת
 זוהר מלכותו. ורש"י פי' זריחתו כמו להרים דמתרגמינן טיהרא כמו ונעלם השמים לטוהר
 ע"כ, והענין אחד, ושרשי זהר צהר טהר דומים בעניניהם כבמנעא, והר"ם חזר העניני'
 בתרגומו (ריינען גוטליך): מגרחה, השפלת והשחת, כל לשון שחיה בתרג' יונתן מגר (רש"י):
 (מו) הקצרת ימי עלומיו, כי לא הי' אז כי אס נן ל"ט שנים: העטיח עליו בושא, זה הכרעת

ה מ ע ר

אם גם היה דוד נעת ההיא כבר זקן בא נימים אמר המזורר (כדרכו להפליג) ימי עלומיו,
 כי

(מז) עֲדֹמָה יְהוָה תִּפְתָּר לְנֶצַח
 תִּבְעַר כְּמוֹ אֵשׁ חֲמָתְךָ:
 (מח) זָכַר אֲנִי מִהַחֵלֶד
 עַל־מַה שָּׁוֵא בְּרֵאתָ כָּל־בְּנֵי־אָדָם:
 (מט) מִי גִבֹר יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה מָוֶת
 יִמְלֹט נַפְשׁוֹ מִיַּד־שְׂאוֹל סָרָה:
 (נ) אֵיךְ חִסְדֶיךָ הִרְאֵשְׁנִים וְאֲדָנִי
 נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד בְּאַמֻּנְתְּךָ:
 (נא) זָכַר אֲדָנִי חֲרִפַּת עֲבָדֶיךָ
 שְׂאֵתִי בְּחִיקִי כָּל־רֵבִים עַמִּים:
 (נב) אֲשֶׁר חָרְפוּ אוֹיְבֶיךָ וַיְהוֶה
 אֲשֶׁר חָרְפוּ עֲקֻבוֹת מִשִּׁיחֶךָ:
 (נג) בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

בתרגו' יונתן מגר: (מח) זכר
 אני מה חלד. מה זקנה
 יש לי הלח מעט ימי ודי
 לך שאתה נפרע ממני
 במותי קצר ימים: על מה
 שיא. לחוס ולהבל בראת
 כל בני אדם: (נא) שאתי
 בזקי כל רבים עמים.
 בגולה אני נישא סבלס
 ומשאס: (נב) עקבות
 משיחך. סופי מלך המשיח
 ולשון משנה הוא בעקבות
 המשיח חולפא יסגא:
 (נג) ברוך ה' לעולם. על
 כל אשר עשה לנו:

באור

שהחולה יבוש בעבורו,
 ושייך עליו לשון מעטה,
 לפי שהוא מכס' כל הנוף
 וכנ"ל: (מז) עד מה וגו',
 חבירו לעיל (ע"ט ה') ושם
 בארנוהו: (מח) זכר אני
 מה חלד, אמר הראב"ע
 כי

המער

כי נשאל שם עלומים מעלם הוראתו על הנעורים, גם על הכח, כמו עלמותיו מלאו עלומיו
 (איוב כ' י"א), ועיין רד"ק שרש עלם. ולדעת ידידי ר' יוסף ווייסע כי יתכן היות הכוונה
 במאמר זה על נפילת בחורי יהודה בחרב בעלומיהם, ובא שם המקרה במקום התואר ליופי המליכה.
 ועל זה ינוון היטב העטית עליו בזה סלה.

(מ) חייא לאנגע, הערר! פֿערברגסט דוא דײך אויף עוויג?
זאלל דיין גרים וויא פֿייער עוויג ברענגען?

(מח) (בעדענקע! וואס בין איך
וואָס מיינע בעסטע לעבענסצייט?
(אויף וועלך איין ניכטס
דוא אללע מענשענקינדער שופֿסט.

(מט) (וועלכער מאָן לעבט עוויג,
זיעהט דען טאָד ניכט,
ענטקאָממט דער אונטער וועלט?

(נ) וואָ אזוט זיא היין, דיא פֿאַריגע הילד, אַ הערר!
דיא דוא בייא דיינער טרייע דוד שוואורסט?

(נא) דענקע, הערר! אַן דיינער קנעכטע שמאָך;
(דיא איך אין מיינעם בווען טראַגע,
(פֿאָן זאָ פֿיעלען פֿעלקערן אללען!

(נב) מיט דער דײך דיינע פֿיינדע האָהנען,
(מיט דער זיא האָהנען,
(דיא פֿוסשטאַפֿען דיינעם געזאַלכטען.

קאָהר

(דיא היממעל פֿריווען דיינע וואונדער וגו')
(נג) געלאָבט זייא דער הערר אויף עוויג, אמן.

כי מלת מה תשרת אחרוני,
והטעם זכור מה אני ומה
חלדי: מה חלד, כטעם
וחלדי באין נגדך (לעיל שיר
ל"ט) ואם באלוהו לשון
זקנה, והטעם זכור מדת
ימימה היא גם כי זקנתי:
על מה שוא בראח, על
מה דבר שוא יסדת בנין גוף
האדם שאין לו קיום, וכמו
שאמר (שם) אך כל הנבל
כל אדם, וא"כ למה לא
תעזב לי הדבר המועט
והנכזה הזה? (נא) חרפת
עבדיך, חרפת כל אחד
מעמך ישראל: שאחי
בחיקי, כלומר וזכור גם
שאני נושא בחקי חרפת
כלם, לפי שהוא מלכס יכול
עליו מאח חרפת כל אחד
מהם ויכפול חרפזו כפלי
כפלים: כל רבים עינים,
הפוך כל עמים רבים,
ורבים כן, וטעם חרפת
מושך אחר עמו חרפת
עבדיך אשר נחרכו, וחרפת
כל עמים רבים אשר חרפו,
וכבר הערנו (לעיל ל"ט"א)

כי אותיות הכנויי בואו גם על הפועל גם על המעול, וכן בסמיכו' שהוא אחד באמת: (נב) אשר חרפו
אויביך, את ה', כדברי עבדי שנחרב (מ"ב י"ל"ה) מי בכל אלהי הארצות אשר הלילו את ארנכס מידו
כי יליל ה' את ירושלים מידו! אשר חרפו עקבות משיחך, הנהגת משיחך כאמרס (שם כ"ב) וכי
תאמרו אל ה' אלהינו בעתנו הלא הוא אשר הסיר חזקתו את צמותיו ואת מזבחותיו וגו', ויהי'
אם כן הנתוח כנמאמרי בלאת ישראל כן הוא לדעת הר"ם, ולדעת אחרים שעור הכתוב
ונחמו ע"ד כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאכדו עד מתי רשעי' ה' עד מתי רשעי' יעלוזו,
והדומים להם. פה סיום חלק הקנה לא סיום כל השיר, כי הנוון בהשכלת הר"ם שפה חזרו
המקלות לומר בשנח ה' וגדולתו, לפי שתקון כל השיר היה באמת אחר התשועה ולא דבר
בלשון הוה כי אם לחוק אצל השומעי' כן ההתפעלו' בעבור הלה כן ההתפעלות בעבור השועה
הנראה פתאומי' כאשר היה במעשה, וחלק המשורר הקנה על צ' לרות הבאות כאחת לשתי
חלקים ותקן ע"ד השכלת הימן האזרחי, ואחר כל חלק וחלק ענו הלויים במקלה' שנח
ותודה על ההלל', ותקן זה החלק ע"ד השכלת איתן האזרחי, (ועיין לעיל פ' א' ול"ט). ומה נעימה
ההעברה בזה השיר ממדרגה למדרגה! התחלחו בקול נמוך היורד תמיד עד סוף החלק הא' מידעי
מחשך, שם יתאוך לשונו וקולו; ועלה קול חזק ובעוט בחסדי ה' עולם אשיר' וגו' עד מי ידמה לה'
בבני אלים, ועליו קול עמוס במקלות אל נערך וגו'; גם קולות המקלות יבדלו, כי הנח הא' ישוררו
גדולה וגבורה, גאות ועוז, תרועה ותפארת. והנח הב' ישוררו לדק ומשפט, חסד ואמת, גילה ושמחה;
גם ירד בהם הענין ועמו הקול מגבוה לנמוך כאשר יבין המשכיל; ואחריו משורר אחד בהשקט ודממה
או דברת וגו'; ואחריו ירד השיר לקינה עד עקבות משיחך, זכירת השם הזה יזכיר שנית הכרית והישועה
ויחזור ויעלה השיר במקלות יודו שמים פלאך וגו' עד לקדוש ישרא מלכנו והקול עול' ויורד תמיד עם
הענין, ועוד כהנה וכהנה יראה המשכיל בועם השתנות חלקי השיר, ואין להאריך יותר: (נג) ברוך
ה' וגו', ענינו מסורס בתכלית השפר הא'.